EUSEBIU TIHAN EMIL STRĂINU

DINAMICI SOCIALE LA ÎNCEPUT DE MILENIU

PUNCTE DE VEDERE

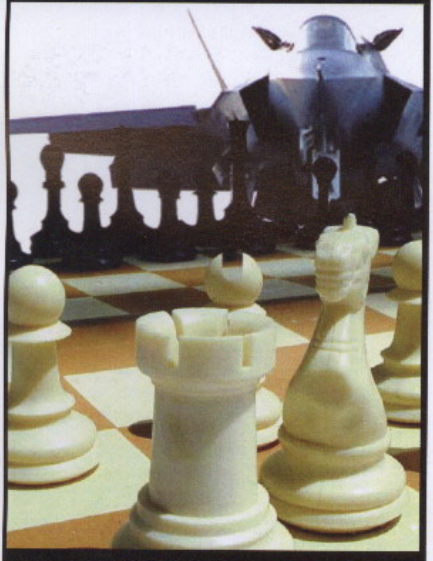

Editura Institutului de Ecologie Socială şi Protecţie Umană
FOCUS

EUSEBIU TIHAN **EMIL STRĂINU**

DINAMICI SOCIALE LA ÎNCEPUT DE MILENIU

- PUNCTE DE VEDERE-

EDITURA

I.E.S.P.U.- FOCUS

BUCUREŞTI,

2002

©2002

EUSEBIU TIHAN, M.Sc.;

EMIL STRĂINU, M.Sc.;

DINAMICI SOCIALE LA ÎNCEPUT DE MILENIU

EDITURA INSTITUTUL DE ECOLOGIE SOCIALĂ ŞI PROTECŢIE UMANĂ - **FOCUS**

BUCUREŞTI, 2002

Coperta: **MONICA HODOR**

I. Toate drepturile aparţin editurii EDITURA INSTITUTUL DE ECOLOGIE SOCIALĂ ŞI PROTECŢIE UMANĂ - **FOCUS**

II. Traducerea, prelucrarea şi adapatarea textelor:

Psihosociolog **EUSEBIU TIHAN**,

Jurist **EMIL STRĂINU**,

ISBN 973 – 85886 – 2 – 6

"Războiul se poate desfăşura în multe moduri diferite. Cele mai grave însă, se întâmplă îndeobşte atunci când câte o putere crede că-şi poate atinge obiectivele fie fără război, fie numai printr-un război limitat, care poate fi câştigat cu uşurinţă – şi, prin urmare, calculează greşit. În consecinţă, elaborarea unei politici de securitate, rotunde şi coerente, pune accentul atât pe oţelul rece, cât şi pe psihologie".

Margaret Thatcher

"O concepţie etică în relaţiile internaţionale, atât de necesară pentru întreaga omenire, nu poate apărea atât timp cât nu este inspirată de la nivel naţional şi, în final, de la nivelul individual.

Dezvoltarea unei asemenea concepţii va necesita mai multă cercetare şi dialog pentru a fi propusă o reţetă de coexistenţă consistentă, armonioasă şi dinamică, o reţetă comună care să poată fi adaptată istoriei, culturii şi valorilor diferitelor popoare.[…]

În pragul noului secol, omenirea pare prinsă într-o stare de incertitudine gen *fin-de siècle*, dar sfârşitul de mileniu XX aduce o şi mai adâncă tulburare, datorită sentimentului general de schimbare rapidă şi a nesiguranţei care-l însoţesc.[…] Avem convingerea că ne aflăm în etapa de început a formării unui nou tip de societate mondială, care va fi tot atât de diferită de cea de azi pe cât a fost cea născută de Revoluţia Industrială faţă de societatea îndelungatei perioade agrare anterioare."

Alexander King,

Bertrand Schneider

CUPRINS

COALIȚII PENTRU SCHIMBARE 9

CONFLICTELE ETNICE –UN FLAGEL AL SECOLULUI XXI 15

FĂRĂ NOI LINII DE DEMARCAȚIE ÎN EUROPA 25

EDIFICAREA EUROPEI ŞI PROTECȚIA MINORITĂȚILOR:CAZUL ISTRO-ROMÂNILOR 31

O RECOMANDARE PENTRU PROTECȚIA MAJORITĂȚII 37

RĂZBOAIELE LOCALE ÎN ETAPA ACTUALĂ 41

(CARACTER, CONTINUT, CLASIFICARE) 41

CONTROLUL DEZORDINII.NOILE OPȚIUNI STRATEGICE 49

OBSESIA BALCANI 59

JIHAD VS. MC WORLD 71

MCWORLD SAU GLOBALIZAREA POLITICILOR 73

JIHAD SAU LIBANIZAREA LUMII. 81

UCRAINA CARPATICĂ 85

UCRAINA DE VEST 89

UNGARIA: APĂRAREA ŞI SECURITATEA NAȚIONALĂ O TRANZIȚIE DIFICILĂ 95

PROBLEME PRIVIND MINORITĂȚILE 96

NOTIUNEA DE SECURITATE S-A SCHIMBAT 98

NEINTELESI, PROST PLATITI SI SLAB ECHIPATI 99

OPTIUNI LIMITATE 101

UNGARIA SI NATO: CONTINUITATE SAU SCHIMBARI? 103

RUSIA ŞI VIOLAREA DREPTURILOR POPOARELOR 107

RUSIA ŞI VECINII EI APROPIAȚI ÎNTRE TRECUT ŞI VIITOR 113

MOLDOVA DUPĂ INDEPENDENȚĂ 129

VERSIUNE UNILATERALĂ 153

ROMÂNIA, VERIŞOARĂ ÎNDEPĂRTATĂ 157

POSTCOMUNISMUL 158

Litigiile cu vecinii 161
Ancorarea in Europa 165

“UITAȚI DE SERBIA ŞI CROAȚIA. ROMÂNIA ŞI BULGARIA VOR FI DOI FACTORI CRITICI ÎN VIITORUL BALCANILOR ! ” 167

Cel mai mare cosmar al Romaniei. 168

BIBLIOGRAFIE 171

Europa încotro?

COALIȚII PENTRU SCHIMBARE[1)]

ÎN URMĂ CU UN AN (1998, n.n), când criza din Asia dădea o lovitură multora dintre economiile din regiune care obținuseră rezultate în domeniul dinamicii creşterii şi reducerii sărăciei pe parcursul a 30 de ani, am simțit că era necesar pentru comunitatea internațională să facă mai mult pentru a proteja țările sărace în perioada de criză şi să adopte o viziune mai complexă asupra dezvoltării: o viziune care depăşeşte simpla adoptare de soluții financiare pentru ieşirea din criză şi în acelaşi timp ține cont de prioritățile sociale şi instituționale care contribuie la sănătatea şi bunăstarea oamenilor în timp ce aceştia construiesc bazele legale ale reglementărilor şi administrării economiilor de piață moderne. 12 luni mai târziu, este tentant să crezi că, în sfârşit, criza din Asia a fost depăşită şi să amâni reformele necesare unei refaceri

---

[1)] NIETSCHMANN BERNARD, în Utne Reader, Nov-Dec. 1988

solide şi de durată. Este tentant să vorbeşti despre un drum uşor, deşi pentru milioanele de săraci şi de şomeri nu se zăreşte nici un liman la orizont. Adevărul este că, astăzi, când ne aflăm în pragul unui nou mileniu, trebuie să ne punem câteva întrebări fundamentale.

Vom profita oare de acest moment pentru a privi către o lume mai bună?

Vom începe oare să privim propriile noastre eforturi nu prin prisma prosperității celor puțini, ci a nevoilor celor mulți?

Această lume milenară în care ne aflăm este locul în care în ultimii 40 de ani speranța de viață a crescut mai mult decât pe parcursul a 4000 de ani, unde revoluția în comunicații promite accesul universal la cunoaştere şi unde cultura democrației a creat oportunități pentru mulți. Dar dacă privim mai atent, observăm altceva. Veniturile pe cap de locuitor vor stagna sau vor scădea, în acest an, în toate regiunile, cu excepția Chinei, mai mult cu 100 de milioane de oameni trăiesc în sărăcie față de acum zece ani. Privim la mediul înconjurător şi vedem că 1,5 miliarde de oameni încă nu au acces la surse curate de apă şi, 2,4 milioane de copii mor în fiecare an din cauza bolilor luate din apă, 1,8 milioane de oameni mor în fiecare an din cauza poluării din aer.

Aceste cifre, exprimate în milioane şi miliarde, pot fi copleşitoare. Colegii mei şi cu mine am hotărât că, pentru a ne putea schița propria direcție în raport cu viitorul Băncii Mondiale trebuie să ştim mai multe

despre clienții noştri ca persoane individuale. Aşa că, anul trecut am lansat un studiu intitulat, "*Vocile săracilor*" şi am stat de vorbă cu 60.000 de bărbați şi femei din 60 de țări despre speranțele şi aspirațiile lor şi despre realități.

Întrebați care ar fi lucrul cel mai important care le-ar putea schimba viața, aceştia au dat răspunsuri diferite. O bătrână din Africa a spus, *"O viață mai bună pentru mine înseamnă sănătate, pace şi iubire, fără foame"*. Un tânăr din Orientul Mijlociu: *"Nimeni nu poate să vorbească despre problemele noastre. Cine ne reprezintă pe noi? Nimeni"*. O femeie din America Latină: *"Nu ştiu în cine să am încredere, în poliție sau în criminali. Siguranța noastră publică suntem noi înşine. Muncim şi ne ascundem în casă*". O mamă din Asia de Sud: *"Când copilul îmi cere ceva de mâncare, îi spun până adoarme de foame că, fierbe orezul, şi asta pentru că nu avem orez"*.

Acestea sunt voci puternice, vocile demnității. Aceşti oameni reprezintă valori, nu obiecte de caritate. Dacă li se oferă speranțe şi oportunități, ei îşi pot construi singuri viitorul. Ei vorbesc despre siguranță, o viață mai bună pentru copiii lor, pace şi lipsa de teamă. Trebuie să auzim aceste aspirații, care nu diferă de ale noastre. Pe măsură ce înaintăm, trebuie să reflectăm asupra a ceea ce ne-a învățat trecutul despre dezvoltare. Am învățat că dezvoltarea este posibilă, dar nu inevitabilă. Creşterea este esențială, dar nu suficientă pentru a asigura reducerea sărăciei.

De asemenea, în ultimile 18 luni am învățat şi altceva: cauzele crizelor financiare şi ale sărăciei sunt aceleaşi. Țările pot avea o politică fiscală şi monetară sănătoasă, dar dacă nu dispun de o administrație solidă, de măsuri puternice anti-corupție şi de un sistem juridic complex care să protejeze drepturile omului, dreptul de propietate şi contractele, dezvoltarea lor pleacă greşit de la început şi nu va fi durabilă.

Pentru a se trece de la lipsa de putere la o cultură democratică, de la slăbiciune la capacitatea de acțiune, de la violență la pace şi echitate, va fi nevoie de un angajament real din partea guvernanților fiecărei țări, ca şi de voința de a reforma sistemele de guvernare, reglementările şi instituțiile. De asemenea, va fi necesar ca oamenii din țările respective să fie împuterniciți să elaboreze şi să implementeze propriile programe pentru că se pierde mult mai puțin din cauza corupției când o comunitate îşi administrează resursele proprii. Reducerea sărăciei ocupând pziția de frunte şi de centru pe agenda noastră, munca noastră trebuie să aibă în vedere administrarea, instituțiile şi construirea capacității instituționale.

Dar trebuie să mergem mai departe. Dat fiind că națiunile depind una de cealaltă, îmi este clar faptul că avem nevoie de reguli globale şi de o atitudine globală în elaborarea soluțiilor eficiente şi durabile pentru aceste probleme. Avem nevoie de o nouă arhitectură internațională a dezvoltării care să fie paralelă cu noua arhitectură financiară globală.

Un nou regim de dezvoltare ca acesta va avea nevoie de implicarea sinceră a unei coaliții internaționale reale, construită pe cooperarea dintre toți actorii – Națiunile Unite, guverne, organizații de dezvoltare ca Banca Mondială, sectorul privat şi societatea civilă.

Trebuie să fie o coaliție în care să se spargă lanțul datoriilor, dar care să aibă şi resursele necesare pentru a merge mai departe şi a sparge lanțul sărăciei. Planul de ştergere a datoriilor pe care l-am anunțat este începutul provocării şi nu sfârşitul ei.

Această coaliție va recunoaşte că trebuie să avem un sistem comercial care să funcționeze, cu reguli şi norme corecte, cuprinzătoare şi inclusive.

Mai mult, trebuie să fie o condiție care recunoaşte că mediul înconjurător nu are granițe. Trebuie să implementăm acorduri internaționale asupra modificărilor de climă şi diversității biologice. Această coaliție trebuie să recunoască puterea cercetării moderne pentru democratizarea sănătății cu scopul identificării de noi vaccinuri pentru eradicarea SIDA, malariei, tuberculozei şi a poliomielitei. Şi, în sfârşit, trebuie să fie o coaliție care să facă din revoluția informațională un adevăr universal: să deschidă punți peste prăpastia cunoaşterii care se adânceşte, şi să conecteze între ele toate economiile în tranziție şi în dezvoltarea prin satelit, e-mail şi Internet.

Dar pentru schimbare avem nevoie de mai mult decât această coaliție. Avem nevoie ca, guvernanții să explice popoarelor noastre că interesele noastre

naţionale sunt internaţionale. Trebuie să ne reafirmă angajamentul faţă de dezvoltare – o angajare reală de a acţiona pe baza declaraţiilor generoase ale multora dintre liderii ţărilor industrializate către ţările în curs de dezvoltare. Iar liderii economiilor în tranziţie şi în dezvoltare trebuie să îşi reafirme angajamentul de a-şi respecta promisiunile referitoare la o bună administrare, egalitate şi creştere.

Aceste angajamente necesită atât un aspect uman, cât şi unul moral. Este nevoie să ne re-educăm unii celorlalţi la intrarea în noul secol. Cum s-ar putea ca cineva să nu fie mişcat de comentariile săracilor la care m-am referit anterior? De exemplu, vocea lui Bashiranbibi din Asia de sud: "*La început mi-a fost teamă de hoţi şi de toate: de soţul meu, de sat, de poliţie. Astăzi nu mai mi-e teamă de nimeni. Am propriul meu cont în bancă. Sunt conducătoare grupului deponenţilor din satul meu. Le povestesc surorilor mele despre mişcarea noastră*". Trebuie să privim înainte. Trebuie să ne angajăm că vom aduce acea zi când săracii lumii, cei tineri plini de speranţe, cei vârstnici, copiii străzii, handicapaţii, muncitorii agricoli, cei ce locuiesc în maghernițe vor putea să strige:

"*Astăzi nu mai mi-e teamă de nimeni.*
Astăzi nu mai mi-e teamă de nimeni."

CONFLICTELE ETNICE – UN FLAGEL AL SECOLULUI XXI[1)]

ÎN SPANIA, separatiştii basci, care nu numără mai mult de 600.000 de persoane, ţin sub tensiune o ţară întreagă prin atentatele lor sângeroase. Tot astfel, Franţa se confruntă cu o situaţie asemănătoare în Insula Corsica, deşi numărul locuitorilor acesteia este mai mic de 300.000 de persoane. În acelaşi timp, în Belgia, convieţuirea dintre flamanzi şi valoni devine din ce în ce mai problematică, în timp ce, în Italia, "*Lega Nord*" a lui Umberto Bossi doreşte să împartă ţara, unită din 1861, într-o regiune nordică şi una sudică. Acelaşi lucru se străduiesc să înfăptuiască şi savoiarzii de la graniţa franco-elveţiano-italiană, care din anul 1860 fac parte din statul francez. Cecenii şi slovacii au reuşit deja să se separe. Mai nou, tot în Spania, nu numai în Ţara Bascilor, ci şi în Catalonia şi în Galiţia, se fac auzite voci care vorbesc despre separatism. O situaţie asemănătoare se întâlneşte în Scoţia.

---

1) MANOUSAKIS, G. ***Ethnische Konflikte. Die Geissel des neuen Jahrhunderts*** (**Conflicte etnice. Un flagel al secolului viitor**). În: Europäische Sicherheit, RFG, vol. 45, nr. 9, sep.1996, p. 26-28.

Forța integratoare a statului european modern, bazat pe bunăstare şi prosperitate, pare să fie în descreştere, chiar dacă Europa lasă impresia că este antrenată în desfăşurarea a două procese politico-spirituale opuse: în timp ce țările vest-europene fac eforturi pentru integrarea şi asocierea lor în organizații supranaționale, cum ar fi Uniunea Europeană (UE) şi NATO, în Europa de Est s-a trezit fantoma naționalismului care acționează în mod dezintegrator şi specific.

Europa, încotro? Situația din Europa de Est

În prezent nu se poate prevedea dacă în Europa de Est vor câştiga supremația forțele integrării sau cele ale separtismului. Însă se poate presupune că dacă integrarea progresează, ea va fi încheiată de către alți "subiecți" decât cei cunoscuți în prezent, deoarece există temerea că anumite țări europene nu pot să-şi mențină unitatea actuală. Este posibil ca în viitor, nu belgienii sau italienii să fie membri ai Uniunii Europene, ci flamanzii, valonii sau "padanezii" lui Bossi. În orice caz, impresia este aceea că asocierea statelor în organizații supranaționale şi globalizarea progresivă a economiei slăbesc forța de integrare a statelor naționale tradiționale.

În legătură cu acest lucru trebuie spus că fenomenul respectiv nu este tipic european. Fenomenul acesta, caracterizat prin eforturile întreprinse de minoritățile etnice în vederea obținerii autonomiei lor, este

prezent peste tot în lume, din Mexic (zapatiştii) şi Africa, pînă în China şi India.

Consecinţa o reprezintă cei aproximativ 25 de milioane de refugiaţi care, ca nişte dezrădăcinaţi, lipsiţi de drepturi şi răspândind epidemiile, sunt împinşi încolo şi încoace prin lume, mai cu seamă în Africa şi Asia.

Viitorul secol va fi confruntat cu calamitatea minorităţilor etnice care vor năzui spre autonomie - o perspectivă care nu promite nimic bun.

Iugoslavia, ca stat multinaţional, a trebuit să plătească cel mai greu urmările noului naţionalism, iar situaţia din statele succesoare Uniunii Sovietice nu s-a clarificat încă. Problema minorităţilor şi pericolul conflictelor etnice nu se limitează, în Europa, la aceste două ţări. În ţările europene există numeroase minorităţi naţionale, cele mai multe se întâlnesc mai ales în Europa de Est. Pentru viitorul politic al continentului important nu este numărul de persoane. Minorităţile reprezintă adesea o problemă politică reală, chiar dacă numărul aparteneţilor lor este redus; exemplul bascilor şi al corsicanilor este caracteristic pentru aceasta.

Tot astfel, aşa cum istoria o arată, minorităţile, cărora le lipseşte puterea politică în interior, primesc această putere, de regulă, din exterior, fie de la ţara de origine, fie de la alte state interesate să le folosească în scopuri politice proprii. În Europa Centrală şi de Sud-Est există şase minorităţi naţionale care numără

fiecare peste un milion de persoane şi care reprezintă prin ele însele un factor politic în această zonă.

Aproximativ 3,5 milioane de maghiari trăiesc astăzi în afara graniţelor Ungariei actuale (aproximativ 2 milioane în România, 700.000 în Slovacia, 450.000 în Vojvodina sârbă şi 200.000 în Ucraina carpatică). Această minoritate maghiară a apărut ca urmare a reducerii teritoriale a Regatului Ungariei după primul război mondial, când acesta a trebuit să cedeze o parte din teritoriul său în favoarea ţărilor învecinate.

Începând cu Evul Mediu, cu perioada existenţei ordinelor germane şi până la cel de-al doilea război mondial, poziţia germanilor din afara ţării de origine a fost foarte stabilă peste tot în Europa de Est. În urma celui de-al doilea război mondial situaţia germanilor din ţările est-europene s-a schimbat şi datorită faptului că au fost acuzaţi de comportament îndoielnic în timpul războiului. În afară de aceasta, prăbuşirea blocului estic, la sfârşitul anilor '80, a declanşat un flux de emigraţie de origine germană dinspre Europa de Est către Germania, ceea ce a slăbit poziţia germanilor din afara ţării de origine. Acest fapt este valabil mai ales pentru România, unde minoritatea germană din Transilvania, altădată puternică, a ajuns astăzi la numai 50.000 de persoane. O minoritate germană există şi în Ungaria, în Polonia şi mai ales în Rusia. Avându-se în vedere nivelul cultural ridicat al ţării de origine, Germania, precum şi importanţa acesteia în Europa, gradul de asimilare a minorităţii germane în Europa de Est poate fi considerat ca fiind surprinzător de crescut, chiar dacă

în multe cazuri acest lucru s-a realizat prin măsuri de constrângere (Polonia, Ungaria).

Aproximativ 3,5 milioane de români trăiesc în afara granițelor naționale, în Republica Moldova şi în Ucraina (Bucovina de Nord). Această situație a apărut ca urmare a semnării, în august 1939, a Pactului de neagresiune germano-sovietic, prin care se dădea Uniunii Sovietice dreptul de a ocupa aceste zone. Eforturile Bucureştiului de a readuce aceste ținuturi între granițele țării au eşuat din cauza opoziției Moscovei.

În fosta Iugoslavie trăiesc aproximativ 2 milioane de albanezi, dintre care 1,5 milioane în Kosovo. În afară de aceasta, în provinciile din vestul Republicii Macedonia trăiesc încă aproximativ 450.000 de albanezi. Existența unei minorități albaneze aşa de numeroasă în afara granițelor țării de origine este o consecință a unei târzii izbucniri a naționalismului albanez. În timp ce Grecia şi Serbia şi mai târziu şi Bulgaria s-au ridicat în secolul al XIX-lea împotriva Imperiului Otoman, luptând pentru câştigarea independenței lor, albanezii au rămas loiali Înaltei Porți până la primul război mondial. În aceste condiții, un stat albanez nu s-a putut constitui decât după primul război mondial, atunci când configurația statală a Europei de Sud-Est era încheiată de mult timp, fără a se fi luat în considerare specificul național albanez.

În Bulgaria trăiesc aproximativ un milion de turci şi de bulgari islamizați, iar în Belarus, în Ucraina şi în

Lituania aproximativ un milion de polonezi care, cu excepția celor din Lituania, sunt asimilați într-o mare măsură.

Noi naționalități şi forța de "atracție" a statelor

În Europa trăiesc aproximativ patru milioane de rromi. Este discutabil dacă în această situație este vorba despre o minoritate etnică sau de grupuri sociale cu probleme. Ceea ce este sigur este faptul că, exceptându-i pe rromii din România, la aceştia nu se manifestă sentimentul unei apartenențe comune. Rromilor le lipseşte o limbă comună şi cu atât mai mult o literatură; ei nu sunt o națiune în sens obişnuit şi ca urmare a acestui lucru, din rândurile lor nu se desprinde un impuls politic comun.

Nu toate aceste minorități sunt generatoare de conflicte. Germanii din Europa de Est şi din Rusia nu reprezintă un potențial de conflict. Acelaşi lucru este valabil pentru maghiarii din România şi din Vojvodina, mai ales datorită faptului că drepturile lor sunt asigurate. Cu totul altfel trebuie apreciată însă situația minorității albaneze din Iugoslavia şi din Republica Macedonia. Zonele de rezidență ale minorității albaneze se învecinează cu statul național albanez şi ideea alipirii la acesta este prezentă, dar nu are suficientă forță, mai ales datorită situației dezolante şi a subdezvoltării economice a statului albanez.

Trebuie însă să se țină seama de faptul că, pe măsură ce statul albanez se va consolida şi situația sa economică se va stabiliza, va creşte atracția minorității albaneze învecinate față de acesta. O asemenea evoluție nedorită se poate produce şi ca urmare a fraudei electorale ce a avut loc cu ocazia alegerilor parlamentare din 26 mai 1996. Abuzurile regimului Berisha din timpul alegerilor pot avea ca urmare o destabilizare a țării. Cu atât mai seducătoare pentru partidele albaneze ar putea fi aducerea în prim plan a ideii anexării regiunilor locuite de albanezii din Serbia şi Macedonia. Pacea în sudul Balcanilor ar fi pusă astfel pentru mult timp sub semnul întrebării.

Aceste minorități apărute în urma evoluțiilor istorice din Europa de Est nu reprezintă singura problemă etnică a regiunii respective. O curiozitate o reprezintă faptul că, în timp ce propovăduia unitatea proletariatului, comunismul a contribuit cu succes la apariția unor noi "naționalități" în Europa, acestea ridicând noi probleme legate de minorități. Astfel, în istorie n-a existat niciodată o națiune "moldovenească"; în privința moldovenilor de astăzi este vorba în realitate de români, care au fost denumiți astfel de către Moscova în scopul asigurării cuceririlor sale din timpul celui de-al doilea război mondial. Tot astfel, macedonenii slavi sunt rezultatul concepțiilor şi considerațiilor politice ale lui Tito şi tot astfel "bosniacii", cu recunoaşterea apartenenței lor la islamism ca singură trăsătură a identității lor naționale. În acelaşi timp, aceste minorități sunt în

prezent o realitate politică peste care nu se poate trece, chiar dacă viitorul lor rămâne incert.

În pofida eforturilor Rusiei, identitatea moldovenească nu se reliefează în mod deosebit. Precum în Albania, şi în România, forţa de atracţie pe care aceasta o exercită asupra cetăţenilor Republicii Moldova este destul de redusă. Totuşi acest stat va rămâne un motiv de fricţiune între România şi Rusia care se va amplifica pe măsură ce România va cunoaşte o mai mare dezvoltare economică, acest fapt având drept consecinţă creşterea forţei sale de atracţie faţă de moldovenii de dincolo de Prut. Asemănător se prezintă situaţia şi în fosta republică iugoslavă, Macedonia. Bulgaria şi Grecia nu recunosc existenţa unei naţiuni "macedonene", căci majoritatea locuitorilor acesteia sunt bulgari. Este de presupus că, în cazul îmbunătăţirii situaţiei economice a Bulgariei, va creşte şi forţa de atracţie a acesteia faţă de locuitorii Macedoniei. Acelaşi lucru este valabil şi pentru cazul în care albanezii din Republica Macedonia ar dori o alipire la Albania; fără albanezi şi fără provinciile din est locuite de ei, Republica Macedonia n-ar fi viabilă.

În această categorie a minorităţilor din Europa trebuie incluşi şi imigranţii musulmani. Împărţirea lor în musulmani algerieni, indieni sau turci este corectă, cu sublinierea că pentru musulmani noţiunea de "naţiune" nu există. În Coran se vorbeşte despre "**Umma**" islamică, societatea tuturor musulmanilor, independentă de originea lor naţională sau de limba vorbită.

Sub acest aspect trebuie luați în considerare cei aproximativ 12 milioane de musulmani care trăiesc astăzi în Europa. Dacă ar avea o conducere politică proprie, ei ar putea fi considerați o unitate de sine stătătoare şi ar putea pretinde drepturi colective corespunzătoare. Un exemplu pentru aceasta o reprezintă națiunea islamică din SUA.

Consecințele politice ale existenței unei puternice minorități musulmane în Europa nu trebuie subapreciate din două motive:

a) vecinătatea Europei cu Africa de Nord şi Orientul Apropiat are ca urmare o imigrare incontrolabilă a musulmanilor. "Porți de intrare" sunt țările europene cu ieşire la Mediterana. Toate eforturile europenilor de a stăvili acest aflux au eşuat atât datorită imposibilității supravegherii efective a granițelor maritime ale țărilor respective, cât şi datorită insuficientei capacități de stopare a imigrării ilegale către Europa a populației țărilor mediteraneene musulmane; în felul acesta, țările respective reduc presiunea exercitată asupra lor însele şi în acelaşi timp amplifică elementul islamic din Europa. Un rol esențial în fenomenul imigrării din Africa de Nord îl joacă şi faptul că sudul european, de la Portugalia până la Grecia, este caracterizat printr-o economie agrară mai puternică. Imigranții sunt primiți cu mai multă bunăvoință de către țăranii şi proprietarii de pământuri sud-europeni ca forță de muncă ieftină şi statornică; ei se aliază de regulă cu imigranții împotriva autorităților țării şi a poliției. Aceasta

este situaţia în tot sudul italian, ca de exemplu la Caserta, unde muncile agricole sunt de neconceput fără imigranţii din Africa de Nord. Acelaşi lucru este valabil şi pentru sudul Spaniei: fără imigranţii din Africa de Nord, plantatorii de citrice nu şi-ar mai putea strânge recoltele.

b) "Umma" islamică are drept consecinţă faptul că fiecare stat islamic îi poate influenţa pe musulmanii europeni sub pretextul sprijinului "frăţesc". Rolul Iranului, al Turciei sau al Arabiei Saudite în războiul civil din Bosnia şi influenţa acestora asupra actualului stat bosniac sunt semne clare în această direcţie, chiar dacă rolul statelor respective în Europa este încă redus.

Pentru prima dată în istoria europeană, ţări din afara Europei au reuşit să influenţeze procesele politice ale continentului, determinând o schimbare de lungă durată a profilului politic al acestuia.

FĂRĂ NOI LINII DE DEMARCAȚIE ÎN EUROPA[1)]

*Ministrul apărării Federației Ruse, general-colonelul IGOR RODIONOV a participat, în 26 septembrie 1996, la întâlnirea neformală a miniștrilor apărării din țările membre NATO, potrivit formulei **"16 + 1"**, care a avut loc în orașul norvegian Bergen. Se supune atenției textul prezentat de ministrul rus al apărării la această întâlnire.*

ÎN FEDERAȚIA RUSĂ, a fost primită cu satisfacție invitația de a participa la această întâlnire a miniștrilor apărării din țările Alianței Nord-Atlantice. Invitația a fost considerată ca o dovadă a bunăvoinței și dorinței de întărire a cooperării cu Rusia, bazată pe principiile unui parteneriat și a unor relații corecte. Se consideră că natura întâlnirii permite un schimb sincer de idei și cugetări asupra problemelor discutate.

În calitate de ministru al apărării Federației Ruse, I. Rodionov este gata, ca personal, să contribuie la continuarea și aprofundarea dialogului cu NATO

---

1) RODIONOV, J., ***Ne dopystit' novyh razdelitel'nyh linij v Evrope*** (**Fără noi linii de demarcație în Europa**). În: Vestnik Voennoj Informacii, Rusia, nr.10, oct.1996, p.1-2.

asupra tuturor problemelor care prezintă un interes reciproc. Totuşi, I. Rodionov este adeptul ideii că acest dialog a avut un caracter concret, a dus la luarea de hotărâri comune, care au valoare principială pentru refacerea unui nou sistem european de securitate.

În ultimii ani Federaţia Rusă şi NATO au acumulat o experienţă deosebită în colaborarea practică. Ca prim exemplu a fost cooperarea comună în asigurarea îndeplinirii acordurilor de pace în Bosnia şi Herţegovina. Federaţia Rusă apreciază în mod pozitiv desfăşurarea operaţiei.

Forţele pentru îndeplinirea acordurilor de pace în Bosnia au cooperat în vederea încetării confruntărilor armate între părţile în conflict, ceea ce a creat premisele pentru realizarea aspectelor civile ale reglementării. În acelaşi timp, Federaţia Rusă nu exclude faptul că situaţia din Bosnia poate impune o rămânere ulterioară a forţelor multinaţionale de pace, pentru un oarecare timp.

După cum se ştie, Alianţa Nord-Atlantică se ocupă deja, în detaliu, cu aprofundarea aspectelor politice şi militare ale prelungirii operaţiei. Conducerea politico-militară a Federaţiei Ruse consideră că la acest proces trebuie să participe încă de la început nu numai ţările membre NATO, ci şi alte state, care şi-au luat responsabilitatea asupra întreruperii vărsării de sânge şi reglementării definitive a situaţiei în Bosnia.

Ca atare, Federaţia Rusă consideră ca oportun să se treacă fără întârziere la consultaţii cu Alianţa Nord-Atlantică pentru reglementarea tuturor aspectelor

politice şi militare de prelungire a operației pe baza unui nou mandat al ONU, cum a fost prevăzut prin acordul încheiat între Federația Rusă şi NATO privind participarea la forțele pentru îndeplinirea acordurilor. Din păcate, acest mecanism al consultațiilor nu întotdeauna a acționat eficient în cursul operației.

Elaborarea de către toți participanții la operație a unui punct de vedere unic privind problema respectivă, va contribui la luarea de către comunitatea internațională, respectiv de către Consiliul de Securitate al ONU, a unor hotărâri chibzuite şi echilibrate. În cazul când situația din Bosnia şi Herțegovina necesită realmente prelungirea operației de menținere a păcii, Federația Rusă va participa la aceasta. Totodată conducerea politico-militară rusă consideră că nu sunt necesare cine ştie ce modificări principiale în relațiile de cooperare militară în operațiile deja existente şi organizate de Federația Rusă şi NATO.

Conducerea politico-militară a Federației Ruse consideră că operația de reglementare a crizei bosniace constituie un bun exemplu al activității de menținere a păcii şi are o semnificație deosebită pentru procesul de formare a unui nou sistem european de securitate. În aceasta specialiştii militari văd un prototip al mecanismului comun de ripostă la pericolele pentru securitatea europeană. Iar pentru aceasta nu este necesară extinderea Alianței Nord-Atlantice.

Colaborarea între Federația Rusă şi NATO nu se încheie odată cu participarea comună la reglementarea conflictului bosniac. Aceasta se dezvoltă cu succes în cadrul programului "Parteneriat pentru Pace", pe linia Consiliului Alianței Nord-Atlantice, precum şi pe baza acordurilor bilaterale cu celelalte țări-membre NATO.

Totodată, este necesar să se recunoască faptul că în acest sens Federația Rusă se confruntă cu anumite probleme. Şi în pofida faptului că în felul lor divergențele care apar uneori nu constituie obstacole de nebiruit pentru dezvoltarea parteneriatului, cu toate acestea trebuie subliniat faptul că şi în Federația Rusă şi în Occident se acumulează potențial nu numai de critică, ci şi de neîncredere reciprocă.

În legătură cu aceasta, o anumită neliniște la nivelul conducerii politico-militare a Federației Ruse este provocată de hotărârea, de principiu, luată de conducerea NATO, privind extinderea Alianței prin primirea de noi membrii. Şi acest fapt are loc în condițiile, când deja Occidentul recunoaşte oficial că nu există amenințări pentru securitatea sa din partea Federației Ruse şi a CSI. Adică, se poate constata că nu este o necesitate din punct de vedere strategic nici menținerea blocului în situația actuală şi nici extinderea acestuia spre Est.

Cu toate acestea, Federația Rusă a trebuit să constate cu regret că partenerii săi occidentali insistă, ca şi altădată, asupra extinderii NATO ca un mijloc unic de asigurare a securității pe continent. În mod serios

Federația Rusă este neliniştită de o asemenea perspectivă, deoarece vede în ea o revenire de la un spațiu de securitate unic la noi linii de demarcație în Europa.

Extinderea Alianței Nord-Atlantice duce, în mod inevitabil, la o asemenea situație geopolitică în Europa, care se va caracteriza prin diferite niveluri de securitate pentru diferite țări.

În continuare ministrul rus al apărării a încercat să abordeze aspectele militare ale viitoarei extinderi a NATO.

Odată cu aderarea la Alianța Nord-Atlantică a țărilor din Europa Centrală şi de Est, va creşte din nou potențialul de luptă al Forțelor Armate Unite (F.A.U.) ale acesteia. Cotele de armament, stabilite de Tratatul privind forțele armate clasice în Europa, pentru NATO, vor fi depăşite, iar raportul cantitativ în armament şi tehnică de luptă al F.A.U. NATO şi F.A. ale Federației Ruse se va modifica şi mai mult în favoarea Alianței Nord-Atlantice. Ca urmare, acest Tratat, care prevede un echilibru permanent şi sigur în forțe armate şi lichidarea potențialului de atac prin suprindere, va fi în mod inevitabil încălcat.

Datorită extinderii zonei de responsabilitate a NATO spre Est se crează o situație similară perioadei "războiului rece", când grupările adeverse de trupe au fost desfăşurate una în fața alteia şi menținute la un înalt nivel de pregătire pentru luptă, fiind gata de întrebuințare. Totodată trupele ruseşti din Regiunea

Militară specială Kaliningrad se vor găsi în contact nemijlocit cu F.A.U. ale Alianței Nord-Atlantice.

Conducerea politico-militară a Federației Ruse consideră că o adaptare reală a NATO la noile condiții geopolitice trebuie să constea nu în extinderea acesteia ca o alianță defensivă, ci în transformarea treptată într-o organizație orientată spre prevenirea şi reglementarea crizelor, spre activități comune de menținere a păcii sub mandatul Consiliului de Securitate al ONU şi OSCE.

În legătură cu aceasta, o importanță deosebită, într-o perspectivă apropiată, după toate aparențele, o va avea dezvoltarea relațiilor de colaborare eficiente între NATO şi Federația Rusă în scopul realizării cooperării şi coordonării activității părților. Există mari rezerve în dezvoltarea colaborării în asemenea domenii, precum prevenirea şi reglementarea crizelor, preîntâmpinarea răspândirii armelor de nimicire în masă, lupta cu crima organizată şi comerțul cu droguri, lichidarea urmărilor calamităților naturale, catastrofelor tehnologice, consecințelor ecologice ale activităților militare. Un asemenea proces deschide posibilitatea să se stabilească precis rolul şi locul Alianței Nord-Atlantice în viitorul sistem al securității general europene.

EDIFICAREA EUROPEI ŞI PROTECŢIA MINORITĂŢILOR: CAZUL ISTRO-ROMÂNILOR[1)]

ÎN CURSUL ULTIMILOR ANI, dezbaterile privitoare la edificarea Uniunii Europene s-au intensificat într-un ritm din ce în ce mai susţinut. Totuşi, problemele minorităţilor etnice n-au căpătat consideraţia ce li se cuvenea şi în multe cazuri ele au fost trecute sub tăcere.

Dacă, pe de o parte, este pe deplin justificat faptul că, în cadrul acestei chestiuni a edificării Europei, atenţia a fost îndreptată cu preponderenţă spre soluţionarea problemelor celor mai importante, precum şi spre întârzierile grave ce se opun unei integrări efective a ţărilor în Uniunea Europeană, acesta nu este un motiv pentru care trebuie acceptată trecerea sub tăcere a minorităţilor etnice *din Europa şi în Europa.*

Una dintre aceste minorităţi este cea a istro-românilor. Ea este o etnie puţin cunoscută - dar nu este mai puţin importantă din această cauză - care a reuşit în cursul

---

1) RAVASI, G, ***La construction de l'Europe et la protection des minorités: le cas des Istro-Roumains*** (**Edificarea Europei şi protecţia minorităţilor: cazul istro-românilor**). În: Bulletin européen, Italia, vol.46, nr.2, feb.1996, p.18-19.

secolelor să-şi menţină propria cultură şi limbă. Aşa cum arată numele lor, istro-românii sunt o comunitate care s-a instalat în Istria şi, în parte, şi în zona Trieste. Istro-românii au emigrat de pe teritoriile locuite de români foarte probabil pentru a fugi din calea popoarelor care au invadat Balcanii şi care s-au stabilit, mai întâi în Dalmaţia şi apoi, treptat, şi în Istria. Primele migraţii despre care există o documentaţie sigură au avut loc în secolul XIV. Totuşi, nu trebuie exclusă prezenţa istro-românilor pe teritoriul friulan (Italia) încă din secolul XII, conform documentelor ce se află în curs de-a fi studiate.

Fundaţia Europeană Drăgan a semnalat problema istro-românilor încă din septembrie 1972, la Congresul de la Tarvis, pentru a solicita atenţia şi interesul în această privinţă (a se vedea articolul lui Manoil Haivas "Românii din Istria", publicat în revista *"Europa şi neamul românesc"* în ianuarie 1973).

Aşadar, este de înţeles că Fundaţia Europeană Drăgan a participat cu mare satisfacţie la simpozioanele, iniţiativele şi manifestările pe această temă şi în special la Congresul Istro-Românilor, care s-a ţinut la Trieste, unde s-a putut constata că eforturile de a face cunoscută problema respectivă şi de a dezvolta o sensibilitate în privinţa acestei minorităţi sunt pe cale de a avea rezultate din ce în ce mai bune.

Într-o perioadă de trei ani a devenit operaţională Asociaţia pentru istro-români "Andrei Glavina", constituită la Trieste cu scopul salvgardării identităţii şi

limbii acestei minorități române. Asociația, care este un organism cultural şi nu o mişcare politică sau de partid, se bazează pe voluntariatul membrilor săi, iar activitatea sa nu urmăreşte un scop material. Ea se bazează pe principiile unei societăți civile şi pe cunoaşterea şi colaborarea reciprocă între populații.

În acest sens, o atenție deosebită o merită inițiativele luate de către această asociație în vederea recunoaşterii limbii şi culturii istro-românilor de către Uniunea Europeană, pentru ca acestea să fie transmise prin invățământ, facultativ, la nivel local.

Opțiunea de a lega asociația de numele lui Andrei Glavina (1881-1925) a fost determinată de calitatea acestuia de promotor al salvgardării limbii istro-române pe toată perioada activității sale de profesor, dar şi în afara acesteia. Datorită faptului că istro-românii sunt puțin numeroşi şi că nu au fost ascultați mult timp sau au fost chiar uitați, orice încurajare primită a însemnat mult pentru ei. Chiar dacă în fosta Iugoslavie, vecina lor, există probleme pline de dramatism, istro-românii consideră că tocmai de aceea trebuie făcute eforturi pentru apărarea celor mai slabi, pentru protecția minorităților şi pentru realizarea unui climat de pace, de respect reciproc şi de toleranță.

Cunoaşterea popoarelor şi a culturilor lor, înțelegând aici şi pe cele ale minorităților, reprezintă o cale - care desigur nu e singura, dar care este obligatorie - de realizare şi de dezvoltare a unei existențe comune durabile, într-un climat de pace. Acestea sunt motivele pentru care Fundația Europeană Drăgan şi Centrul

UNESCO de la Milano au căutat în permanență să favorizeze cunoaşterea, înțelegerea şi colaborarea între țări şi etnii diferite.

În afară de Asociația "Andrei Glavina", trebuie amintit şi un alt organism cultural, Asociația de prietenie italo-română "Decebal" din Trieste, condusă de către Ervino Curtis, care este preocupată de mult timp de protejarea şi cunoaşterea culturii istro-române. La recentul Congres Internațional de la Trieste privind "*Rolul cultural al minorităților în noua realitate europeană*", doctorul Curtis a vorbit despre cazul istro-românilor, prezentând sinteza unor studii riguroase şi aprofundate în această problemă, şi avansând şi propuneri concrete. Este vorba despre ideea de a nu lăsa ca istro-românii - una dintre formele seculare de manifestare ale civilizației europene - care au o limbă şi o cultură proprie, să cadă progresiv în uitare şi să piară. Această manifestare a civilizației europene - care este în acelaşi timp şi expresia romanității orientale - a supraviețuit numeroaselor vicisitudini istorice şi a ajuns până în prezent, rămînînd, nu numai din punct de vedere social, dar şi cultural, "o enigmă şi un miracol al istoriei", aşa cum spune preşedintele Asociației "Andrei Glavina", Dl. Petru Emiliu Rațiu.

Din punct de vedere filologic şi al istoriei culturii, istro-româna este o limbă care fără îndoială îşi are importanța sa. Ea face parte din ramurile limbii române, împreună cu aromâna, vorbită în Macedonia, megleno-româna pe care o întâlnim în anumite regiuni ale Greciei şi limba română *strictu sensu*. Reamintim

că dalmata, o altă limbă importantă, a dispărut deja. Aceste pierderi nu afectează doar populațiile care utilizează limbile respective, ci ele sunt pierderi şi pentru patrimoniul lingvistic şi cultural al omenirii. Acesta este motivul pentru care nu ne putem permite ca această cultură să dispară prin uitare.

O RECOMANDARE PENTRU PROTECȚIA MAJORITĂȚII[1)]

INTERESUL ŞI INSISTENȚA MINUȚIOASĂ cu care Recomandarea 1201 (recomandare "obligatorie") priveşte problema minorităților naționale sunt excesive. Recomandarea 1201 pune problema necesității unei "Recomandări - inexistentă încă - pentru protejarea majorității".

Ideea s-a născut în mod spontan, căci ar trebui protejată în primul rând majoritatea din care sunt formate statele şi entitățile juridice naționale. Acestea, la rândul lor, formează "unitățile politice superioare" în statul național, iar din ele sunt alcătuite uniunile federale sau confederale precum Uniunea Europeană.

O extindere exagerată în zona drepturilor minorităților, costisitoare şi suportată de majoritate, este o impietare a drepturilor majorității, adică a tuturor.

---

1) Dragan, C., ***Une recommandation pour la protection des majorités*** (**O recomandare pentru protecţia majorităţii**). În: Bulletin européen, Italia, vol. XLV, nr. 9, sep. 1995, p. 1-2.

Minorităţile au drepturi şi datorii egale, printre care acela de a vorbi limba minoritară în aceeaşi măsură cu cea oficială. Minoritatea maghiară şi cea hună (secuii) refuză dimpotrivă să vorbească limba oficială a ţării ai cărei cetăţeni sunt. Bine cunoscut este exemplul vânzătorilor din aceste regiuni locuite de minoritari, care refuză să servească şi chiar să răspundă cetăţenilor care solicită ceva în limba oficială a ţării, în limba română, neservindu-i decât pe cei ce li se adresează în maghiară.

O altă consideraţie trebuie făcută în legătură cu studiile superioare, universitare. Profesorii de origine maghiară sunt foarte generoşi la examene, acordând note mari studenţilor de aceeaşi origine, favorizându-i în felul acesta în obţinerea de locuri de muncă în localităţile dorite - alegerea şi repartizarea făcându-se în funcţie de notele obţinute. Câteodată, aceştia sunt repartizaţi în localităţi ale ţării unde populaţia nu cunoaşte limba mongolo-maghiară care - în pofida pretinsei sale legături cu cea finlandeză - nu are nimic de-a face cu nici una dintre limbile europene.

Se pune deci întrebarea dacă majoritatea trebuie să înveţe, prin urmare, o limbă minoritară, oficial numită "*Magyar Orszag*" (din ţara maghiaro-mongolilor) şi care nu este vorbită în nici una dintre ţările din afara Ungariei.

Ultima şi cea mai importantă "recomandare" interzice constituirea "partidelor politice pe baze etnice" aşa cum maghiarii au înfiinţat deja în România (UDMR), ei pregătindu-se să devină un stat în stat cu o

administrație proprie, vorbind limba proprie, neînțeleasă de către cetățenii majorității, adică de 93% din populație în afară de numeroşii rromi veniți din Panonia ungară.

Cetățenii aparținând majorității nu pot să se orienteze în localitățile locuite de maghiari căci indicațiile şi chiar numele străzilor sunt scrise în limba locală care nu are nimic comun cu limba română.

Altfel spus, se dorește realizarea unei divizări camuflate a țării pentru a se ajunge la o autonomie administrativă, la independența şi/sau la unificarea unei mici republici transilvănene cu marea republică ungară ca în timpul dominației austro-ungare de care maghiarilor ar trebui să le fie ruşine, căci în acea vreme națiunea majoritară română n-a fost recunoscută şi toate drepturile prevăzute încă de la Revoluția Franceză i-au fost negate. Timp de patru secole, până la primul război mondial, s-a considerat că întreaga populație a Transilvaniei (fosta Dacie) este formată exclusiv din maghiari, din secui şi din germani (saxoni), ignorându-se total existența populației majoritare a românilor, reduşi la condiția de semi-sclavaj. Oare Uniunea Europeană este interesată de aceste "drepturi distructive" având în vedere intenția sa de lărgire prin includerea fostelor țări socialiste şi de creare a adevăratei Europe, adică a aceleia care se întinde până la meridianul 30, graniță care delimitează cultura europeană şi respectul față de om?

Într-adevăr există o "dominație" asupra teritoriilor de care Europa este temporar lipsită (Basarabia, Bucovina, Rutenia, Polonia, Statele Baltice, Finlanda),

ceea ce reprezintă o suprafață aproximativ egală cu suprafața Franței.

După încetarea războiului şi stabilirea provizorie a frontierelor, rămâne de reluat negocierile prevăzute prin Convenția de la Helsinki în vederea retrocedării teritoriilor ocupate ca pradă de război şi reintegrarea acestor teritorii în adevărata noastră Europă, separată de Eurasia prin vechea frontieră stabilită în 1920 pe principiul naționalităților.

Oare Consiliul Europei, prin "marii săi gânditori", are interesul să dezmembreze o țară stabilă ca România care, spre deosebire de Iugoslavia unde se simte influența activă a Federației Ruse, este o zonă calmă a Europei? Noi nu avem nevoie de război cum s-ar putea întâmpla ca urmare a sugestiilor "amabilei" Recomandări 1201!

RĂZBOAIELE LOCALE ÎN ETAPA ACTUALĂ[1)]
(caracter, conținut, clasificare)

SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ ACTUALĂ a căpătat noi trăsături calitative, caracterizate de trecerea de la confruntarea strictă a două sisteme antagonice la noul model de relații internaționale, a cărui instaurare se face pe fondul reducerii pericolului de izbucnire a unui război generalizat, clasic sau nuclear. Aceste aspecte au condiționat intensificarea apariției conflictelor armate şi a războaielor locale pe baze naționale, etnice, teritoriale, regionale şi altele. De regulă, un război local este precedat de un conflict armat. Din păcate, acest fapt se referă şi la o serie de state, care s-au format pe teritoriul fostei URSS, unde în urma crizei economice şi a instabilității social-politice această regiune a devenit una din sursele de pericol pentru securitatea Rusiei, acest fapt îl confirmă: conflictele armate din Nagorno-Karabah, Gruzia, Tadjikistan şi Transnistria.

---

1) BARYNIK'N, V., ***Lokal'nye vojny na sovremennom étape*** **(Războaiele locale în etapa actuală)**. În: Voennaja Mysl' , Rusia, nr.6, iun.1994, p.7-11

Analiza tendințelor în evoluția situației politico-militare a lumii duce la o apreciere a acestei situații instabile. Ca urmare, în aceste condiții, orice conflict armat se poate transforma în război local, care, la rândul său, se poate extinde. Iată de ce a apărut necesitatea studierii caracterului, esenței şi conținutului conflictelor armate şi războaielor locale, luând în considerare realitățile actuale. Cu atât mai mult cu cât, în prezent, se efectuează o analiză a măsurilor de întărire a stabilității în lume, a surselor de pericol militar şi a amenințărilor posibile.

Un conflict militar constituie de regulă una din formele de confruntare cu întrebuințarea unităților şi subunităților militare regulate şi neregulate, fără a degenera în război. Referitor la un război local, acesta poate fi definit drept un conflict de mică intensitate care interesează un număr limitat de participanți şi se desfăşoară pe un spațiu geografic redus.

Esența conflictului armat, a războiului local, după părerea autorului constă în contradicții create artificial sau care sunt pe cale să izbucnească între state sau coaliții, între grupări etnice, politice sau naționaliste, implicând folosirea mijloacelor violenței armate.

Analizele conflictelor armate, a războaielor locale au permis să se stabilească principalele cauze ale apariției acestora, respectiv: tendința unor state (coaliții) de instalare a unei anumite dictaturi în zonă şi participarea cu mijloace militare la extinderea situației conflictuale, ceea ce se explică prin opoziția sau incapacitatea conducerilor politice de a înlătura

problemele economice şi sociale pe cale paşnică; provocarea formaţiunilor politice radicale conducătoare, a partidelor şi mişcărilor naţionalist-etnice religioase, de asemenea prin apariţia unor contradicţii, legate de pretenţiile teritoriale; existenţa în general, a controverselor determinate de diferenţierea economico-socială, naţional-etnică, religioasă etc; nerespectarea drepturilor generale ale omului; extinderea pericolului terorismului internaţional, răspândirea armelor de nimicire în masă şi a mijloacelor de transport ale acestora.

Analiza problemelor ridicate de ştiinţa militară în ceea ce priveşte războaiele în condiţiile actuale, a arătat că războaiele locale se referă la acţiuni militare de nivel tactic şi operativ, cu diferite intensităţi, precum şi la forţele angajate în conflict, respectiv de la formaţiuni neregulate şi contingente restrânse până la grupări de trupe (forţe) operativ-strategice, care folosesc diferite forme şi procedee de acţiune, precum şi o gamă largă de mijloace de luptă.

Pentru rezolvarea aspectului privind clasificarea conflictelor este util să se ia în calcul experienţa specialiştilor militari americani, care au elaborat concepţia privind conflictele armate, aceasta cuprinzând întreaga gamă de la acţiuni militare până la războaie la scară mare. (fig.1)

Fig.1. **Clasificarea conflictelor militare, în varianta SUA**.

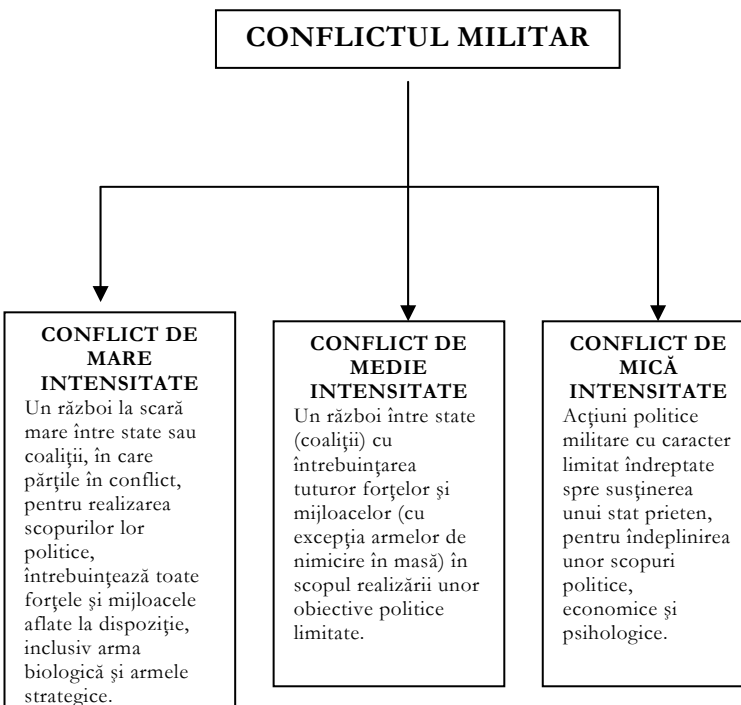
CONFLICTUL MILITAR
CONFLICT DE MARE INTENSITATE
Un război la scară mare între state sau coaliţii, în care părţile în conflict, pentru realizarea scopurilor lor politice, întrebuinţează toate forţele şi mijloacele aflate la dispoziţie, inclusiv arma biologică şi armele strategice.
CONFLICT DE MEDIE INTENSITATE
Un război între state (coaliţii) cu întrebuinţarea tuturor forţelor şi mijloacelor (cu excepţia armelor de nimicire în masă) în scopul realizării unor obiective politice limitate.
CONFLICT DE MICĂ INTENSITATE
Acţiuni politice militare cu caracter limitat îndreptate spre susţinerea unui stat prieten, pentru îndeplinirea unor scopuri politice, economice şi psihologice.

Din fig.1 se observă că, un război la scară mare, cu întrebuințarea atât a armelor nucleare, cât şi a altor arme de nimicire în masă, a fost definit ca un război de mare intensitate, celelalte războaie, care au scopuri limitate, pot fi denumite conflicte de intensitate medie. Iar acțiunile simple (de la cele militare la cele psihologice) sunt caracterizate drept conflicte de mică intensitate. Se observă astfel că, clasificarea conflictelor militare pe principiul intensității permite analiza măsurilor politice, economice etc., respectiv militare, necesare pentru localizarea oportună a acestora încă din etapa inițială.

O asemenea idee oferă numai o reprezentare a caracterului şi esenței conflictelor şi este insuficient să se ia în considerare contradicțiile, precum şi cine anume dintre participanți încearcă să le rezolve pe calea armelor.

Totodată, această clasificare nu dă un răspuns la întrebări, respectiv , din ce cauză şi în ce scop se duce războiul. Importanța acestor probleme, referitoare la sistematizarea conflictelor militare, obligă la luarea în calcul, în primul rând a factorilor şi problemelor social-politice, precum şi a problemelor, legate de caracterul conflictelor, în special de aprecierea amplorii lor, a forțelor şi mijloacelor întrebuințate. Studiul diferențiat al războaielor locale, în condițiile actuale, permite sistematizarea câtorva aspecte privind clasificarea acestora.

O astfel de clasificare, mai permite analiza complexă a conținutului şi esenței războaielor locale.

Din punct de vedere social-politic, pe primul plan se află analiza intereselor naționale, a contradicțiilor între state, iar din punct de vedere juridic - războiul local cu încălcarea drepturilor internaționale.

Analiza părților în conflict a arătat că pot exista cinci tipuri de controverse militare: între țări puternic industrializate; între țări puternic industrializate şi țări cu nivel mediu şi slab dezvoltate; între țări care sunt sprijinite de țări puternic dezvoltate; între state care ies dintr-o federație.

Referitor la forțele armate ale Federației Ruse, nu se exclude participarea lor la conflicte militare atât în regiuni, aflate în vecinătatea granițelor sau care se găsesc la distanțe mici (Orientul Mijlociu şi Apropiat, Asia, Orientul Îndepărtat), cât şi în regiunile aflate la mari distanțe de granițe (acolo unde interesele Federației Ruse o cer). Totodată, sunt posibile conflicte armate în Europa de Est şi în zona munților Caucaz. Nu mai puțin importante sunt problemele legate de amploarea războaielor locale sau de întrebuințarea forțelor şi mijloacelor.

Valoarea ştiințifico-practică a acestei abordări privind războaiele locale exprimă gradul de asigurare a posibilității reale de inițiere a unui proces de stingere a conflictelor armate. Totuşi, analiza caracterului şi conținutului războaielor locale şi ale conflictelor armate ar fi fost incompletă fără prevederea zonelor de criză care afectează interesele Federației Ruse. Analiza relațiilor cu țări mai apropiate sau mai depărtate de Federația Rusă, precum şi a politicii lor interne şi

externe, dă posibilitatea stabilirii regiunilor unde există un pericol potențial pentru apariția conflictelor, în care ar putea fi angrenată Federația Rusă.

În nord-vest. Dificultățile economice în special cele energetice, tendințele naționaliste, cererile de evacuare imediată a Grupării Nord-Vest de trupe şi a Flotei Mării Baltice, compensarea prejudiciilor ca urmare a staționării lor, pretențiile teritoriale ale țărilor baltice (Estonia, Letonia, Lituania), precum şi un posibil sprijin acordat acestora de țări NATO crează premise pentru instabilitate şi criză în această regiune. În această situație nu se exclude nici posibilitatea unor pretenții teritoriale ale Finlandei față de Rusia (restabilirea granițelor din 1939).

În vest şi sud-vest. Multipolaritatea politică în discuții teritoriale (Polonia şi Lituania cu Belarus; Ungaria, România şi Slovacia cu Ucraina), tendințele naționaliste, disensiunile şi greutățile economice; lupta pentru autonomie (Republica Transnistreană în Republica Moldova), probabilitatea extinderii intereselor Germaniei spre est poate duce la apariția unor conflicte, care să afecteze interesele politice, economice şi teritoriale ale Federației Ruse.

În sud. Interesele geopolitice ale Turciei şi Iranului de influențare în zona munților Caucaz, cu extinderea ulterioară în Caucazul de Nord, precum şi divergențele teritoriale între popoarele Azerbaidjeanului şi Armeniei, din cadrul Gruziei, între republicile Caucazului de Nord (Cecenia, Ingusetia,

Osetia de Nord) - constituie deja un butoi de pulbere pentru Federația Rusă.

Instabilitatea politicii interne, ca urmare a aspectelor economico-sociale, religioase şi etnice în majoritatea republicilor, extinderea mişcării musulmane determină apariția unor posibile zone conflictuale nu numai în aceste țări, ci şi în Federația Rusă. În anumite condiții, Tadjikistanul, de exemplu, poate să devină veriga de început a unui mare lanț de evenimente.

În est. Pretențiile Japoniei asupra Insulelor Kurile constituie primul pas al acesteia spre extinderea influenței în regiunea Asiei şi Pacificului.

Este greu să se prevadă acțiunile Chinei, în special ca urmare a creşterii potențialului său militar-economic, precum şi a pretențiilor sale teritoriale față de Federația Rusă. Totodată, sunt imprevizibili paşii Ucrainei referitor la problemele armamentului nuclear, Crimeei şi al Flotei Mării Negre.

În acest fel, tipul de clasificare propus pentru războaiele locale are la bază trecerea diferențiată şi conceptuală către acestea, precum şi regiunile probabile de conflict, ceea ce permite să se analizeze cauzele apariției (acutizării) situației de criză şí să se apeleze în primul rând la folosirea mijloacelor paşnice pentru destindere încă din fazele inițiale. În perioada de acutizare a tensiunii şi de pericol, Federația Rusă trebuie să creeze, oportun, grupări de forțe armate în scopul localizării unor conflicte militare posibile.

CONTROLUL DEZORDINII. NOILE OPȚIUNI STRATEGICE[1)]

MAREA DEZORDINE pe care a provocat-o pe arena internațională, sfârşitul comunismului şi al războiului rece nu mai trebuie demonstrată. Teoriile optimiste avansate la sfârşitul anilor '80 privind victoria defintivă a democrației liberale şi "sfârşitul istoriei" erau probabil potrivite în momentul căderii zidului Berlinului. Ele n-au rezistat marii treziri a naționalismelor şi fanatismelor, violențelor care s-au dezlănțuit de atunci asupra lumii şi asupra Europei. În fața acestor răsturnări neaşteptate, entitatea mitică, impropriu denumită "comunitate internațională", s-a arătat a fi neputincioasă.

Înainte de a examina modalitățile de remediere a acestor schimbări, nu este inutil să revenim asupra principalilor factori ai acestei noi distribuiri, cu atât mai mult cu cât aceştia au toate şansele să acționeze pe o perioadă de mai mulți ani. Putem să enumerăm cel puțin doi dintre ei.

---

1) (După "***Armeés d'aujourd'hui***, nr. 189/aprilie 1994)

Tehnologiile sunt moarte - cel puțin pentru o perioadă destul de lungă în orice caz - dar aceasta nu înseamnă nicidecum sfârşitul fanatismului. Dimpotrivă, ideologiile "clasice", adică cele ce au o bază filozofică sau "ştiințifică" (cum este marxismul), par astăzi aproape moderate, în ciuda exceselor la care au dus ele în comparație cu ideile şi credințele mult mai vechi revenite în forță. Integrismul religios se vrea la fel de revoluționar ca şi ideologiile laice, cu această circumstanță agravantă că el legitimează, în numele divinului, pasiunile cele mai ucigătoare şi principiul stalinit:"cine vrea scopul, vrea şi mijloacele".

Alertă naționalistă

Naționalismul, mai precis exaltarea etniei, a tribului sau clanului, este şi el de două ori de temut: pe o parte distrugând în mod brutal, aproape fără preaviz, societăți care au funcționat timp de mai mulți ani pe o bază multirasială sau pluriculturală, pe de altă parte creând antagonisme iremediabile: inamicul nu mai este inamic pentru ceea ce face sau pentru ceea ce crede ci, pur şi simplu, pentru ceea ce este. Din acel moment, conflictele nu se mai puteau regla doar prin schimbări politice, cum ar fi vrut ideologii. Ele trebuie de asemenea şi mai ales să provoace schimbări geografice cu tot ceea ce înseamnă: cuceriri, distrugeri şi "curățire etnică".

Sfârşitul lumii bipolare a lăsat câmp liber ambițiilor de tot felul. Una dintre superputeri s-a prăbuşit definitiv. Cealaltă, mereu prezentă, este mai puțin

dornică să se amestece în conflicte îndepărtate în măsura în care rivalul istoric nu este acolo pentru a profita de el. De aici rezultă mai peste tot în lume o libertate - putem vorbi chiar de impunitate - folosită nu numai de dictatorii care caută să facă cuceriri, dar chiar şi în interiorul unei aceleiaşi entităţi teritoriale, prin şefii de bandă şi de clanuri. Imperialismele regionale se substituie imperialismelor planetare recente, cu consecinţe şi mai puţin previzibile.

Explozie geografică

La nivel local, "seniorii" războiului au mai multă libertate de acţiune să-şi poată procura arme mai uşor decât în trecut: arsenalul sovietic, altădată îndeaproape controlat de Moscova, este acum disponibil pentru tranzacţii private, asupra cărora planează din umbră spectrul unei proliferări nucleare "sălbatice", pline de consecinţe dramatice.

Să adăugăm la aceşti noi factori alte elemente mai vechi, dar care au căpătat recent o altă dimensiune. Explozia comunicaţiilor şi cea dintâi consecinţă a sa, mediatizarea, au un dublu efect. Prioritatea dată imaginii privilegiază bineînţeles spectacolul violenţei şi sensibilizează şi mai mult opiniile despre dezordinile internaţionale cu preţul, e adevărat, al unui efect de saturaţie. Chiar dacă mijloacele de informare nu pătrund peste tot, ele orientează indignările selecţionând evenimentele cele mai revoltătoare. În al doilea rând, difuzarea acestei informări este aproape instantanee: ele precedă în mod

sistematic de acum înainte decizia politică, percepută ca o "reacție" la evenimente.

Țările cele mai puternice sunt de acum înainte guvernate de regimuri de democrație liberală şi comercială, cu avantajele evidente ce decurg din asta, dar şi cu inconveniente. Guvernații au grijă, înainte de orice de consensul pe care îl pot obține în jurul politicii lor şi de cota de popularitate: tendința puternică este de a urmări opiniile şi evenimentele mai degrabă decât de a dirija pe cele dintâi şi de a devansa pe cele din urmă. Viziunea şi imaginația se şterg în fața sondajelor, în timp ce acestea nu sunt la urma urmei decât imaginea în oglindă a mediatizării evocate mai sus. În al doilea rând, din pricina mondializării schimburilor şi dificultăților economice în majoritatea acestor țări, interesele comerciale sunt mai hotărâtoare ca niciodată. Până la a eclipsa "vechilor" valori care sunt demnitatea şi curajul.

Precizarea obiectivelor

Să nu ne mirăm, în asemenea condiții, de greşelile şi ezitările "comunității internaționale" în fața noilor dezordini mondiale. Oamenii care o conduc sunt mai degrabă gestionari decât vizionari, ei înşişi şi societățile lor nu sunt decât începutul unei lungi ucenicii. Doar mergând înainte, şi într-o manieră foarte progresivă, sistemul internațional se va adapta la noua situație.

Chiar dacă pacea şi justiţia universală rămân obiectivul ideal, opiniile publice ele însele par să se resemneze la această evidenţă: nu va fi niciodată posibil să se pună un termen tuturor conflictelor şi să se îndrepte toate greşelile constatate în lume. Mai întâi, pentru că nu există o valoare suficient de "universală" pentru a legitima o astfel de acţiune: chiar dacă toată lumea susţine anumite noţiuni cum ar fi "drepturile omului", ei nu înţeleg acelaşi lucru prin asta. Apoi pentru că nici o organizaţie internaţională, şi mai puţin o singură putere în ţară, nu va avea niciodată mijloace de a face aceasta şi nici dorinţa de a o face.

Dincolo de "valorile" presupuse ca fiind împărtăşite de o organizaţie sau un grup, interesele naţionale rămân determinante. Dacă o coaliţie a pus capăt, cu binecuvântarea ONU, unei agresiuni contra Kuweitului, nu înseamnă că aceeaşi coaliţie, sau o alta, va interveni contra unei alte aventuri de acelaşi fel.

Ajutorul umanitar şi-a găsit repede limitele.

Fără îndoială că acest aspect al acţiunii internaţionale va rămâne durabil în prim plan: din partea marilor democraţii occidentale în special, el este şi va rămâne un răspuns natural la sentimentele de compasiune suscitate de spectacolul mediatizat al disperării şi al abuzurilor. Noua noţiune a "dreptului de ingerinţă umanitară", altfel spus concesiunea ajutării unor populaţii fără girul guvernelor interesate, este de

asemenea chemată să dăinuie, cu efecte benefice, chiar dacă aplicările sale sunt limitate: dictatorii nu mai pot să se considere, fără urmări neplăcute, drept "proprietari" ai populațiilor lor: ei vor putea fi cel puțin în anumite cazuri, chemați la ordine.

Ajutorul umanitar, un alibi?

Adevărat că acțiunea umanitară, prin definiție, urmăreşte un obiectiv pe termen scurt. Ea vizează să limiteze imediat consecințele cele mai şocante ale unei situații şi nu poate deci să se substituie unei acțiuni politice care trebuie să urmărească obiective pe termen mediu sau lung: eliminarea cauzelor care au condus la această situație, reglarea conflictelor şi reinstaurarea păcii. Din lipsa acestei perspective, ajutorul umanitar nu poate conduce la efecte perverse: fie că el serveşte drept alibi pentru neputință şi furnizează noi victime abuzurilor de putere viitoare, fie că a deturnat în profitul beligeranților şi al altor "persoane care storc banii" din război, el serveşte drept mijloc de a ocoli embargourile şi alte sancțiuni economice decise în altă parte.

Slăbiciunile ONU nu sunt decât consecința tuturor acestor factori. Fără îndoială că organizația internațională a marcat puncte decisive în aceşti ultimi ani. După sfârşitul unor antagonisme sistematice - şi artificiale - create de războiul rece, domneşte, în special în sânul Consiliului de Securitate, un spirit de cooperare care înlătură în numeroase cazuri piedica dreptului de veto şi neputința care rezultă de aici. Este

pe de altă parte admis că ONU este şi va fi din ce în ce mai mult instanța supremă de rezolvare a conflictelor: 13 operațiuni au fost întreprinse sub egida sa în cursul ultimilor cinci ani pe cele cinci continente. Şi aceste operații nu constau numai în menținerea păcii ci în reinstaurarea păcii: "observatorii" de altădată, condamnați la rolul pasiv de gardieni ai unei încetări a focului (Cipru) sau de contabili de violări neîncetate (Liban, Cambodgia), vor ceda tot mai mult locul unor "soldați ai păcii", capabili să se impună beligeranților.

Carențe structurale

Azi au apărut cel mai clar insuficiențele. Insuficiențele structurale mai întâi, reflectând nepregătirea ONU pentru a juca un rol militar. Comitetul de stat major creat în 1945 de către fondatorii organizației n-a avut decât o existență fictivă în timpul anilor de război rece. Dar foarte recent doar, s-a hotărât să se dea amploare acestui organism. În 1993 încă, acesta număra mai puțin de 75 de persoane (din care 50 militari) şi nu funcționa nici o permanență pe timp de noapte chiar atunci când 17 intervenții erau în curs de desfăşurare. Dar lucrurile sunt şi mai grave. În toate țările organizate, se admite ca civilii să comande militarii. Dar se admite de asemenea ca aceştia să poată şi să trebuiască să-şi valorifice punctul lor de vedere, să se opună misiunilor pe care le consideră nerealiste, să ceară în orice caz mijloacele pentru aceste misiuni şi să controleze executarea lor. Nimic asemănător nu există

în sistemul ONU unde diluarea autorității este sursă a disfuncționalității la toate nivelele. La vârf, deciziile sunt luate de Consiliul de Securitate, ai cărui diverşi membri sunt în mod inegal implicați în conflict şi nu sunt toți prezenți pe teren. Pe baza "consensului lipsit de vigoare", care rezultă de aici, gesticulația creatorie sau umanitară are tendința de a înlocui definiția unei politici. Pe teren, lanțul de conducere este contrar tuturor regulilor militare pentru că adesea trebuie ajuns până la New Yorkşi la secretarul general al ONU pentru a lua decizii operaționale. Ori secretarul general al ONU nu are - şi probabil că nu va avea niciodată amploarea şi puterile unui şef de stat "comandant şef al armatei": el nu este decât un diplomat în serviciul celorlalți diplomați din Consiliul de Securitate.

Înțelegem în aceste condiții iritarea manifestată de aproape toți comandanții ONU care au acționat în această perioadă în ex-Iugoslavia: simplul fapt că trebuie votate rezoluții speciale la ONU pentru a obține dreptul de a răspunde în caz de atac îndreptat contra Căştilor albastre spune mult despre caracterul real al situației. De altfel, chiar dacă aceste probleme s-ar regla, conduita contigentelor disparate, de limbă şi cultură adesea foarte diverse, ar continua să pună probleme. De aceea se impune încet ideea de a diviza operațiunile internaționale în două categorii: acțiuni tradiționale de menținerea păcii, implicând un nivel slab al intervenției militare şi un ansamblu destul de vast de sarcini administrative, electorale şi umanitare, pot rămâne în competența ONU, este ceea ce s-a

realizat cu un anumit succes în Cambodgia, când contigentul puternic al Căştilor albastre aflat în această ţară era neputincios în faţa khmerilor roşii, pe care nu i-a putut controla şi cu atât mai puţin dezarma cum era prevăzut în acorduri. În revanşă, celelalte acţiuni mai energice, necesare când este vorba de "impunerea păcii", au fost "sub tratate" de către ONU, fie unor ţări destul de puternice şi motivate cum a fost cazul Statelor Unite cu ocazia războiului din Golf în 1990-1991, dar şi în timpul unei scurte perioade în Somalia, fie unor alianţe sau organizaţii regionale. Aceasta s-a văzut mai recent cu misiunile asigurate de NATO în ex-Iugoslavia, dar aceasta începuse mai devreme cu misiunile Organizaţiei unităţii africane în Liberia.

Integrarea organizaţiilor regionale

Natural, această sustragere nu este posibilă decât în împrejurări bine determinate. Ca şi ONU, organizaţiile regionale nu sunt puternice decât prin hotărârea membrilor şi problema credibilităţii lor militare este în funcţie de coeziunea lor politică şi structurală.

Uniunea Europei Occidentale (UEO) nu va avea niciodată aceeaşi importanţă ca NATO încât comunitatea europeană, al cărei braţ armat este din punct de vedere teoretic, nu va avea o dimensiune politică şi de securitate. La modul general, cu cât o putere este mai importantă, cu atât ea cere să-şi exercite conducerea operaţiunilor, refuzând să lase să se dizolve aparatul său militar într-o "maşinărie"

multinațională. Astfel, de fiecare dată când Statele Unite s-au implicat direct într-o acțiune militară a ONU sau autorizată de ONU (în Coreea din anii '50, apoi în Kuweit sau Somalia), ele au revendicat maximum de autoritate şi autonomie în conducerea operațiunilor. Aceasta se va întâmpla la fel şi în viitor, în asemenea măsură este adevărat că internaționalizarea crescândă a responsabilităților în materie de menținere a păcii nu ia nimic din regulile de conducere a operațiunilor militare: coordonarea strânsă între autoritățile civile şi militare, unitatea comandamentului, omogenitatea materialelor şi a contingentelor.

Un exemplu de meditație pentru Europa, care nu-şi va juca rolul de deplin în Bosnia sau în altă parte, decât atunci când va fi cu adevărat organizată pe plan politic şi militar. Aşa cum o apărare lipsită de primejdii se bazează mai întâi pe efortul național, apoi pe alianțe, tot aşa sarcina de "pompier al păcii" pe scară internațională cere eforturi considerabile, regionale sau naționale pentru care ONU nu va fi întotdeauna decât o "umbreluță".

OBSESIA BALCANI[1)]

Balcanii, în turcă, "lanț muntos", au reprezentat de secole un teritoriu de cucerit și de exploatat. Dominațiile persană, arabă și otomană au produs o fragmentare ireversibilă a popoarelor, etniilor și religiilor. Iar greutățile care împiedică astăzi procesul de pace sunt consecința firească a resentimentelor atavice, peste care a suflat cu putere vântul islamului.

ÎN CENTRUL TUTUROR DIVIZĂRILOR din istoria Europei - Roma şi populațiile slave, Veneția şi Bizanțul, catolici şi ortodocşi, islam şi creştinism, imperiul turc şi cel austro-ungar - Balcanii sunt o exemplificare tragică a consecințelor pe care le pot avea fragmentările popoarelor, etniilor, națiunilor.

După dominațiile persană şi arabă, cea otomană reprezintă ultima fază a expansiunii Orientului către Occident, ocupând un spațiu imens, practic din Maroc până la actualele republici din Asia Centrală.

Începând cu secolul XIV, înaintarea turcilor este favorizată de declinul progresiv şi inexorabil al Bizanțului (care din 330 luase numele lui Constantin, împăratul căruia i se datorează alegerea creştinismului ca religie de stat) şi de accentuarea rivalităților dintre bulgari, sârbi, moldoveni, valahi şi alte popoare. Axe

1) ROTA, O., ***Incubo Balcani*** **(Obsesia Balcani).** În: Rivista Militare, Italia, nr. 6, nov.-dec. 1997, p. 58-63.

susţinătoare ale imperiului sunt structura administrativă şi reorganizarea demografică a teritoriilor.

Otomanii instalează în fiecare regiune garnizoane, îndepărtează elementele ostile şi fac un inventar al resurselor funciare, fiscale, sociale şi umane. Din pământurile abandonate de către proprietari, sau confiscate, o mare parte este transferată statului, iar într-un procent inferior, proprietății personale a sultanului; cât despre celelalte, sunt încredințate spre administrare - cu titlu personal şi pe viață - cel mai adesea militarilor, iar ocazional şi altor funcționari civili. Ambele categorii trebuie să ofere, în schimb, imperiului, impozite, produse şi soldați, în cote proporționale cu suprafețele de pământ. Este sistemul "*timar"*- ului.

Celor care acceptă, astfel, să transforme teritoriile respective le este permis să păstreze bunuri, privilegii şi statut social, fără obligația de a se converti la islam; registrele din Tracia, Bulgaria, Bosnia, Albania confirmă existența acestor administratori străini. Înainte sau după, mulți dintre ei devin totuşi musulmani: este singura manieră în care se poate intra în clasa conducătoare păstrând avantajele anterioare. Proprietățile familiilor vechi fiind declarate, cu timpul, inalienabile, precum bunurile religioase, se formează o aristocrație funciară ereditară (uneori cu descendență directă preotomană) foarte legată de Imperiu, astfel încât limitele mai multor provincii şi ale altor circumscripții coincid adesea cu limitele respectivelor proprietăți.

Paralel cu reorganizarea administrativă, are loc şi cea socio-demografică. Dintotdeauna, în Balcani, migraţiile au fost o constantă. Oraşele şi satele asimilează de obicei grupurile mai puţin sărace; cele mai sărace, în permanentă luptă pentru supravieţuire, merg din loc în loc, dau unele peste altele, se confruntă, pentru a pune stăpânire pe păşuni, pământuri, maluri de râuri. O relaţie care, în unele aspecte, poate aminti de cea din deşerturi, între sedentari şi nomazi.

Secolele de stăpânire otomană accentuează, pe de o parte, amestecarea etniilor (adică a grupurilor care împart o aceeaşi cultură, fondată pe limbă, religie, istorie, teritorii şi alte elemente), iar pe de altă parte respectarea regulilor şi obiceiurilor acestora. Tot mai multe grupuri, provenind din cele mai diverse zone, ajung astfel sub conducerea militarilor deveniţi responsabili de "*timar";* valuri de nomazi plecaţi din Anatolia, cu deosebire, devin ţărani dijmaşi pe pământurile familiilor vechi; sunt create multe sate noi cu scopul de a răspândi islamul în întreaga regiune; şi acelaşi prestigiu al imperiului, gloria sa, cheamă la ulterioare transmigraţii şi convertiri (adesea formale).

Diferenţele etnice între dominatori şi dominaţi sunt tot mai frecvente. Administraţia centrală eliberează regulamente care autorizează diferitele popoare să trăiască conform propriilor specificităţi; acordă unor minorităţi etnice şi/sau societăţi religioase un statut propriu, mergând chiar până la a le atribui numele de *"*naţiune*"*(ansamblu de persoane care, în interiorul unei aceeaşi organizări statale, au "voinţa de a trăi

împreună", de a împărți o soartă unică). O situație care favorizează luptele pentru putere ale conducătorilor locali, întărâtați unii împotriva altora.

Ca de obicei, în cazul marilor imperii, prioritatea rămâne de a dispune de venituri adecvate şi de un suport militar considerabil. Aşa încât este firesc să nu se propună popoarelor supuse vreun punct de referință unitar.

ISLAMUL IN BALCANI

Coranul inspiră masa socială mai mult ca tip de religie decât în calitate de credință. Persistă totuşi, chiar dacă îngust, un dublu filon. Pe de o parte un radicalism religios legat, prin unele aspecte, de Hajji Bektash: original din Anatolia, a trăit în secolul zece, şi a propus un islam de inspirație militară şi populistă. Pe de altă parte, un radicalism laic care, cristalizându-se la Salonic, după primul război mondial, prin "*Tinerii turci",* ar fi fost nucleul dur al mişcării lui Ataturk.

În aria balcanică, populații autohtone musulmane (printre care unele comunități de rromi) existau mult înainte de dominația otomană. Primele în a se converti, o dată cu imperiul, au fost populațiile din câmpii şi din centrele urbane, obişnuite cu viața mai puțin aspră şi cu contactele cu exteriorul. În munți, puncte strategice esențiale pentru controlul teritoriului, rezistența a fost extrem de dură.

Islamizarea a fost deosebit de puternică în Albania, Bosnia-Herțegovina, precum şi în Macedonia (unde la numărul mare de convertiri locale s-au adăugat masive emigrări de turci din Anatolia). Provincie otomană de la începutul secolului al XV-lea Albania se convertește în mod gradual (începând cu seniorii feudali). În secolul al XVII-lea circa o treime din populație este musulmană, procent ce se va mări în cele două secole succesive şi din nevoia de a strânge legături care să le protejeze împotriva veleităților de asimilare şi a amenințărilor popoarelor vecine. În momentul căderii imperiului, în

Albania sunt 70% musulmani, 20% ortodocşi şi restul catolici. Pentru a preveni ciocnirile, autorităţile au declarat, începând cu 1912, că nu există o religie de stat, toate fiind admise. Și astăzi punctele cardinale ale identităţii naţionale sunt limba specifică şi rezistenţa la ingerinţele străine.
Serbii, vârf de diamant al ortodoxiei în faţa catolicilor unguri, a turcilor şi a mongolilor. Otomanii îi alungă pe sârbi în 1389 (faimoasa bătălie de la Câmpia Mierlelor comemorată în fiecare an ca o injustiţie şi invocată de Miloşevici în campania pentru "marea Serbie"). Deja în secolul al XVII-lea, această populaţie era în majoritate musulmană. Provincia Kosovo este populată de albanezi și, a fost inima vechii Astăzi, regiunea este una din zonele cu risc maxim în aria balcanică. Bosnia, zonă frontalieră de primă importanţă, tratată cu multă atenţie de otomani, a căror provincie a fost până în secolul al XV-lea, dă imperiului personaje remarcabile precum Marele Vizir Sokollu Mehmed Paşa. Sarajevo și Banjaluka sunt mari centre militare, administrative, comerciale capabile să primească valuri de emigranţi din Ungaria, Slavonia, Croaţia, Dalmaţia. O situaţie care se va deteriora progresiv, până în 1873, când sultanul vinde Bosnia Herţegovina austriecilor.
În acea perioadă, 90% din proprietarii de pământ sunt musulmani; 92% din ţărani, aproape toţi sârbi, sunt ortodocşi. Date semnificative economic, dar și ideologic.
Cum în sondajele asupra religiozităţii diferitelor populaţii bosniacii se situează în mod regulat pe ultimul loc (nici măcar 5% nu cunosc limba Coranului, acea arabă clasică pe care orice bun musulman ar fi ţinut s-o înveţe), Xavier Bougarel, probabil cel mai mare expert în islamul balcanic, se întreabă cum o spiritualitate atât de slabă a reușit, recent, să se ridice nu numai la factorul de identitate naţională, ci de coeziune între diferite popoare. Există două posibile raţiuni concomitente: reacţia la ostilitatea generală manifestată de către nemusulmani faţă de o prezenţă islamică în Balcani şi activitatea grupurilor radicale.

Rezistența în fața ocupanților se ramifică și se organizează în structuri paralele, puternice, prima dintre ele fiind Biserica ortodoxă. Spre deosebire de catolicism, cu o vocație universală declarată, ortodoxia se structurează tot mai mult pe baze naționale. Și dacă în țările catolice distincția dintre papă și rege se face în funcție de spiritul timpului, în cele ortodoxe, în schimb, mitul și istoria sunt mereu prezente, prin chemarea către Constantinopol, oraș mistic care, povestesc unele cronici sârbe din '500, "*s-a construit singur, fără intervenție umană",* și unde împăratul era reprezentant unic și direct al lui Dumnezeu. Așa încât a elibera un popor echivalează cu a-i elibera biserica (ajunge, ca exemplu, cazul Greciei), iar lupta pentru independență a unei națiuni se identifică cu lupta pentru religia sa. Sciziunile între diferite patriarhate autocefale, pe lângă mișcările eretice în care este bogat sud-estul Europei, nu fac decât să cristalizeze în grupuri ura generalizată.

Se sedimentează puțin câte puțin în imaginarul colectiv, rădăcinile acelui sindrom de grup asuprit, care mai poate duce și astăzi la război. Iar în zonele de graniță, în special în cele dintre Iugoslavia și Ungaria, unde Imperiul austro-ungar se învecinează cel mai direct cu cel otoman, "*cetățenii-războinici"* se înfruntă în mod curent, în bande, pentru a-și apăra granițele. Viena și Constantinopole le furnizează puști și pământuri de stăpânit; o similitudine există, între cele două capitale.

Într-un astfel de teritoriu, imens, aspru, fragmentat și umilit în permanență de "*expediții"* de jaf, razii, lipsit

de servicii, rețele de legătură, comunicații, fiecare etnie sfârşeşte prin a conta doar pe sine însăşi.

Că în diferite zone societatea se structurează pe predominanța uneia dintre ele, în dauna celorlalte, este inevitabil; tot inevitabilă este, din partea minorităților marginalizate, absența de loialitate față de instituții care le rămân străine, impuse de "alții". Astfel încât în Balcani, unde dintotdeauna se ciocnesc grupuri şi se infiltrează popoare - născându-se aspirații de mari puteri - dorința de a deveni stat - națiune se naşte încă de la început chinuită. Epurările etnice devin un coşmar obişnuit.

Scindarea dintre catolici şi ortodocşi devine ireversibilă; confruntarea apare deosebit de accentuată în zonele de frontieră. Înscrisă în spiritul colectiv de la aceeaşi Schismă din 1054, obsesia trădării alimentează încontinuu suspiciunile ortodoxe privind o anumită docilitate catolică în ceea ce priveşte islamul. Cruciadele sunt o bună exemplificare. Între 1400 şi 1600, unele țări catolice, în luptă unele împotriva altora, nu refuză înțelegeri cu musulmanii, tocmai pentru a-şi consolida propriile poziții.

De-a lungul secolelor se formează bazele aşa zisului "bloc ortodox", a cărui cultură, îndepărtându-se de Europa occidentală, se simte mai apropiată de Moscova. Interesele comune, moştenirea istorică şi logica geografică le sunt elemente importante de legătură, însă liantul esențial îl reprezintă credința ortodoxă; şi dacă pentru laici ieşirea la mare - strâmtoarea Dardanele - este rațiunea fundamentală a

interesului Rusiei pentru Balcani, în optica religioasă acest interes este reprezentat de chemarea Constantinopolului.

Pentru copleşitoarea majoritate a musulmanilor, capitala pare îndepărtată, inaccesibilă; pentru ortodocşi nu mai există din 1453, când turcii au pus stăpânire pe ea. O prăpastie spirituală, mult mai mult decât un gol instituțional. Durerea pentru pierderea Constantinopolului, dorința de a-l recuceri, marchează pentru totdeauna spiritul ortodocşilor, aprind dorința de revanşă, alimentează resentimentele față de islam, înainte de toate, şi adesea față de lumea exterioară, în general. Totul retrăit în dimensiunea emotivă, nedeterminată, în mod inevitabil, a culturii orale, care continuă să prevaleze asupra celei scrise. Chiar şi astăzi, marele patriarh este considerat cel de la Constantinopol în ciuda celor doar câteva mii de suflete cărora le este îndrumător. Attaturk este cel care a dat oraşului numele de Istanbul ("*Şapte coline":* o reiterare a Romei?), însă valența mistică nu este acoperită.

În secolul 18, sub acțiunea interesată a marilor puteri, focarele se dezlănțuie. "*Balcanii au trăit dintotdeauna pe hotarul unor imperii rivale",* afirmă Charles Tilly, profesor la Şcoala de Cercetare Sociologică din New York, unde conduce Centrul de Studii asupra Transformărilor Sociale.

Conduse în numele identității naționale, luptele pentru independență din anii 1800 antrenează sârbi, români, bulgari, greci şi mulți alții confruntându-se cu un

ocupant care nu este numai străin, dar şi musulman. Lupta dublă, împotriva turcilor şi împotriva islamului, nu poate decât să accentueze sinergia dintre fenomenele naţionale şi religioase. Metabolizând ingredientele naţionalismului, religia ortodoxă nu contribuie numai la formarea colectivă a diferitelor state, ci mai ales are grijă să precizeze şi potenţialii inamici care sunt duşmanii ortodoxiei. Şi viceversa.

Din cele 707 de conflicte care s-au succedat pe continentul nostru din 1492 până în 1991, 157 se desfăşoară în Sud-Estul european (inclusiv Ungaria).

Perioada cea mai intensă culminează cu primul război mondial, care dezmembrează Imperiul Otoman. În 1945, la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, 70% din liniile de demarcaţie ale ţărilor balcanice sunt modificate.

Exemplu tragic al efectului de fragmentare a popoarelor, etniilor, naţiunilor, recentul război de secesiune din ex-Iugoslavia reprezintă forma extremă, cea mai violentă, a frământărilor care există şi în societăţile europene şi chiar pe continentul american.

"*... Dumnezeule din ceruri care veghezi asupra noastră şi care le cunoşti pe toate, fie-ţi milă şi îndreaptă-ţi privirea către acest pământ muntos al Bosniei şi asupra noastră, cei care de el am fost zămisliţi şi care-i mâncăm pâinea. Dă-ne ceea ce fiecare îţi cere, în felul lui, zi şi noapte: dă pace inimilor noastre şi armonie oraşului nostru. Ajunge cu sângele şi cu focurile de război. De pâinea păcii avem nevoie...*"(Ivo Andric, "*Pe urmele lui Danili Ilic",* Sarajevo, 1926).
La început au fost inscripţionări cu nume noi, pentru a reboteza pieţe şi oraşe, munţi, văi, râuri, râuleţe.
Aşadar, refuzul categoric al învăţătorilor şi funcţionarilor cu o altă pronunţie.
A urmat exaltarea satelor ca depozitare ale celor mai autentice tradiţii locale şi reţinerile faţă de populaţia de la oraş.
Apoi, distrugerea monumentelor - mărturii ale culturii, limbii şi civilizaţiei comune din interiorul graniţelor statale.
În sfârşit, a fost rescrisă istoria, pentru ca popoarele să se "apropie din nou" de un trecut îndrăzneţ reformulat. De unde îşi trag legitimitatea secesioniştii? De la popor - răspund toţi reprezentanţii lor - înţeles ca naţiune, identificată, la rândul ei, cu etnia. Omogenitatea: iată trăsătura - repetă ei - care garantează ordinea, echilibrul, funcţionarea instituţiilor .
O cale fără de întoarcere. Şi se ajunge la epurarea etnică care, după cum bine ştim, nu este o invenţie a fostei Iugoslavii.

Îmbibat mai ales cu resentimente atavice, războiul iugoslav a fost un război modern, de vreme ce a pus în discuție chiar sursele legitimității statelor, şi a pus democrația la răspântia dintre cetățenie şi apartenență etnică.

Probabil că era într-adevăr un vis Bosnia multiculturală şi multietnică în care credea atâta lume, atâția intelectuali, unii politicieni - printre care şi Haris Silajidzic, ministru de externe, atunci, şi apoi prim ministru.

Şi totuşi acesta este sensul în care merg evenimentele în Europa de astăzi.

JIHAD vs. Mc WORLD

Benjamin R. Barber[1)]

DINCOLO DE ORIZONTUL CREAT de evenimentele curente se configurează două profile posibile, amândouă întunecate, niciunul democratic.

Primul ar fi retribalizarea unei zone întinse a umanității, prin război şi sângerare: amenințarea prin Libanizarea statelor naționale în care o cultură este învrăjbită contra altei culturi, oameni contra altor oameni, triburi contra triburi – un Jihad în numele a sute de credințe apropiate împotriva oricărei forme de independență, a oricătrei forme de cooperare socială artificială şi de mutualitate civică.

Al doilea profil a fost născut prin unii dintre noi, prin atacul forțelor economice şi ecologice care solicită integrare şi uniformitate şi care hipnotizează lumea printr-o muzică alertă, computere rapide şi fast-food-

---

1) **Benjamin R. Barber**, este Whitman professor of political science la Rutgers University. Cele mai cunoscute lucrări sunt, *Strong Democracy (1984), The Conquest of Politics (1988) şi An Aristocracy* of Everyone (1992).

uri, cu MTV, Macintosh şi McDonald-uri, presând naţiunile să formeze o reţea comercială omogenă, globalizată: un McDonald ţinut laolaltă de tehnologie, ecologie, comunicaţii şi comerţ. Planeta se dezmembrează în mod precipitat şi se adună şovăielnic totodată.

Uneori, aceste două profile sunt vizibile în aceleaşi ţări, în acelaşi moment: astfel, Iugoslavia, vociferând nu de demult să se alipească noii Europe, a explodat în atâtea fragmente. India încearcă să-şi menţină reputaţia ca cea mai extinsă democraţie din lume în timp ce noi partide fundamentaliste puternice, cum sunt Partidul naţionalist Janata Bharatiya Hindu alături de asasini naţionalişti, periclitează unitatea atât de greu câştigată. Statele se destramă sau se formează: Uniunea Sovietică a dispărut aproape peste noapte, partidele acesteia formând noi uniuni, unele cu altele sau alte asemănătoare din statele vecine.

Vechiul stat interbelic ce avea la bază teritoriul şi suveranitatea politică apare ca o formă de tranziţie.

Tendinţele a ceea ce am denumit aici forţele Jihad şi forţele McWorld operează cu aceeaşi forţă, în direcţii opuse, una orientându-se după duşmănia dezvoltată de organizaţia spirituală, cealaltă condusă de universalizarea pieţelor, una dorind reconstrucţia graniţelor etnice şi subnaţionale străvechi, cealaltă creând graniţe naţionale permeabile din exterior. Ele au un lucru în comun: nici una nu oferă mai multă speranţă cetăţenilor, în căutarea modurilor practice de a guverna ele însele într-un mod democratic.

Dacă viitorul lumii este de a pune vijelia centrifugă a Jihadului împotriva haosului întunecat centripet al McWorld, rezultanta este departe de a fi democratică sau va fi în maniera în care o argumentez.

McWorld sau globalizarea politicilor

Există patru imperative ce conferă dinamică forței McWorld: o piață imperativă, resurse imperative, un IT imperativ şi o ecologie imperativă. Prin contactarea lumii şi prin diminuarea importanței granițelor naționale, aceste imperative au obținut prin combinație o victorie considerabilă asupra facțiunilor şi particularului şi nu în cele din urmă asupra celei mai virulente forme tradiționale şi anume, naționalismul. Cum se prezintă Europa astăzi, este un fapt ce ține de realism, utopicii visând nostalgic la o Anglie sau o Germanie renăscută, probabil chiar şi la o Saxonie sau un Wales reînviat. Dorința de ieri striga după o lume care să dezvăluie realitatea forței McWorld.

O piață imperativă. Teoriile marxist-leniniste ale imperialismului presupuneau că necesitatea unei piețe mereu în expansiune va conduce în timp la confruntarea națiunilor cu economie capitalistă împotriva granițelor naționale şi aceasta pentru construirea unui imperiu economic internațional. Indiferent ce s-a întâmplat cu previziunile ştiințifice ale lui Marx, în acest domeniu ele s-au dovedit clarvăzătoare. Astăzi, toate economiile naționale sunt vulnerabile în fața incursiunilor marilor piețe

transnaționale, în cadrul cărora se desfăşoară liberul schimb, monedele sunt convertibile, există acces liber la fonduri iar contractele sunt garantate prin lege. În Europa, Asia, Africa, Pacificul de sud şi în America, astfel de piețe au erodat suveranitatea națională şi au născut alte entități – bănci internaționale, asociații ale producătorilor, lobies transnațional cum ar fi OPEC sau Greenpeace, noi servicii mondiale cum ar fi CNN sau BBC şi, corporații multinaționale care se dezvoltă în ciuda semnificației identității naționale – ce nu reflectă şi nici nu respectă națiunea ca formă de organizare sau ca principiu de bază.

De asemenea, piața imperativă a reîntărit necesitatea pentru pace internațională şi stabilitate, indisponibilă unei economii internaționale eficiente. Piețele sunt inamicii războiului, izolaționismului, facțiunilor şi grupărilor spirituale. Pihologia de piață aplatizează psihologia clivajului ideologiilor şi a religiilor şi presupune o concordanță între producător şi consumator, categorii ce sunt de neconceput pentru culturile naționale sau religioase. Actul de cumpărare manifestă o slabă toleranță pentru legile conservatoare, indiferent dacă sunt dictate de bătrânele pub-uri britanice închise, sabbath-ul caracterizat de fundamentalismul ortodox iudaic sau de puritanismul interdicției vânzărilor de lichior, duminica, în Massachusetts. În contextul piețelor comune, legile internaționale încetează a mai fi o viziune a justiției şi devine un cadru de muncă cotidian pentru schimbul de mărfuri – încheiere de contracte, asigurarea faptului că guvernele mențin

înțelegerile, relații de reglare a schimburilor şi monedelor, ş.a.m.d.

Piețele comune impun un limbaj comun, ca şi o monedă unică iar ele produc comportamentele comune impuse de modul de viață cosmopolitan de pretutindeni. Piloții comerciali, informaticienii, bancherii internaționali, specialiştii în media, muncitorii din extracția petrolului, celebritățile din emisiuni, experții în ecologie, demografii, contabilii, profesorii, sportivii, toți aceştia compun o nouă nație de bărbați şi femei, din a căror religie, cultură şi naționalitate putem surprinde doar elemente marginale din identitatea creată. Chiar dacă sociologii din câmpul vieții cotidiene continuă fără îndoială să distingă Japonia de America, totuşi, cumpărăturile au o unică semnătură pe tot globul.

Cinicii vor spune că unele din revoluțiile recente din estul Europei nu au ca obiectiv libertatea şi dreptul la vot ci locuri de muncă bine plătite şi dreptul de a cumpăra (deşi votul este o dovadă că este mai uşor să dobândeşti bunuri decât să consumi). Astfel, o piață imperativă reprezintă o putere deplină dar, cu toate acestea, unii revendică "capitalismul democratic" care nu este identic cu imperativul democratic.

Resurse imperative. Democrații visau odată la societăți a căror autonomie politică să fi rămas bine ancorată în independență economică. Atenienii idealizau ceea ce ei denumeau autarhie şi încercau în tot acest timp să creeze un mod de viață suficient de simplu şi auster pentru a-şi face o politică cu adevărat

autonomă. A fi liber înseamnă a fi independent de orice altă comunitate sau politică. Nici chiar atenienii nu au fost în stare să dobândească autarhia: natura umană i-a adus la dependență. Încă din vremea lui Pericle, politicile atenienilor erau strâns legate de un imperiu înfloritor susținut de o forță navală și de comerț – un imperiu care, chiar dacă pare că a intensificat puterea atenienilor, s-a îndepărtat de independența și autarhia atenienilor. Stăpâni și sclavi au fost aduși laolaltă de o insuficiență mutuală.

Ideea autarhiei a explodat brusc și în America secolului XIX, unde, un ținut subpopulat, cu o dărnicie fără sfârșit, un corn al abundenței în resurse naturale și, pe de altă parte, barierele naturale ale continentului, înconjurat de două oceane, i-au condus pe mulți să gândească la faptul că America reprezintă un univers prin el însăși. Dat fiind acest istoric, este foarte greu pentru americani față de ceilalți, să accepte inevitabil o interdependență. Dar o irosire rapidă a resurselor chiar și într-o asemenea țară, unde, odată păreau inepuizabile, cât și proasta gestionare a solului arabil și a resurselor minerale au adus chiar și societățile cele mai bogate la situația de a fi și mai dependente de resurse iar multe alte state într-o permanentă stare de disperare.

Fiecare stat are nevoie într-o oarecare măsură de un alt stat: unele state nu au aproape nimic din ceea ce au nevoie.

Un IT imperativ. Cunoașterea științifică și tehnologiile ce s-au dezvoltat astfel, au fără îndoială

un caracter universal. Ele au atras nevoia de principii descriptive pentru aplicații generale, căutarea pentru soluții universale la probleme specifice şi, o abordare constantă, fidelă a obiectivității şi imparțialității.

Progresul ştiințific presupune şi depinde de o comunicare deschisă, de un discurs bazat pe raționalitate, colaborare şi un schimb de informației fluid şi fără sincope. Astfel de idealuri pot fi uşor realizate de către elite şi se poate arăta că sunt căutate pe multiple căi dar ele sunt determinate chiar prin ideea de ştiință şi ele fac din ştiință şi globalizare, practic nişte aliați.

Afacerile, tranzacțiile bancare şi comerciale, toate depind de fluxul informaționmal şi sunt facilitate prin noile tehnologii de comunicații. Echipamentele acestor tehnologii tind să fie sistemice şi integrate - computere, televiziune, cablu, sateliți, laserul, fibre optice şi tehnologiile microcip se combin pentru a crea o vastă rețea de comunicații şi informații interactive, care practic conferă fiecărei persoane de pe pământ accesul la oricare altă persoană şi, asigură disponibilitatea fiecărei date, fiecărui bit, fiecărei perechi de ochi. Dacă automobilul a fost, după cum spunea odată George Ball (atunci când şi-a dat acordul pentru a fabrică FIAT în Uniunea Sovietică, în timpul Războiului Rece), "*o ideologie pe patru roți*", atunci telecomunicațiile şi sistemele de informații sunt o ideologie de 186.000 de mile pe secundă - ceea ce plasează o planetă foarte mică într-o dinamică foarte mare. În culturile individuale se vorbeşte o limbă specifică dar comerțul şi ştiința accentuează

răspândirea limbii engleze. Întreaga lume vorbeşte în logaritmi şi matematică binară.

Mai mult decât atât, preocuparea ştiinţei şi tehnologiei este, chiar şi prin impunere, pentru societăţi deschise. Urmele luate prin satelit nu ţin cont de respectarea graniţelor naţionale, cablurile telefonice au penetrat de mult chiar şi cele mai închise societăţi. Odată cu infiltrarea în universităţile sovietice a copiatoarelor şi apoi a faxului şi literaturii samizdat care circula în anii ’80 şi a computerelor cu modem care s-au multiplicat ca şoarecii în labirintul birocratic al comunismului, politica tip glasnost nu putea merge prea departe.

În aceste premise sociale, secretul şi ştiinţa sunt inamici. Noul soft al tehnologiei are probabil un caracter mult mai global decât hardul. Braţul informaţiilor, al comerţului internaţional, s-a întins şi a atins diferite state şi culturi spirituale, şi le-a conferit un aspect obişnuit, cizelat la Hollywood, pe Madison Avenue cât şi în Silicon Valey. Prin anii ’80, una din cele mai vizionate emisiuni TV din Africa de sud era Cosby Show. Căderea apartheid-ului era deja în această producţie. Expozanţii de la festivalul de film din 1991 de la Cannes au manifestat o anxietate sporită faţă de “omogenizarea” şi “americanizarea” industriei globale de film, atunci când, pentru a treilea an, America a dominat ceremoniile de premiere. America a dominat mult timp şi mai mult decât decisiv, cultura populară mondială.

În noiembrie 1991, în Elveția, odinioară o insulă de cultură, lista de best-seller-uri, conținea filmul "Terminator 2" ca fiind nr. 1, "Scarlett", fiind cartea nr 1 iar albumul înregistrat de Prince, "Diamond and Pearls" de asemenea nr. 1. Nu este nici o surpriză că japonezii cumpără studiourile de film din Hollywood, chiar mai rapid decât cumpără americanii pachetele televiziunii japoneze.

Acest gen de supremație a softului se poate dovedi pe termen lung, cu mult mai important decât superioritatea echipamentului, a hardului, deoarece cultura a devenit mai puternică decât armamentul.

Care este forța Pentagonului în comparație cu Disneyland? Se poate compara postul Sixth leet cu CNN? McDonald-ul din Moscova şi Coke din China realizează mult mai mult pentru a crea cultura globală decât o face colonizarea militară. Contează mai puțin bunurile decât numele de marcă, căci ele crează imaginile stilului de viață care pot altera percepția şi determină comportamente. Acestea construiesc un soft seducător al unui McWorld obişnuit, uneori prea obişnuit.

În toate acestea, lumea comercială a înaltei tehnologii nu are nimic democratic. Ea însăşi împărtăşeşte din supraveghere cât şi din libertate, din noile forme de manipulare şi de asigurare a controlului, cât şi din noile genuri de participare, de denaturare, din veniturile injuste ale pieței cât şi din productivitatea sporită. Societatea de consum şi societatea deschisă nu sunt în întregime sinonime. Capitalismul şi democrația

au o relație care totuși nu înseamnă căsătorie. O piață liberă eficientă înseamnă că, consumatorii să poată să-şi orienteze banii în bunuri competitive nu doar ca ei să-şi voteze valorile şi convingerile în ceea ce priveşte competiția candidaților şi programelor politice.

Piața liberă a înflorit în junta chiliană, în Taiwan şi în Coreea cu nişte guvernări militare şi, anterior, în diferite imperii autocrate din Europa de est cât şi în posesiunile coloniale.

O ecologie imperativă. Impactul globalizării asupra ecologiei este un clişeu chiar şi pentru liderii mondiali care ignoră acest fapt. Ştim suficient de bine că pădurile Germaniei pot fi distruse de emanația puternică de gaz din Elveția şi Italia. La fel de bine ştim că, planeta poate fi axfisiată de efectul de seră, deoarece fermierii brazilieni doresc să facă parte din secolul XX şi au ciopârțit pădurile tropicale pentru a-şi crea un mic petec de pământ pentru arat şi deoarece indonezienii îşi transformă jungla luxuriantă în scobitori pentru fastuoasele dineuri japoneze, dereglând echilibrul de oxigen şi, ca urmare plămânii noştri globali. Astfel că, această conştiință nu numai că trebuie adoptată dar de asemenea, marea inegalitate, prin care statele modernizate încearcă să trântească uşile în spatele lor, spunând statelor în curs de dezvoltare, "Lumea nu permite modernizarea voastră; lumea noastră este deja uscată!".

Toate cele patru imperative amintite mai sus, sunt transnaționale, transideologice şi transculturale. Fiecare din ele se aplică necondiționat, catolicilor,

evreilor, musulmanilor, hinduşilor şi budiştilor, atât democraţilor cât şi lumii totalitare, capitaliştilor cât şi socialiştilor. Visul iluminat al unei societăţi universale raţionale a atins un remarcabil nivel de realizare dar acesta, în forma de comercializare, omogenizare, depolitizare, birocratizare şi, desigur, total incomplet, pentru că o mişcare către McWorld se situează în competiţie cu forţele de scindare mondială, de disoluţie naţională şi cu coruţia centrifugă. Aceste forţe, care lucrează în sens contrar, constituie esenţa a ceea ce denumesc prin aceasta, **JIHAD**.

Jihad sau Libanizarea lumii.

OPEC, Banca Mondială, ONU, Crucea Roşie Internaţională, corporaţie multinaţională …sunt doar câteva din instituţiile ce reflectă globalizarea. Acestea apar adesea ca având reacţii ineficiente faţă de actorii reali ai scenei lumii: state naţionale şi la un nivel chiar mai mare, facţiuni subnaţionale aflate într-o rebeliune permanentă împotriva uniformităţii şi integrării – chiar dacă genul este reprezentat de legea şi justiţia universală. Titlul caracterizează aceşti jucători: ei au cultură, nu şi ţară; sunt părţi nu întreg; sunt secte şi nu religii; sunt facţiuni rebele şi fiind minorităţi în dezacord nu doar cu globalizarea ci chiar cu statul naţional tradiţional. Kurzi, basci, porto-ricani, osetrieni, populaţia din Timorul de est, quebeois-i, catolici din Irlanda de Nord, abhazieni, japonezi din insulele Kurile, zuluşi din Inkatha, catalonezi, tamili şi, desigur, palestinieni – sunt cu toţii, indivizi fără

țară, națiuni conlocuitoare, aflate în căutarea unei mici lumi între frontiere, care să-i izoleze de modernitate.

Are loc o puternică ironie. Naționalismul era odată o forță de integrare şi unificare, o muişcare care dorea unificarea clanurilor, triburilor disparate şi, a fragmentelor culturale sub un drapel nou, integrator. Dar după cum nota cu mai mult de 60 de ani în urmă Ortega y Gasset, câştigând victoriile, naționalismul şi-a schimbat strategia. În 1920 şi astăzi din nou, acesta este în mod frecvent o forță reacționară şi izolată, pulverizând chiar națiunile care odinioară erau consolidate. Forța care crează națiunile este o forță "inclusivă" (atotcuprinzătoare). În lucrarea "*The Revolt of the Masses*", Ortega scria, "În perioada de consolidare, naționalismul are o valoare pozitivă şi un standard nobil. În Europa totul este atât de consolidat iar naționalismul nu este altceva decât mania…"

Această manie a trecut în lumea post-războiului rece, care mocneşte de focare de război; scena internațională este cu ceva mai unificată decât a fost la finele marelui război,pe vremea lui Ortega. Doar în 1991, s-au derulat nu mai puțin de 30 de războaie, majoritatea dintre ele pe considerente etnice, rasiale, tribale sau, cu caracter religios iar lista regiunilor nesigure nu pare să se scurteze. Poate într-o nouă ordine mondială!

Obiectivul multora dintre aceste mici războaie îl constituie retrasarea granițelor, reasigurarea identității spirituale: de a scăpa de imperativele insistente ale unui plictisitor McWorld. Starea de dispoziție este

aceea a Jihad-ului: războiul, nu ca un instrument al poliției ci ca o emblemă a identității, o expresie a comunității, un scop prin el însăşi. Chiar şi acolo unde nu există război cu împuşcături, există facțiuni, recesiune şi probleme chiar şi pentrui omunitățile mici. Adăugați la lista țărilor periculoase pe cele cu risc: în Elveția şi Spania, separatiştii basci încă argumentează asupra virtuților străvechi, uneori în limbajul bombelor. Hiperdezintegrarea în ex-Uniunea Sovietică poate continua neabătută – nu doar ca o Ucrainăindependentă de Uniunea Sovietică ci ca o Ucrainăbasarabeană independentă față de Republica Ucraineană; nu doar ca o Rusie desprinsă din defuncta uniune ci ca Tatarstan desprinsă din Rusia. Iugoslavia asemenea statelor ex-sovietice, republici non-socialiste ce odată formau Uniunea Sovietică, face ca teritoriile sale sectariene să răsară în teritorii facționale ca buruienile între buruieni. Independența Kurzilor ar amenința integritatea teritorială pentru patru națiuni din Orientul Mijlociu.

Din toate acestea, pare a fi posibil ca, cel mai atractiv ideal ce poate contura în fața realităților brutale ale Jihadului şi a realităților mărginite ale McWorld, poate fi mai degrabă o uniune confederativă a micilor comunități semi-autonome decât de națiuni-stat, asociată într-o mare piață economică regională – participatorie şi autodeterminantă în chestiunile locale fundamentale, reprezentativă şi semnificativă la nivel de vârf. Statele- națiune vor juca un rol diminuat iar suveranitatea îşi va pierde din forța sa politică. Logo-

ul mişcării Verzi, “Gândire globală, acțiune locală”, vine astfel să descrie orientările politice.

*

Acest punct de vedere reflectă doar un ideal, unul care totuşi nu este imposbil de realizat. *Liberatea* – scria Jean-Jacques – *este o hrană uşor de înghițit dar greu de digerat*. Astfel, democrația a jucat ea însăşi întotdeauna împotriva neregularităților. Şi astfel democrația rămâne atât o formă de coerență cum ar fi legătura între McWorld şi potențiala credință seculară ce inspiră de atâta timp, Jihadul.

UCRAINA CARPATICĂ[1)]

ÎN PRESA INTERNAȚIONALĂ apar rar referiri la Ucraina carpatică. Acest fapt caracterizează destul de bine una dintre regiunile cu probleme, uitată însă de Europa. Pe o suprafață de aproximativ 13.000 km² trăiesc aproape 1,3 milioane de oameni, dintre care 73% sunt ucraineni şi 20% maghiari. În cele trei comitate ungureşti din nord-est (Bereg, Ung şi Ugocsa) şi în partea nordică a Maramureşului au început să se stabilească în secolele al XIII-lea şi al XIV-lea ciobanii ruteni, strămoşii ucrainenilor de astăzi. În rândul populației respective, care era dintre cele mai sărace din țară, n-a apărut niciodată ideea unei separări de Ungaria, mai cu seamă că nu au apărut cărturari din rândurile lor - făcând abstracție de preoții greco-ortodocşi. Conştiința națională a rutenilor, care au evoluat cel mai puțin dintre minoritățile Ungariei, este rezultatul acestei lipse a intelectualilor şi al modului țărănesc de viață al majorității populației.

În 1918, statul cehoslovac a ridicat pretenții asupra acestui ținut din două motive: în primul rând, pentru a

---

[1)] KERESZTES, L., ***Karpato-Ukraine*** **(Ucraina carpatică)**. În: Europäische Sicherheit, RFG, vol.44, nr.10, oct.1995, p.6.

completa înconjurarea Ungariei de către forţele victorioase şi, în al doilea rând, pentru a asigura o piaţă de desfacere pentru industria sa dezvoltată. Fosta Republică Cehoslovacă atât de "democratică" nu şi-a respectat promisiunea de acordare a unei autonomii acestei regiuni. Cel mai însemnat "rezultat" al epocii de ocupaţie cehe a fost trezirea unui naţionalism orientat împotriva foştilor stăpâni - maghiari, germani şi evrei. Astfel, nu este de mirare că în noiembrie 1938, conform primului Dictat de la Viena, Ungaria a cucerit mai întâi sudul şi apoi întreaga Ucrainã carpatică. În timpul dominaţiei ungare de cinci ani, a fost realizată autonomia teritorială ruteană.

Stalin, ca moştenitor demn al politicii ţariste de expansiune, a ridicat pretenţii asupra acestei regiuni. Beneş, preşedintele ceh aflat în emigraţie, era originar din această zonă şi. La sfârşitul anului 1943, după ce s-a hotărât izgonirea minorităţilor maghiară şi germană din Cehoslovacia, trupele ruseşti, aflate în marş în toamna lui '44, s-au pregătit să rămână pe loc pentru o lungă perioadă de timp. Ele au început printr-o purificare etnică trimiţând zeci de mii de oameni în lagăre de muncă forţată. În noiembrie 1944 sovietele din zonă au anunţat unificarea cu Ucraina.

Era sovietică nu a rezolvat însă nici una dintre problemele acestei regiuni. Prin etatizare şi prin campanii împotriva pretinsului naţionalism maghiar, ei au dizolvat toate instituţiile maghiare şi au împiedicat reorganizarea acestora. Antisemitismul sovietic, care se intitula internaţionalism proletar, i-a silit să emigreze pe cei 30.000 de evrei care trăiau încă acolo.

Industrializarea obstinată, care s-a făcut o dată cu emigrările silite, a dus la schimbarea raporturilor etnice. Campania de lungă durată, dusă împotriva bisericii greco-catolice din care făceau parte majoritatea rutenilor, a dus la o serioasă criză de identitate a populației.

După dezmembrarea Uniunii Sovietice şi după apariția statului ucrainean independent a apărut o situație deosebită. În timp ce între Ungaria şi ceilalți vecini ai săi au apărut divergențe din cauza minorităților maghiare existente în fiecare dintre aceste state, contactul cu Ucraina nu prezintă probleme. Acest lucru s-ar putea explica prin aceea că minoritatea maghiară este puțin numeroasă în comparație cu mărimea țării şi cu numărul mare de locuitori. Aceste raporturi bune au întărit Tratatul de bază ungaro-ucrainean, semnat în anul 1993.

Alături de revendicarea rutenilor de a li se acorda un statut de autonomie națională în cadrul Ucrainei, adevăratele conflicte ale acestei regiuni sunt determinate de urmările prăbuşirii economiei ucrainene. La această stare de fapt reacționează mai ales acea parte a minorității maghiare care posedă o înaltă calificare profesională, aceasta emigrând în Ungaria. Populația încearcă să-şi mărească veniturile prin reînființarea schimbului în natură de tip medieval, astfel încât oraşele din țările învecinate se transformă în bazare orientale. Datorită situației tragice a mediului înconjurător, poluarea şi epidemiile sunt la ordinea zilei, ele având influență şi asupra zonelor învecinate.

Cea mai mare amenințare ce rezultă din aceste relații haotice este crima organizată. Mafia rusească şi cea

ucraineană, care folosesc această zonă ca trambulină pentru expansiunea lor către Occident, se ocupă pe lângă "afacerile tradiționale", şi de spălarea banilor, precum şi de contrabanda cu material nuclear şi comerțul cu droguri. Conform celei mai noi statistici a autorităților vamale din Ungaria, 55% dintre delictele vamale cercetate au fost comise de către cetățeni ucraineni sau ruşi. De asemenea, poliția ungară de frontieră a prins în perioada 1 mai - 31 decembrie 1994 un număr de 34.900 de cetățeni ucraineni, respectiv 14.120 de cetățeni ruşi, care încercau să treacă granița în mod fraudulos. Această situație ar putea arunca întreaga regiune în haos.

Câtă vreme nu se va îmbunătăți situația în Ucraina, respectiv economia va continua să rămână catastrofală, iar standardul de viață se va menține la un nivel scăzut, nu se poate vorbi de o schimbare în această zonă. Din păcate, se pare că această stare de fapt va dura o lungă perioadă de timp.

UCRAINA DE VEST[1)]

ATÂT din punct de vedere teritorial, cât şi al populaţiei, Ucraina este unul dintre cele mai mari state din Europa, fiind în acelaşi timp unul dintre cele mai tinere de pe continentul european.

De la epoca sa de înflorire, în Evul Mediu, Ucraina n-a mai fost un factor politic independent - cu excepţia unei scurte perioade după primul război mondial. Mai mult decât atât, în istoria sa milenară, ţara n-a cunoscut aproape niciodată o unitate statală, teritoriul său fiind împărţit între mai multe puteri. Această fărâmiţare se poate recunoaşte şi astăzi sub forma unor importante diferenţe regionale.

Rusia Kieveană - în care nu numai ucrainenii, dar şi ruşii văd originea statalităţii lor - a durat în istorie aproximativ patru sute de ani şi s-a destrămat în secolul al 13-lea. De aici au rezultat două direcţii opuse de dezvoltare a celor două regiuni ale sale, cea vestică şi cea estică. Primul stat care a inclus Ucraina de vest a fost principatul Galiţiei şi Volhiniei. Acesta

---

1) KERESZTES, L,. ***Westukraina*** **(Ucraina de vest).** În: Europäische Sicherheit, RFG, an 45, nr.11, nov. 1996, p.10.

a fost împărțit între Polonia şi Lituania. Dominația poloneză s-a menținut în acest spațiu până la prima împărțire a Poloniei, în anul 1772, atunci când Galiția a devenit provincie creditară a coroanei habsburgice. Partea vestică a Ucrainei de astăzi, Ucraina Carpatică - unde păstorii ruteni s-au aşezat începând cu secolul al 13-lea -, a fost parte componentă a Ungariei din Evul Mediu şi până în anul 1918.

Intenția habsburgilor de a-şi unifica imperiul a avut drept consecință faptul că Galiția şi Bucovina, anexată la sfârşitul secolului al 18-lea, au suferit o evoluție de tip occidental - spre deosebire de regiunea centrală şi cea estică a Ucrainei. Această tendință a fost vizibilă mai ales în cea de-a doua jumătate a secolului al 19-lea. Regiunea respectivă se caracteriza - ca şi alte regiuni ale Austro-Ungariei - printr-o diversitate etnică.

Alături de ucraineni trăiau aici mulți germani, polonezi şi evrei. Era într-adevăr cea mai puțin dezvoltată regiune a Imperiului Habsburgic, totuşi situația economică şi națională a ucrainenilor - cei mai mulți fiind țărani - era incomparabil mai bună decât în Rusia.

Motivele acestui fapt se regăsesc mai ales în situația politică de drept constituțional din Austro-Ungaria, în existența unui învățământ în limba maternă şi în recunoaşterea oficială şi sprijinirea bisericii greco-catolice, singura capabilă să formeze o intelectualitate ucraineană şi, prin simpla sa existență, să împiedice contopirea ucrainenilor în masa populației poloneze.

Doar slăbirea puterii militare a Rusiei şi divizarea Imperiului Austro-Ungar au creat posibilitatea edificării unui stat ucrainean unificat. Republica Populară Ucraineană a avut însă o viaţă scurtă. La tratatele de pace regionale semnate la Paris, Galiţia a fost atribuită Poloniei, Bucovina României, şi Ucraina Carpatică Cehoslovaciei.

Uniunea Sovietică condusă de Stalin, sub pretextul unificării populaţiei ucrainene, a ridicat mereu pretenţii asupra teritoriilor amintite. În cele din urmă a reuşit anexarea lor în trei etape: prin intermediul Pactului Ribbentrop-Molotov, în septembrie 1939 a fost alipită Galiţia, în iulie 1940 Bucovina de nord şi în 1945 Ucraina Carpatică. Nu este surprinzător faptul că Ucraina de vest a jucat un rol hotărâtor şi în redobândirea suveranităţii ţării.

Din 1988 s-a intensificat lupta pentru recunoaşterea bisericii greco-catolice din Galiţia, biserică unită cu cea ortodoxă în mod forţat în 1945. Aceasta a fost o etapă importantă în procesul de separare de Uniunea Sovietică, pentru obţinerea democraţiei şi suveranităţii naţionale, proces iniţiat în martie 1990. În anii nouăzeci, care s-au caracterizat prin destrămarea statelor constituite prin reunirea unor popoare ce nu aveau tradiţii istorice comune, evidenţiindu-se incapacitatea acestora de a supravieţui în această formă, procesul respectiv a continuat.

Şi Ucraina independentă este produsul unui asemenea proces. În acest context se pune întrebarea dacă dorinţa comună de separare, rămânerea în cadrul

URSS fiind considerată ca inacceptabilă, mai reprezintă încă o forță mobilizatoare capabilă să unifice populația statului. Această întrebare se pune mai ales atunci când se au în vedere uriașele probleme economice și sociale cu care Ucraina se confruntă tot mai mult.

În asemenea momente istorice tendințele separatiste se pot întâlni chiar și în țări mult mai bogate și mai omogene din punct de vedere etnic. Ce-i drept, tendințele separatiste se pot amplifica, mai ales la cei 11 milioane de ruși care trăiesc cu precădere în răsăritul țării, totuși nu trebuie subapreciate nici cele ale locuitorilor din vestul Ucrainei. În parte, deoarece aici trăiesc minorități (unguri, polonezi) ce se orientează către patria lor de origine și, pe de altă parte, deoarece România are ambiții teritoriale legate de Bucovina de nord și Dobrogea de sud.

Ca urmare, în condițiile unei instabilități a economiei și în situația în care Occidentul nu-i oferă un ajutor suficient, este destul de posibil ca Ucraina să aibă aceeași soartă ca Belarus. Aceasta înseamnă că, după o scurtă independență, Ucraina va fi anexată din nou Rusiei, parțial sau în întregime, respectiv regiunea vestică a acesteia se va diviza și se va uni cu țările învecinate. În situația unei realipiri a Ucrainei la Rusia, Ucraina de vest, mai evoluată din punct de vedere economic și cultural, nu ar alege, probabil, același drum. Ea ar fi silită să obțină o separare de Rusia prin forță. Consecințele unor asemenea evoluții nu pot fi prevăzute, căci, după cel de-al doilea război mondial, armata sovietică n-a putut pacifica acest

teritoriu decât după îndelungi lupte de partizani. Conştiinţa naţională a Ucrainei a devenit mai puternică de atunci, iar între timp s-a format o largă pătură de intelectuali naţionalişti.

UNGARIA: APĂRAREA ŞI SECURITATEA NAŢIONALĂ O TRANZIŢIE DIFICILĂ[1)]

DUPĂ DESFIINŢAREA PACTULUI DE LA VARŞOVIA şi retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul său, Ungaria se află într-un vid strategic considerat "neliniştitor" de statul major şi de elita aflată la putere. Ca şi în celelalte ţări din Europa centrală şi de Est eliberate de doctrina militară impusă de Moscova, conducerea maghiară încearcă să depăşească această situaţie, nu fără dificultăţi foarte mari, chiar dacă clasa politică este aproape unanimă în ceea ce priveşte scopurile de urmărit în domeniile apărării şi securităţii. Trebuie spus că alegerea este limitată în toate domeniile; Ungaria depinde - încă şi mereu - de cei mari.

Trei elemente pot fi subliniate cu uşurinţă. În primul rând, faptul că transformarea penibilă a armatei nu

---

[1)] NAGY, L.› ***Hongrie: défense et sécurité nationale. Une difficile transition*** (**Ungaria: apărare şi securitate naţională. O tranziţie dificilă**). În: Revue Militaire Suisse, Elveţia, an 140, nr.1, ian.1995, p.8-13.

riscă să cunoască foarte curând zile mai bune. Trecerea la o "mică armată defensivă, modernă, capabilă să țină la respect eventuali agresori", nu corespunde cu mijloacele financiare ale unei țări care are serioase dificultăți economice, financiare şi sociale. Apoi, integrarea în Uniunea Europeană, ca şi o participare activă în cadrul NATO şi UEO, mult dorite de Ungaria, par să aparțină unui viitor mai curând îndepărtat. Conform Budapestei, acestea ar reprezenta una din principalele garanții de securitate a țării, dar nu un panaceu. În fine, este vorba despre ceea ce unii califică drept "ambiguitățile ungare", acest iredentism maghiar drag guvernului conservator din ultimii patru ani (au preluat ştafeta socialiştii, care au câştigat ultimele alegeri). Acesta se manifestă în chestiunea minorităților, un potențial factor de destabilizare a Europei Centrale şi de Est, denumită, nu fără temei, veritabil "depozit etnic de muniții".

Probleme privind minoritățile

La începutul lunii martie 1993, Parlamentul maghiar a adoptat în unanimitate o rezoluție privind securitatea națională. În centrul acestei noi doctrine militare se află protecția minorităților. Mai mult de trei milioane de unguri de origine trăiesc în țările limitrofe: două treimi în România, 600.000 în Slovacia, 350.000 în Voivodina, în nordul Serbiei, şi 170.000 în Ucraina. (La originea acestei situații se află tratatul de la Trianon; imediat după primul război mondial, puterile învingătoare au privat Ungaria de 60% din teritoriu şi

de o treime din populație. O pierdere de identitate națională pe care mulți maghiari nu au digerat-o nici până azi.) "Soarta minorităților nu poate fi considerată un drept exclusiv al statelor care adăpostesc aceste populații, ci trebuie să fie tratată ca o problemă ținând de securitatea comună a Europei". Textul stipulează, de asemenea, că Ungaria "exclude recurgerea la forță pentru a modifica frontierele existente ca mijloc de reglementare a unui contencios privind minoritățile".

Totuşi, Budapesta refuză să înscrie în proiectele de tratat de bază cu România şi cu Slovacia un angajament de respectare a frontierelor stabilite. Acest angajament figurează însă în acordul încheiat cu Ucraina, mult mai promptă în garantarea unei anumite autonomii pentru minoritatea "sa" maghiară. Ungaria estimează că un astfel de angajament a fost luat în cadrul tratatului de la Paris din 1947 şi al acordurilor de la Helsinki din 1975. Tratate care prevăd o cooperare militară redusă la schimburi de informații privind mişcările de trupe au fost semnate cu aproape toate țările limitrofe. Alianțele, pactele şi alte tipuri de înțelegeri sunt numeroase. "Revendicările privind autonomia minorităților maghiare în Europa Centrală - declară un diplomat străin la post în capitala maghiară - înveninează relațiile dintre Ungaria şi vecinii săi pentru că sunt percepute de țările respective ca o amenințare la adesa integrității lor teritoriale."

Este necesar să se constate că, după o perioadă de tensiune, Budapesta şi vecinii săi caută de puțin timp să depăşească neînțelegerile. Apropierea lor de

Uniunea Europeană depinde şi de capacitatea lor de a-şi reglementa aceste probleme.

Noţiunea de securitate s-a schimbat

După patru ani de dezbateri democratice, practic toate legile necesare apărării şi securităţii Ungariei au fost votate, dar "chestiunea militară" nu a fost, totuşi, reglementată în ansamblu.

Legea, atât de aşteptată, privind "principiile de bază ale apărării" a fost votată în septembrie 1993. Ea exprimă clar că "noţiunea de securitate s-a schimbat". Se acordă prioritate "prevenirii conflictelor, chestiunii crizelor şi menţinerii păcii, în timp ce aspectele militare ale securităţii se află pe planul al doilea".

Este vorba de o decizie înţeleaptă în lumina modificărilor din vecinătatea imediată a Ungariei: separarea Cehoslovaciei, dezmembrarea necontrolată a URSS şi, mai ales, dezintegrarea Iugoslaviei, care a provocat afluxul a zeci de mii de refugiaţi în Ungaria şi a pus în pericol existenţa maghiarilor din Voivodina.

Budapesta vorbeşte de înrolări forţate în armata sârbă şi de începutul unei "purificări etnice".

Obiectiv anunţat deja sub regimul comunist (1988), transformarea armatei ungare este astăzi dictată de recenta doctrină militară. Ea urmăreşte trei principii fundamentale: "cooperare, descurajare şi apărare".

"Diplomația, nu armata, este cea mai mare garanție de securitate", subliniază Tibor Koszegvari, directorul Institutului de studii strategice al Ministerului Apărării. El justifică astfel prioritatea acordată unei "mici armate eficace" şi vorbeşte de o transformare "însoțită de o întărire a supravegherii aeriene", după toate aparențele din cauza zecilor de violări ale spațiului aerian maghiar de la începutul conflictului iugoslav.

Organizarea de brigăzi mobile în măsură să intervină rapid în caz de intruziuni pe teritoriul maghiar a fost puternic contestată de opoziția politică, care nu are încredere în această "regrupare de forțe sub controlul guvernului", aceste unități putând fi folosite şi la potolirea unor dispute interne. În plus, puterea nu a fost întotdeauna abilă în ceea ce priveşte vânzările de arme în Croația în 1991 şi negocierile sale utopice cu Milosevici de la începutul lui 1994.

Neînțeleşi, prost plătiți şi slab echipați

Instabilitatea externă şi rivalitățile interne pun la îndoială capacitatea ungurilor de a-şi finaliza reforma până în anul 2010. În 1993, efectivele armatei ungare au ajuns la 100.000 (155.000 în 1988), adică 26.000 civili şi 74.000 militari, din care 51.000 recruți. Recrutarea se dovedeşte dificilă, cu toată durata serviciului militar redusă la 12 luni în 1990, an în care era autorizată obiecția de conştiință şi se ajunsese la contacte serioase cu armamentele occidentale, printre care şi aceea elvețiană.

Crearea unei armate teritoriale înseamnă probleme serioase legate, în acelaşi fel, atât de mentalitatea ungurilor cât şi de lipsa de mijloace. Totuşi, de când războiul face ravagii în fosta Iugoslavie, Ungaria dispune de "brigăzi speciale", compuse din rezervişti (3.000.000 în total), în caz de probleme la frontiere.

O altă componentă a armatei sunt grănicerii: apărători în timp de război, funcționari în timp de pace. În 1995, dacă vor exista posibilități, vor fi 9000 profesionişti bine echipați.

În rândurile militarilor de carieră sunt 14.500 ofițeri şi 8.500 subofițeri, adică aproape tot atâția oameni demoralizați. După instalarea democrației, prestigiul militarilor de carieră a suferit a scădere foarte mare, mergând până la slăbirea disciplinei şi creşterea numărului de incidente, dintre care refuzul de a se supune este cel mai banal.

"Neînțeleşi, foarte prost plătiți, echipați foarte slab" conform statului major, aceşti ofițeri de profesie suferă din plin biciuirea politicii de austeritate a guvernului. În valoare reală, bugetul apărării a fost redus cu mai mult de 40% din 1989. De fapt, armata ungară o să devină cea mai mică dintre forțele armate din fostele democrații populare, cu excepția celor din Slovacia. Noul guvern de stânga, care a venit la conducere, este prost văzut.

Reducerile necesare de efective au fost agravate de exodul a numeroşi ofițeri (de carieră sau nu) spre căutarea unui salariu mai bun. Plecările de tineri ofițeri în ultimii trei ani se cifrează la aproximativ

20% din efective. Conform datelor oficiale, o treime din militari se află aproape de pragul de sărăcie.

Pierderea privilegiilor şi numirea unui civil, istoricul Lajos Für, în postul de ministru al apărării au contribuit la destabilizarea ofițerilor de carieră. Aceasta cu atât mai mult cu cât controlul armatei a trecut, cu toate presiunile "vechii gărzi", de la statul major la civili, revenind astăzi guvernului, preşedintelui republicii şi comandantului suprem. Legea privind apărarea națională, care a pus capăt celor trei ani de certuri şi confuzie, întăreşte şi autoritatea Parlamentului în acest domeniu. Numai rolul militarilor de profesie nu este încă definit din punct de vedere juridic.

Opțiuni limitate

Bugetul apărării pe 1993 (2% din PNB, mai puțin de un miliard de franci) nu asigura nici măcar întreținerea instalațiilor existente iar anul 1994 nu se anunța cu nimic mai bun.

Având în vedere lipsa de resurse, Ungaria recurge la troc şi la daruri, în principal cu țările din fostul Pact de la Varşovia; armata maghiară este echipată peste 80% cu material sovietic, dar suferă de o mare lipsă de piese de schimb.

În noiembrie 1992, după vizita lui Boris Elțin în Ungaria, a fost semnat un acord care prevede înlocuirea a jumătate din datoria comercială sovietică (800 milioane dolari), adică bugetul apărării maghiare

pentru 1993, cu livrări de materiale militare: în special 28 avioane MIG-29 şi alte echipamente. O afacere bună pentru o Ungarie fără bani şi împiedicată să achiziţioneze sisteme "ofensive" din Occident atât cât va dura conflictul iugoslav.

Deci, problema principală rămâne modernizarea unei armate învechite şi depăşite din punct de vedere tehnic. Până în prezent, Germania n-a dăruit decât cu reticenţă sisteme "neofensive" provenind din arsenalele fostei RDG. Statele Unite sunt în prezent singurul furnizor occidental de material militar. Ele au acceptat să vândă Ungariei un sistem de cercetare aeriană (IFF), a cărui instalare ar trebui să ia câţiva ani. Ambasadorul american în Ungaria, Donald Blinken, a făcut cunoscut că SUA refuză în continuare să furnizeze avioane F-16 şi Rachete PATRIOT. "Ungaria are puţină nevoie de un mare arsenal de arme sofisticate: ea nu este ameninţată."

Ameninţarea schimbându-se, Ungaria a decis, în 1990, să arunce la fiare vechi 131 de rachete sovietice sol-sol cu rază medie de acţiune şi să desfiinţeze cele 3.200 formaţiuni de specialişti care le deserveau. De la semnarea, la sfârşitul lui 1990, a tratatului CFE, Budapesta a făcut mai mult decât era prevăzut: a desfiinţat şapte brigăzi, 22 de batalioane de tancuri (jumătate), 10 detaşamente de artilerie şi 40 de avioane de luptă. Procesul continuă sub supraveghere internaţională.

Ţările vecine se plâng de dezechilibrul datorat livrării de avioane MIG Ungariei. Atitudinea occidentalilor şi

a NATO ar provoca o cursă a armamentelor în regiune.

Vara trecută, colonelul György Szentesi a condamnat acest târg, căci "întreținerea avioanelor MIG va necesita bani care ar putea fi folosiți mai bine, ceea ce nu va face decât să întârzie achiziționarea de avioane occidentale". Moscova are de câştigat de pe urma menținerii dependenței. Acest troc întârzie programul de "compatibilitate tehnologică" cu NATO, un preambul indispensabil oricărei eventuale integrări.

În aprilie 1994, Budapesta şi Moscova ajung la un acord privind cea de-a doua jumătate a datoriei ruseşti (800 milioane dolari). De această dată, pe lângă avantaje comerciale, Ungaria va primi rachete sovietice S-300.

Rămâne evident că interesul Vestului se îndreaptă spre o cooperare în domeniul producției şi în cel al achiziționării de armament.

Ungaria şi NATO: continuitate sau schimbări?

Statutul de stat "asociat" la Uniunea Europei Occidentale (UEO), însărcinată cu realizarea politicii europene comune de apărare, a fost propus Ungariei şi altor opt țări din Europa Centrală şi de Est. Deci Europa a făcut ceea ce NATO, din teama de a-i indispune pe ruşi, nu a îndrăznit să facă. Ungaria, neîncrezătoare față de "Parteneriatul pentru pace" al NATO, revendică un statut privilegiat în cadrul cooperării Est-Vest. În acest stadiu, UEO refuză să-i

acorde garanția pe care aceasta o cere de la NATO pentru securitatea sa, adică o asistență militară automată în caz de agresiune.

Față de "indiferența" occidentală, Budapesta, vorbind de un embargo nejustificat (Ungaria ar fi pierdut 1,6 miliarde de dolari), a negociat cu sârbii. La începutul lui 1994, guvernul ungar a interzis survolarea țării de către avioanele AWACS în caz de atac împotriva Serbiei. El refuză să participe la o acțiune militară a NATO în Bosnia.

Potrivit lui Laszlo J.Kiss, profesor la Institutul Afacerilor Internaționale din Ungaria, "NATO şi Uniunea Europeană, beneficiari deplini ai schimburilor comerciale de după sfârşitul comunismului, trebuie să facă promisiuni clare privind aderarea Ungariei". Nimeni nu este în măsură să spună unde şi când va avea loc întâlnirea dintre Est şi Vest. După ultimele ştiri, forțele armate ungare ar fi "gata să participe la operații internaționale de menținere a păcii, dacă acesta este prețul de plătit pentru intrarea în NATO".

Încrederea față de Moscova şi de unele capitole balcanice rămânea limitată până la sosirea socialiştilor (ex-comuniști reformatori) care dispun de majoritate aboslută în Parlament din 29 mai anul trecut. Ei riscă să nu dorească să taie în mod obligatoriu fostul "cordon ombilical" socialist.

După cum afirmă, ei nu vor schimba nimic din dezvoltările în curs. Transformarea bazată pe standardele NATO, care include învățarea limbii

engleze de către ofițerii cu funcții înalte ce nu cunosc decât rusa, se va continua.

Costul cooperării cu NATO riscă să fie mare. Cu bilanțul său economic slăbit*), Ungaria "nu se poate oferi realmente NATO". Ea, care cheltuieşte astăzi 2% din PNB pentru apărare, ar trebui să dubleze acest procent pentru a deveni membru cu drepturi depline.

În timpul campaniei lor electorale, socialiştii s-au angajat să acționeze pentru "reconciliere istorică" cu țările vecine. Ei nu sunt ostili a priori intangibilității frontierelor. Se poate aştepta o politică externă în continuare prooccidentală care nu va fi axată pe problema minorităților, ci mai curând pe schimburi.

Deşi par satisfăcuți de parteneriat, numeroşi membri ai acestui partid, care se ştie că este divizat în mai multe curente divergente, refuză o organizație în care nu au încredere datorită ideologiei şi educației.

Mai sensibili la temerile ruşilor şi nedorind, din cauza unui exces de "occidentalizare", să devină responsabili ai creşterii tensiunilor în regiune,

*) Bilanţul la sfârşitul lui 1993. Partea negativă: o datorie externă de 26 de miliarde de dolari; o inflaţie de 22,5%; un şomaj de 12,1%; un deficit bugetar enorm şi o putere de cumpărare care, în termeni reali, a scăzut mult faţă de 1988. Partea pozitivă: o producţie industrială în creştere (+4%), rezerve în divize care se ridică la 6,74 miliarde dolari; faptul că Ungaria a primit 60% din toate investiţiile realizate până în prezent în Est (6 miliarde de dolari).

socialiştii**) propun un referendum privind NATO, modalitate a acestor foşti comunişti de a-şi arăta fidelitatea față de democrație.

**) La momentul redactării acestui text, este vorba de o coaliție între socialiştii şi liberalii din Alianţa democraţilor liberi. Ar urma ca Ministerul Apărării să revină celor din urmă.

RUSIA ŞI VIOLAREA DREPTURILOR POPOARELOR[1)]

ADERAREA RUSIEI LA CONSILIUL EUROPEI a provocat multe discuții, precum şi numeroase critici, în realitate acest fapt constituind un eveniment de o gravitate deosebită şi de un mare pericol pentru politica internațională şi pentru apărarea drepturilor popoarelor. Chestiunea de fond poate fi concentrată în termeni foarte precişi şi clari: chiar în momentul în care Rusia a agravat conflictul armat din Cecenia până la limitele extreme, a fost acceptată cererea sa de aderare la Consiliul Europei. În acest context, reamintim că Federația Rusă îşi prezentase cererea în urmă cu câțiva ani - exact la 7 mai 1992 - şi că procedura de aderare fusese întreruptă formal în februarie 1995, o dată cu începerea războiului din Cecenia.

---

1) ***La Russie et la violation des droits des peuples*** **(Rusia şi violarea drepturilor popoarelor)**. În: Bulletin européen, Italia, vol. 46, nr. 2, feb. 1996, p. 1-3.

Este de neînțeles pentru care motive, la un an de la întreruperea procesului de aderare, Federația Rusă poate face parte liniştită din Consiliul Europei. Raportul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (documentul cu numărul 7443 din 2 ianuarie 1996) ignoră aspectele surprinzătoare şi chiar deconcertante ce rezultă de aici şi, deşi pune pe primul plan încrederea în principiile de drept şi în căile pacifiste pe care democrația le pune la dispoziție pentru soluționarea diferendelor internaționale şi pentru salvgardarea libertății popoarelor, justifică acceptarea cererii Rusiei declarând că această națiune este în măsură să dea "garanțiile" necesare şi să-şi asume "angajamentele" cerute pentru aderarea la Consiliul Europei.

Aceste garanții şi angajamente sunt indicate în articolul 3 din Statutul Consiliului Europei şi se referă în mod special la acceptarea folosirii principiilor de drept şi nu a forței şi a amenințării cu forța în reglementările interne şi internaționale, precum şi la apărarea drepturilor omului şi a libertăților sale fundamentale.

Statutul prevede de asemenea colaborarea între națiuni pentru elaborarea de programe interguvernamentale de cooperare şi de asistență, pentru dezvoltarea unui sistem juridic internațional, pentru protecția minorităților naționale, apărarea libertății de întrunire şi a celei religioase. În această privință sunt considerate ca elocvente cuvintele cancelarului german Helmut Kohl, pronunțate cu ocazia Adunării Parlamentare a Consiliului Europei.

(Acestea au fost publicate şi în "Bulletin Européen" - această adevărată tribună liberă, internaţională, care în 46 de ani de activitate neîntreruptă a favorizat naşterea şi apoi dezvoltarea unui adevărat spirit european şi a unei comunităţi culturale în Europa.) Cuvintele lui Helmut Kohl nu reprezintă doar un eveniment economic şi politic, ci mai ales unul cultural. Ele subliniază obiectivele şi misiunile Consiliului Europei, definit ca o "conştiinţă democratică" a acesteia. Totuşi aderarea Rusiei la Consiliul Europei este un act foarte grav ce lezează drepturile şi principiile la care pretinde acesta că aspiră. Acceptarea cererii de aderare a Rusiei la Consiliul Europei semnifică în realitate certificarea ofensării şi violării principiului autodeterminării popoarelor, permite ca o naţiune ca Rusia - care de altfel nici nu aparţine tradiţiei democratice europene - să calce în picioare drepturile omului, ceea ce duce în continuare la favorizarea indirectă a utilizării intervenţiei militare în reglementarea problemelor politice şi nu a principiilor de drept.

Nu se poate să nu se ia o atitudine în legătură cu această decizie a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. La nivel internaţional, mai mulţi observatori au remarcat faptul că această nouă orientare a Consiliului Europei este discordantă faţă de acţiunile politice şi militare pe care Rusia le desfăşoară în Cecenia.

Problema raporturilor şi conflictelor dintre Rusia şi Cecenia a fost supusă de mai multe ori atenţiei opiniei publice de către mijloacele de informare.

Publicația "Bulletin européen" a subliniat şi a denunțat de fiecare dată caracterul deschis antidemocratic ce a caracterizat şi continuă să anime şi acum, după destrămarea imperiului sovietic, politica unor țări ca Rusia şi Ucraina. Această atitudine de forță nu se limitează doar la Cecenia, ci se relevă şi în alte zone, din nefericire neluate în seamă în mod suficient de către mass-media în general. Nu trebuie să uităm problema Republicii Moldova, o țară întreagă răpită României şi supusă stăpânirii ruse. Conflictul dintre autoritățile moldovene de la Chişinău şi autonomii transnistreni a dus în anul 1992 aproape la un război civil care a antrenat intervenția Armatei 14 ruse, sub comanda generalului Alexandr Lebed.

Prezența în această zonă a Armatei 14 ruse reprezintă o lezare a dreptului popoarelor la autodeterminare şi o violare a drepturilor omului, dar şi un factor grav de instabilitate politică internațională. Această prezență face parte din politica externă rusă care continuă să-şi mențină caracterul imperialist. Totuşi este adevărat că la 21 octombrie 1994 primul-ministru al Federației Ruse şi cel al Republicii Moldova au semnat un acord referitor la retragerea Armatei 14 de pe teritoriul țării, acord realizabil în trei ani, începând cu data intrării în vigoare a acestuia. Dar acest tratat nu a fost încă ratificat de către Parlamentul rus, aşa cum se ştie foarte bine la Consiliul Europei. În realitate, Rusia şi Ucraina mențin încă în regim colonial o parte a adevăratei Europe şi anume teritorii şi populații din România: Bucovina, Basarabia, Herța şi Insula

Şerpilor (aceasta din urmă reprezintă baza flotei nucleare şi a unor puternice radiolocatoare de supraveghere a Europei).

În consecință, considerațiile puse pe hârtie de către Bruno Bauer în 1855 şi reluate de către Dieter Groh în importantul său eseu *"Rusia şi conştiința de sine a Europei*" par să fie încă foarte actuale şi demne de a fi luate în considerare. Bauer ilustrează confruntarea şi contrastul dintre Rusia şi Europa astfel: "acest popor - spune autorul, referindu-se la ruşi - cu față de om şi cu trup de leu este sfinxul care se găseşte în fața Europei de astăzi şi care i-a impus acesteia obligația interpretării enigmei viitorului. Ochii monstrului, atenți şi imobili, sunt orientați asupra Europei, laba leonină este ridicată şi gata să atace; răspunsul pe care Europa îl va da la întrebarea pusă va însemna sau nu salvarea ei; ea nu va mai dori probabil să rezolve această problemă fie că aşteaptă ca răspunsul să vină singur, fie că-l încredințează hazardului şi iată că va deveni prada sfinxului care o va supune forței sale inflexibile.

RUSIA ŞI VECINII EI APROPIAŢI ÎNTRE TRECUT ŞI VIITOR[1)]

CEA DE-A 80-A ANIVERSARE a Revoluţiei din Octombrie şi polemica suscitată de publicarea "*Cărţii negre a comunismului*" au demonstrat că, dincolo de întrebările privind perioada de tranziţie actuală şi de raporturile dintre Rusia şi *"străinătatea ei apropiată"*, scena editorială este dominată în permanenţă de trecutul rus şi sovietic.

Trecut rus, trecut sovietic

Rusia - un cuvânt care în limba franceză semnifică două realităţi istorice distincte, desemnate în limba rusă prin cuvintele "*rus*" şi *"Rossia*". "*Rus"* se asociază regiunii din Sud (Kiev) şi semnifică perioada cuprinsă între secolele al IX-lea şi al XVII-lea (cea a vechii Rusii), iar *"Rossia"* desemnează toate teritoriile ruseşti (*russkaja zemlja*, pământul rus) de după

---

1) BERG, E., ***La Russie et ses proches voisins: entre passé et avenir*** **(Rusia şi vecinii ei apropiaţi între trecut şi viitor).** În: Défense Nationale, Franţa, an 54, nr.3, mar. 1998, p.139-149.

perioada lui Petru cel Mare. Rusia medievală este prezentată într-un mod foarte precis de Tamara Kondratieva, conferenţiar universitar la Institutul Naţional de Limbi şi Civilizaţii Orientale. "*Ce se poate crede despre calea ce rămânea de parcurs în acel timp? Tăcerea se erijase în virtute; râsul, considerat secole în şir un păcat, nu a fost reabilitat decât în jurul anului 1680; primele cărţi distractive apăreau traduse din limba poloneză... Eterna întârziere rusă".*

"Raporturile economice dintre Rusia şi Europa Occidentală, scria, în februarie 1899, ministrul de finanţe Witte, într-un raport secret adresat ţarului Nicolae al II-lea, *"sunt asemănătoare celor dintre ţările coloniale şi metropolele lor: ultimele îşi consideră coloniile o piaţă a forţei de muncă, de unde îşi pot obţine prin forţă materiile prime care le sunt indispensabile... Totuşi, există o diferenţă radicală în raport cu situaţia coloniilor: Rusia este o mare putere, independentă politic; ea are dreptul şi, în acelaşi timp, forţa de a nu fi etern tributară ţărilor mai dezvoltate din punct de vedere economic... Ea are o forţă sigură şi semeaţă care îi prezervă, din fericire, independenţa nu numai politică, ci şi economică a imperiului; ea însăşi îşi doreşte să fie o metropolă".* Jean-Louis van Regemorter, profesor de civilizaţie rusă la Universitatea Paris IV îşi începe cu acest text lucrarea "*La Russie et le monde au XX-e siècle".* Preluând în prima parte a cărţii chiar titlul lucrării lui Sokoloff *"La puissance pauvre",* el prezintă situaţia în termenii următori: luptă împotriva subdezvoltării,

divorţ între stat şi societate, statut ambiguu în Europa, ambiţii mai mari decât mijloacele.

Ideea întoarcerii în istoria rusă apare cu claritate la Helène Carrère d'Encausse, care încheie biografia ţarului Nicolae al II-lea cu aceste cuvinte: "*Se poate evita integrarea acestei tranziţii în istoria îndelungată a modernizării Rusiei, impuse la începutul dinastiei Romanovilor şi jalonând cele trei secole dominate de aceasta, acţiunile repetate, adesea absente, întotdeauna reluate... Considerată sub aspectul duratei îndelungate, domnia lui Nicolae al II-lea şi tranziţia întreruptă tragic, pe care el o reprezintă, capătă în actualitate sensul şi dimensiunile lor adevărate: o etapă importantă a progresului Rusiei în dificila acţiune de prindere din urmă, de reîntoarcere a acestei ţări bizare la civilizaţia Europei*".

Iată opera clasică a lui Victor Serge, scriitor revoluţionar arestat de stalinişti şi deportat la Orenburg în 1933, eliberat şi expulzat în 1936, mort în Europa în 1947: *"L'an I de la révolution russe",* reeditată. Este lectura ei, oare, încă profitabilă, dincolo de cercul istoricilor? Pe lângă faptul că a avut diverse prefeţe (1930, 1938, care aduc o privire critică asupra revoluţiei din Rusia stalinistă), stilul, bogăţia de informaţii, dar mai ales cercetarea din interior reprezintă mărturii vii despre acest capitol decisiv al istoriei secolului respectiv.

Tema memoriei a fost selectată de un colectiv de istorici, critici literari, sociologi şi psihologi, care şi-au confruntat punctele de vedere asupra unei

multitudini de subiecte. Memorie, conştiinţă naţională, societate, temporalitate, totalitate, cu toate că sunt lipsite de o logică şi au o valoare inegală, nu conţin mai puţine reflecţii utile referitoare la acest subiect-cheie al viitorului rusesc: cum pot fi, oare, regăsite fapte mutilate sau eliminate voluntar din conştiinţa colectivă, depăşind această înrădăcinare a memoriei în străfundurile istoriei ruse, pentru a accede la o modernitate pe deplin asumată?

Perestroika şi sfârşitul URSS-ului au făcut obiectul a numeroase lucrări ştiinţifice sau memorii, între care, cele recente despre Gorbaciov; istoricul britanic David Pryce-Jones ne oferă în acest sens o copioasă istorie plină de viaţă, constituită, pe de o parte dintr-o descriere a situaţiei relaţiilor, mentalităţilor, societăţii, economiei şi, pe de altă parte, din mărturiile adunate de la un număr mare de responsabili sovietici, polonezi, maghiari, germani din est, cehi, români... De aici rezultă un tablou viu, concret, mereu fidel cronologiei şi sensului evenimentelor. Dincolo de fapte trăite şi repertorii, lucrarea reprezintă şi o apropiere de psihologia unui *homo sovieticus,* pentru care *vrany`ë*, această formă naţională de plezanterie, de farsă sau de amăgire, paradă şi disimulare în acelaşi timp, a devenit o a doua natură.

Haosul rus, extenuare a istoriei?

Jacques Sapir făcea în primul capitol al lucrării *"Le chaos russe",* un bilanţ al etapei de reforme întreprinse încă de la începutul anului 1992 de echipa

lui Elţin. Dezordinile economice, conflictele politice şi descompunerea militară constituie un triptic trist. Poate fi găsită aici o descriere completă a tentativelor de stabilizare economică, a luptei împotriva inflaţiei, a procesului de privatizare, precum şi a situaţiei şomajului şi a creşterii inegalităţilor. Problemele majore, toate fiind departe de a fi rezolvate, sunt prezentate fără fard: împărţirea venitului de pe materiile prime, reconstrucţia pieţei interne, relaţiile între forţele politice şi cele financiare (o problemă care a căpătat importanţa unei afaceri de stat).

Starea Rusiei post-sovietice, prezentată în *"Carrefours de la pensée",* este de asemenea pesimistă. Un adevărat inventar *à la Prévert*: dezastrul ecologic, problema naţională, disensiunile într-o regiune din Federaţia Rusă, bumerangul siberian, criminalitatea, fenomenul patriotic şi post-comunist, reducerea activităţii economice, societatea rusă între iluzie şi reflecţie, Rusia între reformă şi marginalizare.

Sunt oare întotdeauna pertinente aceste analize prompte? Este păcat că încă nu dispunem de studii mai recente - cu atât mai puţin în limba franceză - în afara celor din periodice, căci, până la urmă, conflictul cecen nu a condus nici la un război civil generalizat, nici la destrămarea Federaţiei Ruse, cum păreau a se îngrijora analiştii. La fel, Rusia nu pare a-şi fi găsit, într-o a treia cale ipotetică, *"drumul spre Damasc"*.

Stabilizarea Rusiei, care nu ar fi decât relativă fără spectaculoasa restabilire a sănătăţii lui Boris Elţin, se datoreşte în mod sigur solidităţii noilor instituţii. *"Cu*

referendumul privind Constituţia şi cu alegerile pentru un nou Parlament, din 12 decembrie 1993", consideră Dominique Colas, *"ciclul deschis în octombrie 1917 şi dizolvarea Adunării Constituante ar părea o verigă".* Să nu uităm nicicum că data de 3 iulie 1996 a reprezentat primele alegeri prin sufragiu universal ale unui preşedinte al Rusiei.

Geopoliticile "străinătăţii apropiate"

La începutul secolului, Halford Mackinder aflase în centrul teritorial al Eurasiei "*heartland"-ul*, *"pivotul geografic al istoriei",* o idee reluată în special de Samuel Huntington în ale sale *"conflicte de civilizaţie"* create după principiul *"liniilor de falie",* frontiere între marile arii culturale, văzute a deveni axe de tensiune. Oare nu este posibil să situăm astăzi *heartland*-ul în centrul triunghiului ale cărui vârfuri sunt formate de mările Baltică, Neagră şi Caspică? Oare va deveni Asia Centrală, care pare un element de civilizaţie europeano-americană între lumile musulmană, hindusă, confucianistă sau şintoistă, un loc privilegiat al acestor conflicte de civilizaţie?

Ţările Baltice întorc spatele Rusiei

François Garelli a expus istoria Mării Baltice, această *"Mediterană de Nord"* dintre ale cărei ţări riverane trei au intrat în Uniunea Europeană - Danemarca, Finlanda şi Suedia - şi alte patru - Polonia şi cele trei ţări baltice - aspiră să facă parte din ea. La scara

istoriei, dominația rusă în zonă nu apare decât secvențial (Estonia şi Letonia au fost provincii ruseşti din 1721 până în 1917). Yves Plasseraud, preşedintele grupului pentru drepturile minorităților, prezintă o frescă integrală a țărilor baltice până în zilele noastre, care permite, între altele, sesizarea fluctuațiilor prezenței ruseşti.

În Estonia, ruşii reprezentau 5,8% din populație în 1922, 20,1% în 1959 şi 30,3% în 1989. În Letonia erau 12,5% în 1925 şi, împreună cu alți etnici de origine slavă, 42% în 1989. Dimpotrivă, în Lituania prezența lor a rămas redusă (2,5% în anii '30, 8,5% în 1996). Problema este cât de numeroşi sunt ruşii superiori din punct de vedere economic, însă care rămân sensibili la năzuințele nostalgice.

Estonia, singura țară dintre cele trei rămasă pe lista candidaților mai bine plasați pentru aderarea la U.E., mai mare decât Danemarca sau Țările de Jos, dar slab populată - sub 1,5 milioane de locuitori-, apare, cu un PIB de aproape 3.000 de dolari pe locuitor (în raport cu Lituania, sub 2.000), cea mai bogată dintre ele. Ea a făcut obiectul unui studiu complet al Suzanei Champennois şi al lui François de Labriolle. Ei se împotrivesc ideii unei comunități baltice, întrucât țările se diferențiază prin limbă (Estonia aparținând grupului ungro-finic), religie (Lituania catolică opunându-se Estoniei şi Letoniei luterane), dar, actualmente, şi prin gradul de stabilitate politică şi de dezvoltare economică. Totuşi, studiul istoric evidențiază că țările baltice au suportat aceleaşi dominații: administrația teutonică din secolul al XIII-

lea până în secolul al XVI-lea, hegemonia poloneză şi suedeză între secolele XVI şi XVIII, stăpânirea rusească din 1710 până în 1917 pentru Estonia, istoria secolului XX fiind mai puțin evidențiată. Este păcat că o parte prea mare a lucrării o constituie aspectele istorice, în detrimentul unei descrieri a societății şi a economiei actuale, a instituțiilor şi contextului internațional la care Estonia îşi raportează acțiunea sa viitoare.

Marea Neagră şi Caucazul

"Nimeni", scrie, în mod curios, Charles Sèbe la începutul lucrării *"Les pays de la mer Noire dans la crainte des conflits", "nu pare a se interesa de ea".* Pe ce se bazează el când face această constatare, atât timp cât problema regională nu a încetat să figureze pe ordinea de zi, cât destinul Turciei face obiectul unei intense reflecții şi cât alte două țări riverane, Bulgaria şi România, şi-au făcut cunoscută vocația lor de a intra în NATO şi Uniunea Europeană? Zonă de contact între trei spații geografice (la nord - Rusia şi țările slave, la vest - Europa Centrală şi de Est, la sud - Turcia şi statele turcofone), Marea Neagră, referitor doar la fostul spațiu sovietic, conține multe surse de conflict: Moldova cu Transnistria, Ucraina cu Crimeea şi problemele flotei ruse, disputele din Caucaz.

Revista *"Hérodote"* a consacrat un număr întreg acestei regiuni de confluențe. În mod esențial, ar trebui să ne întrebăm care sunt sursele şi motivațiile conflictului cecen, analize care rămân la fel de

pertinente, întrucât se bazează pe o studiere riguroasă a datelor istorice, culturale, ideologice, strategice şi economice. Începând cu obţinerea independenţei Ucrainei, ieşirea la Marea Neagră a Rusiei s-a îngustat mult: 300 de kilometri de ţărm dominat de munţii caucazieni, zonă înţesată cu conductele de gaz şi ţiţei venind din regiunea Baku, însă şi zăcămintele situate la estul Mării Caspice. *"Teoretic",* observă Yves Lacoste, *"piscurile Caucazului ar putea constitui pentru Rusia graniţa cu ţările din Orientul Apropiat. Totuşi, acest lanţ uriaş de 1.000 km, cu vârfuri ce depăşesc 5.000 m, nu a reprezentat niciodată pentru Rusia o adevărată frontieră, o limită precisă cu alte state. Dealtminteri, Caucazul rareori a fost considerat ca marcând o limită între Europa şi Asia, fie şi din simplul motiv că la sud se află două vechi state creştine, Armenia şi Georgia, dependente de multă vreme de Imperiul rus".* Revista oferă o descriere completă a acestor munţi aflaţi în zona de suprapunere a plăcilor continentale şi informaţii pertinente despre caracteristicile societăţii cecene. Pe câteva pagini, Stéphane Yerasimos prezintă dosarul hidrocarburilor, în special al traseelor conductelor de gaz şi ţiţei din sudul C.S.I. şi din Orientul Apropiat, care de atunci s-a mărit într-o oarecare măsură.

Noua Asie Centrală

Asia Centrală, concept cu *"geografie variabilă",* poate fi redusă numai la Transoxiania, care se întinde de la Istanbul până la Sinkiangul chinez, menționează Olivier Roy în lucrarea *"La nouvelle Asie Centrale"*. Din punct de vedere politic şi administrativ, sovieticii identificau Asia Centrală cu patru republici: Turkmenistan, Uzbekistan, Kirghistan şi Tadjikistan, prima formând pe timpul țarilor provincia transcaspică, ultimele trei - guvernoratul Turkestanului. Acest spațiu corespunde Transoxianiei pentru antici şi *Mawarannahr-ului ("dincolo de fluviu",* în arabă) pentru musulmani, adică bazinul celor două *Daria* (mare şi fluviu, în limba persană): Amu-Daria (vechiul Oxus) şi Sîr-Daria. Totodată, sub aspectul comunității destinelor politice, ar trebui să adăugăm acestor patru republici pe cea a Kazahstanului, guvernoratul stepelor în epoca imperială. În acelaşi timp, estimează autorul, este dificil de ignorat cea de-a şasea republică musulmană ex-sovietică, Azerbaidjanul, cu atât mai mult cu cât noul spațiu strategic, în mod deosebit cel al stepelor care se întind de la Marea Aral până la frontiera cu China, este cel caspic, după cum s-a văzut, cu rezervele sale de petrol şi de gaz, reprezentând al doilea sau al treilea zăcământ ca importanță mondială. Totuşi, dacă ne referim la spațiul cultural, atunci Asia Centrală, considerată mai larg, este zona de civilizație turco-persană, matricea limbilor şi culturilor de la Istanbul la Delhi, de la Ispahan la Bukhara, cu emirii ei turci şi administrația persană.

Jean-Paul Roux, specialist în populațiile turce şi mongole, adaugă cadrului, în istoria sa completă privind civilizațiile din regiune, *"L`Asie Centrale. Histoire et civilisations"*, Mongolia, sudul Siberiei, nordul Afganistanului şi Khorassanul iranian - legat atât de Herat, cât şi de Merv (Mary) -, Tibetul, Sinkiangul (Xinjiang), Kansu (Gansu), delimitare încă şi mai extinsă în ultimul număr din "*Hérodote",* care indică un cerc imaginar de 2.000 km în jurul Samarkandului, fala lui Tamerlan (Timur Lenk - n. t.). Cercul face să alunece simbolic spre sud acest spațiu: Golful Persic, Marea Oman, Oceanul Indian, o zonă care focalizează o parte a limitelor de manevrare oferite noilor state independente, preocupate să evadeze de sub tutela excesivă rusească.

Olivier Roy descrie ceea ce numeşte, în subtitlul bogatei şi sugestivei lui lucrări, procesul de *"fabricare a națiunilor",* operat în epoca Uniunii Sovietice. Aceasta, începând din 1924, a oferit popoarelor din vechile guvernorate aparențele unei independențe statale: un aparat politic, o structură stabilă, o limbă națională presupusă a fi cea a *"etniei majoritare*", un ansamblu de instituții culturale şi educative. Din acest cadru, nul de la bun început, s-au născut realitățile naționale devenite pentru unii înrădăcinate (cu excepția Tadjikistanului unde, în mod curios, identitatea tadjică a fost singura purtătoare a unui univers anterior reorganizării sovietice: cultura islamo-persană, care se află la baza civilizației întregii Asii Centrale). Efectul major al perioadei sovietice a fost deci de a opera teritorializarea populațiilor

altădată nomade, al căror jurământ de credință principal, în afara celui față de clan sau față de popor, se îndrepta spre dinastiile domnitoare, în mare măsură uzbeke. Etnicizarea sistematică a întregului grup uman a continuat prin impunerea precizării *"naționalității"* de către fiecare locuitor (grup etnic); doar a uneia, de pe o listă stabilită de către statul sovietic.

Jean-Paul Roux descrie aceste spații, unde peste tot seceta calcinează terenurile şi distruge în totalitate vegetația, cu excepția văilor fluviale; masă compactă căreia deşertul, stepele, frigul intens, căldurile extreme, populațiile nestatornice nu i-au fixat căi uşor de străbătut. Istoria Eurasiei va fi marcată, până la ultimele imperii ale turcilor şi mongolilor, de invaziile nomazilor, cei mai buni soldați ai lumii, pe terenuri sedentare. Loc de întâlnire a Orientului şi Occidentului, leagăn al hegemoniei turceşti, Asia Centrală a cunoscut o înflorire a religiilor universale înainte de a fi împărțită între islam şi budhism, căzând apoi sub dominațiile chineză, rusă, britanică.

"Hérodote" procedează la o analiză esențial geografică şi localizată (identități şi teritorii în Kazahstan, criza din Tadjikistan etc.). Din fericire, dispunem de o descriere superbă a cercului Samarkandului datorită articolului lui Jean-Luc Racine, plecând de la teritoriile cuprinse (stepe şi văi, nomazi şi sedentari) şi referințele culturale: axa musulmano-turcofonă şi vecinii, edificiile ei naționale. Toți autorii abordează islamul pe larg, problemă din planul secund al tuturor întrebărilor. Patrick Karam o reia într-o analiză de ansamblu, unde

examinează cu atenție dilemele ruseşti față de această unică forță cu intenții mondiale. După spulberarea mitului panturcismului, după sfârşitul mesianismului islamic iranian şi eşecul islamului politic, întrupat în Partidul Renaşterii Islamice, asistăm oare la o simplă naționalizare a islamului?

Pentru Olivier Roy, desprinderea Rusiei şi a părții de sud a ex-URSS-ului pare o problemă pe termen lung. Deocamdată este doar economică: reorientarea schimburilor comerciale tinde să diminueze ponderea Rusiei, care nu şi-a păstrat influența decât în sectoarele în criză (cărbune, metalurgie). Sectoarele moderne sunt ale occidentalilor şi ale reprezentanților "dragonului". Din punct de vedere strategic, Rusia se menține (bazele militare, paza frontierelor) ca urmare a crizelor locale, pe care nici nu încearcă măcar să le rezolve. O altă limită a influenței ei este absența adevăratelor partide proruse, fie ele fondate pe vechea nomenclatură, fie pe populația rusofonă. În plus, renunțarea la limba rusă pare ireversibilă: elita învață limba engleză.

În orice caz, această regiune va rămâne vitală pentru securitatea rusă, deoarece aici se află inamicii ei potențiali cei mai numeroşi: Turcia, Iranul, însă şi China, estimează Alexis Arbatov, vicepreşedinte al Comisiei de Apărare a Dumei.

Excepția rusă. Stalin este mort?

Andrei Graciov, consilierul lui Gorbaciov, semnează o nouă lucrare importantă, care reia multe dintre tezele tradiționale cu privire la *"înapoierea"* Rusiei în raport cu Occidentul; handicap pe care ea a căutat mereu să-l ascundă prin accese bruşte şi violente, urmate de perioade de stagnare sub *"bagheta*" unui *"dirijor"* mai mult sau mai puțin luminat, mai mult sau mai puțin brutal. Aluzia nu poate fi decât evidentă: "*Societatea rusă nu este, oare, în aceeaşi măsură victima tiranilor care se succed şi a spațiului care îi zămisleşte"?* Continuându-şi demonstrația, el vede o continuitate perfectă între regimul sovietic şi noul sistem: *"Capitalismul cu chip rusesc, care exclude libera concurență, nu recunoaşte legile, legalizează structuri mafiote şi generează o birocrație încă şi mai mare şi mai puternică decât cea a vechiului aparat de partid"*. Poate fi crezut pe cuvânt? Şi continuă: acest capitalism *"apropie Rusia mai mult de trecutul ei feudal, decât de lumea modernă. Nici elita, nici populația nu au învățat niciodată să respecte legea şi nu recunosc alte limite decât forța şi coerciția"*. Nu a dispărut însă orice speranță. Populația rusă începe "*să treacă de la stadiul de mulțime la cel de societate civilă"*. De altfel, aceasta este concluzia la care au ajuns sociologii care au desfăşurat, între 1991-1995, o campanie intensă de anchetare pe teren a reprezentanților tuturor categoriilor de populație: actorii unei scene politice locale din Taganrog, noii întreprinzători, directorii de mari întreprinderi industriale, minerii din Kemerovo, sindicaliştii, ecologiştii din Nijni Novgorod, intelectualii de orientare democratică. Din această vastă anchetă a

reieşit că populaţia, chiar dacă a fost puternic solicitată, nu s-a orientat masiv spre naţionalism, că supleţea, capacitatea de adaptare era mai mare decât s-ar putea crede, că societatea rusă nu era manifest doritoare să se angajeze într-un război civil, că haosul economic a fost evitat. Desigur, preţul plătit este menţinerea elementelor importante ale vieţii sociale şi ale culturii politice moştenite din trecut, ca şi cum, după un moment de efervescenţă, tradiţia sovietică - unii spun rusă - şi-a reintrat în drepturi.

Dostoievski, în textul consacrat lui Puşkin, în care vedea un artist eminamente european, scria: "*Noi, ruşii, avem două patrii: Rusia noastră şi Europa"*. Grigori Alexinski, fost deputat în Dumă, îl cita în încheierea lucrării lui, "*La Russie et l'Europe",* prin cuvintele: "*Ceea ce ne trebuie este ca ţara noastră, încetând să fie Rusia din Europa, să devină o Europă rusă. Această formulă sintetizează ceea ce este bun în ţara noastră şi în Europa. Dacă ea ar fi aplicată, Rusia ar acţiona împreună cu alte ţări europene pentru viitorul speciei umane"*.

MOLDOVA DUPĂ INDEPENDENȚĂ[1)]

MOLDOVA ŞI-A DECLARAT independenţa la 27 august 1991, săracă în ceea ce priveşte resursele, cu probleme fundamentale nerezolvate privind organizarea politică şi cu suveranitatea în dificultate. Noul stat se confruntă deja cu probleme acute interne şi internaţionale. Creşterea puterii etnicilor moldoveni şi apelul unora pentru unirea cu România au condus la tensiuni cu minorităţile naţionale. Crizele economice se întrevăd ameninţător ca o consecinţă a colapsului instituţiilor economice sovietice şi a conflictului din regiunea transnistreană. Politica actuală a Moldovei reflectă acest mediu turbulent şi sciziunile adânci din cadrul elitei post-comuniste.

Moldova, aşa precum vecina ei România, este locuită, în primul rând, de un popor a cărui prezenţă în regiune datează din perioada colonizării romane şi care vorbeşte limba română, o limbă latină. Datorită

---

1) CROWTHER, W., ***Moldova after Independence*** (**Moldova după obţinerea independenţei**). În: Current History, SUA, vol.93, nr.585, oct. 1994, p.342-347.

aşezării geografice şi istoriei, populaţia Moldovei este mult mai eterogenă decât cea a României. Astăzi, aproximativ 64% din oameni sunt etnici moldoveni, 14% sunt ucraineni, 13% ruşi, 3,5% găgăuzi (vorbitori de limbă turcă, dar creştini-ortodocşi originari din Bulgaria) şi 2% bulgari.

Un principat independent, care includea teritoriul actual al Moldovei, a fost întemeiat pentru prima dată în secolul al XIV-lea. În timpul celei de a doua jumătăţi a secolului al XV-lea, acesta a devenit tributar otomanilor şi a servit ca stat tampon între imperiile rus şi otoman. Teritoriul de pe malul de est al râului Nistru, astăzi în cadrul Moldovei (Transnistria), a fost cedat Rusiei de către otomani în 1792. Basarabia, regiunea dintre Nistru şi Prut care formează majoritatea Moldovei de azi a fost anexată de Rusia imperială după războiul ruso-turc din 1806-1812. După prăbuşirea imperiului rus, liderii din Basarabia au format Consiliul Naţional şi au votat, la 27 martie 1918, unirea cu România. Nu tot teritoriul moldovenesc a împărtăşit aceaşi soartă. Autorităţile sovietice au construit, la concurenţă, o unitate politică - Republica Socialistă Sovietică Autonomă Moldovenească (R.S.S.A.M.) - cuprinzând 14 districte la est de malul Nistrului.

În iunie 1940, Basarabia a fost ocupată de forţele sovietice ca o consecinţă a Tratatului Ribentrop-Molotov. Republica Sovietică Socialistă a Moldovei a fost formată la 2 august 1940 prin unirea Basarabiei cu opt districte din R.S.S.A.M.

Întotdeauna, o regiune relativ săracă şi, în primul rând, agricolă, a cărei economie urbană se baza pe comerţ şi producerea alimentelor, Moldova a rămas o apă îndiguită în cadrul Uniunii Sovietice, la, ori aproape de partea de jos a ierarhiei republicilor, cu respect pentru educaţie şi urbanizare. Agricultura a continuat să joace un rol central, însumând mai mult de 40% din venitul naţional. Imigrarea, în mod deosebit a muncitorilor din industrie, i-a făcut pe vorbitorii de limbă rusă (în principal ruşi şi ucraineni) să devină majoritari în multe oraşe, în timp ce etnicii din mediul rural au fost prea puţin afectaţi.

Chiar de la început, tranziţia Moldovei de la legile sovietice s-a complicat prin conflictele intense dintre grupurile etnice. De departe, reformele introduse de liderul sovietic Mihail Gorbaciov, la mijlocul anilor '80, au creat condiţii în care resentimentele de lungă durată puteau fi exprimate. La mijlocul anului 1988, dizidenţii moldoveni au înfiinţat Mişcarea Democratică pentru Sprijinirea Restructurării (mai târziu rebotezată Frontul Popular Moldovenesc) pentru a face presiuni în favoarea democratizării şi reformei legislaţiei oficiale a republicii (sub legislaţia sovietică, erau foarte jigniţi vorbitorii de limbă română, rusa servind ca limbă de stat în republică, iar româna fiind scrisă cu caractere chirilice). Perspectiva etnicilor moldoveni de a prelua puterea politică a declanşat un răspuns imediat printre populaţiile minoritare. Mulţi din comunitatea rusească au sprijinit Mişcarea Internaţionalistă pentru Unitate (EDINSTVO), un grup pro-rus a cărui sprijin puternic

a fost simțit în orașele de pe malul de est al Nistrului. GAGAUZ-HALCHI, principala organizație reprezentând minoritatea găgăuză din Moldova, pe timpul perioadei timpurii ale tranziției, a respins la modul general inițiativele activiștilor ruși.

Alegerile din 1990 pentru Sovietul Suprem de la Chișinău au exacerbat de departe relațiile dintre comunitățile Moldovei. Cu sprijinul unei majorități slabe în noua legislatură, Frontul Popular și-a consolidat puterea în mod agresiv. Deputații de etnie moldovenească, care însumează aproximativ 69% din membrii actualei legislaturi, au obținut 83% din posturile de conducere în această instituție și aproape au eliminat reprezentarea minorităților din noul guvern. De asemenea, legislativul a aprobat o serie de măsuri foarte controversate, destinate să afirme suveranitatea națională moldovenească asupra rezistenței minorităților. Aceste acțiuni inițiale ale legislativului, care au creat ostilitate și au oferit reprezentanților minorităților o mică speranță de a câștiga audiență obiectivă a instituțiilor dominate de moldoveni, au avut repercusiuni serioase.

Consiliile locale din Tiraspol, Bender, Ribnița, controlate de opoziție, au votat măsuri de suspendare a inițiativelor guvernului central, pe care ele le-au considerat "naționalisme moldovenești". Astfel, a început transferul autorității de la instituțiile republicane la cele locale, în sudul Moldovei, unde trăiesc majoritatea găgăuzilor, această minoritate a anunțat formarea propriei republici la 21 august 1990. În Transnistria, unde populația a fost formată

aproximativ din 60% ruşi şi ucraineni şi 40% etnici moldoveni, au continuat, la 2 septembrie, procesul, proclamând formarea Republicii Socialiste Sovietice Moldovene Transnistrene.

Naționalismul divide națiunea

Mai mult decât oricare alt factor, promovarea de către Frontul Popular a unei agende de acțiuni puternic naționaliste a dat formă cursului evenimentelor politice în primii ani ai independenței. Această neînduplecare a întărit divergențele politice inițiale din țară şi au împins autoritățile guvernamentale spre conflict.

În pofida izbucnirii tensiunilor separatiste şi a liniei dure în problemele naționale adoptată de aripa extremistă din Frontul Popular, Moldova a abordat cu deosebită moderație minoritățile sale naționale. Din păcate, impresia negativă lăsată de propunerile extremiste au tins să copleşească orice impact pozitiv al legislației moderate din prezent.

O lege asupra limbii oficiale, aprobată în august 1989, a făcut româna limbă oficială, dar a asigurat protecția şi dezvoltarea celei găgăuze şi ruse şi a chemat la respectarrea folosirii altor limbi minoritare. Când au apărut tensiuni asupra prevederilor legii, precum că oamenii angajați la stat sau la întreprinderi trebuie să vorbească româna în contact cu publicul ca să-şi păstreze postul, guvernul a demonstrat flexibilitate în aplicarea dispozițiilor. Legea cetățeniei, aprobată în

iunie 1991, a garantat cetățenie celor care niciodată nu au fost cetățeni ai altui stat, care au trăit în Moldova înainte de ocupația sovietică din 1940, domiciliind în prezent în Moldova, ori au avut cel puțin un părinte născut acolo.

Acelora care locuiau în Moldova în momentul declarării suveranității, li s-a acordat un termen de un an - mai târziu acest termen s-a extins la 18 luni - pentru a se decide dacă vor deveni cetățeni.

În ciuda acestor semne de moderație de la Chişinău, tensiunile separatiste continuă să se agraveze. Populația rusofonă din concentrările urbane din Transnistria a intrat sub dominația aripii reacționare a fostului Partid Comunist. Conducerea acestei facțiuni nu este de un naționalism rusesc pur, dar este reacționară din punct de vedere politic, tipic forțelor care au apărut în Rusia însăşi. Tiraspolul, capitala Transnistriei disidente, a sprijinit în august 1991 încercarea de lovitură de stat de la Moscova şi liderii ei încă nu şi-au retractat poziția. Intransingența acestora nu poate fi privită în mod simplu ca o reacție a unora cu statut minoritar într-un stat multietnic, ci, probabil, mai serios, ca o reacție a schimbărilor politice şi economice care i-a măturat departe de Uniunea Sovietică.

Relațiile dintre separatişti şi guvernul moldovenesc s-au caracterizat prin acuze reciproce şi violențe sporadice între sfârşitul anului 1990 şi începutul anului 1992 când lucrurile au luat o turnură periculoasă. Aşa cum separatiştii şi-au consolidat

poziția lor în Transnistria cu sprijinul Armatei a 14-a ruse - cartiruită timp îndelungat la Tiraspol şi din ce în ce mai politizată odată cu prăbuşirea autorității de la Moscova - naționaliştii din parlamentul moldovenesc şi-au sporit din ce în ce mai mult militantismul. Preşedintele Mircea Snegur a intrat sub presiunea tot mai intensă a evenimentelor, pentru a rezolva conflictul. La sfârşitul lunii martie 1992, el a decretat starea de necesitate pe întregul teritoriu al proaspetei republici independente. Curând după aceea, trupele guvernamentale moldoveneşti de la vest de oraşul Tighina (fostul Bender) au încercat să dezarmeze unitățile milițiilor separatiste. Acestea s-au confruntat cu o rezistență armată şi prin luna mai conflictul s-a transformat într-un adevărat război civil. Războiul a rămas în urmă, dar a instigat la o realiniere a politicii interne. Nereuşita evidentă a guvernului Frontului Popular de a se consacra crizei economice crescânde şi ineficiența sa generală au subminat deja sprijinul larg inițial. Aşa ca în celelalte 14 foste republici, economia Moldovei a fost aruncată în haos de colapsul sistemului sovietic. Conflictul transnistrean a adus, de asemenea, prejudicii. Curând după obținerea independenței au început eforturile spre reformă, ce urmau să fie consacrate necesităților economice, dar acestea au fost oscilante şi relativ neproductive datorită, în cea mai mare parte, lipsei de experiență a noii conduceri şi a lipsei consensului asupra orientării politice.

Opoziția a fost promptă în a transforma reacția împotriva războiului într-o concentrare a insatisfacției

față de liderii Frontului Popular, care au fost apreciați de mulți moldoveni ca extremiști, excesivi de pro-români şi fără rezultate. Membrii "Vieții Satului" (Village Life), grup parlamentar al Partidului Democratic Agrarian, s-au unit cu dezertorii din Frontul Popular şi cu deputații asociați la grupul "Acord"- aceştia sunt ultimii comuniști care, mai târziu, au devenit inima Partidului Socialist - pentru a-l alege pe Andrei Sanghelis, membru de prim rang al regimului trecut, ca prim-ministru. Guvernul Sanghelis, format în august 1992, a redus în mod semnificativ influența Frontului Popular şi a îmbunătățit reprezentarea minoritarilor. Acesta a promis reforme economice mai eficiente şi o apropiere mai moderată de problemele naționalităților.

Confruntarea dintre forțele anticomuniste şi pro-române grupate într-un front cu comuniștii reformați şi mai puțin cu forțele naționaliste care formează inima sprijinului guvernului Sanghelis a dominat activitatea parlamentară şi a dus la un punct mort. Frustrat din ce în ce mai mult, președintele Snegur, care inițial a încercat să se aşeze între grupările adverse, a intrat în luptă împotriva naționaliștilor. Într-o cuvântare în parlament din decembrie 1992 el a susținut un curs autonom al dezvoltării naționale moldoveneşti mai degrabă decât unificarea cu România, ori o aliniere strânsă cu Comunitatea Statelor Independente (C.S.I.).

Desprinderea a fost imediată, atât accelerarea declinului Frontului Popular, cât şi ascuțirea divizării între moderați şi extremişti în cadrul acestuia.

La începutul anului trecut, Frontul Popular a fost aproape dezorganizat. În ianuarie, Alexandru Moşanu, preşedintele parlamentului şi pro-frontist, a demisionat, din cauza atacului celor pe care el i-a caracterizat ca fiind elemente în guvern, favorabile vechiului sistem. Într-un indiciu clar de schimbare a tendinţelor, parlamentul a votat cu o majoritate covârşitoare numirea în locul lui Moşanu a lui Petru Lucinschi, fostul prim-secretar al Partidului Comunist Moldovenesc. Intelectualii moldoveni au adăugat teribil de mult la prestigiul deteriorat al Frontului Popular, organizând Congresul Intelectualilor, care a promovat o agendă naţionalistă mai puţin extremistă. Politicienii mai interesaţi de economie au renunţat să formeze partide independente. Dintr-o dată dominantul Front Popular s-a văzut redus la numai 25 de locuri de deputaţi în legislatură.

Această grupare a adus legislativul mult mai aproape de preşedinte şi de guvernul Sangheli. În sfârşit, cu toate acestea, chiar această combinaţie de putere a preşedintelui, guvernului şi conducerii parlamentului lui Lucinschi probează incapacitatea de a învinge ţesătura complexă de grupări şi rivalităţi care a năpăstuit domeniul legislativ. Incapacitatea de a atinge sprijin majoritar în parlament, a năruit speranţele în reforme guvernamentale pe plan local, acţiuni decisive pe planul politicii externe şi într-un nou proiect de constituţie. Liderii moldoveni au ajuns la concluzia că actualul parlament nu va fi viabil prea mult. În ciuda obiecţiilor grupării pro-române, a fost adoptat un vot de dizolvare a acestei instituţii din era

sovietică, şi urmau să aibă loc alegeri anticipate pentru un nou parlament pe 27 februarie 1994.

Parlament de conducere?

Potrivit legislației promulgate în octombrie 1993, noul parlament trebuia să aibă 104 deputați. Ei au fost aleşi pe baza reprezentării proporționale de pe listele de partid. Partidele trebuiau să obțină patru procente din voturi pentru a li se acorda locuri. Printr-o inovație semnificativă, liderii au hotărât un singur district electoral național. Acest lucru a evitat controversele în legătură cu regiunile separatiste care puteau bloca ori afecta negativ, în vreun fel, alegerile. Campania s-a concentrat asupra reformei economice, strategiei pentru soluționarea crizelor separatiste şi relațiilor cu C.S.I. şi România. Un grup de partide mici, cum ar fi Partidul Reformator, sprijinit de muncitorii din oraşe au susținut rapida privatizare şi trecere la economia de piață. Comuniştii reformatori din Partidul Socialist şi agrarienii democrați au cerut o tranziție înceată spre capitalism (adeversarii lor au sugerat că ei nu doresc tranziția în totalitate, dar nu sunt în situația de a acționa în mod deschis). Agrarienii democrați au argumentat puternic în favoarea menținerii unor forme de proprietate colectivă în agricultură, preferabilă prin transformarea fermelor de stat în cooperative țărăneşti. Tot la fel, dezbaterile s-au polarizat şi asupra politicii externe. Atât Partidul Agrarienilor Democrați, cât şi Partidul Socialist, alături de EDINSTVO au susținut participarea deplină la C.S.I.

şi o apropiere conciliantă faţă de găgăuzi şi separatiştii transnistreni. La polul opus al spectrului, grupările naţionaliste, cum ar fi Frontul Popular şi Partidul Naţional Creştin au militat pentru unirea cu România. Mai moderatul Congres al Intelectualilor a dus campania pentru o Moldovă independentă, dar pentru o aliniere politică strânsă cu România care să conducă eventual la unificare, arătând ca un proces "natural".

Rezultatele primelor alegeri postcomuniste au marcat o schimbare bruscă faţă de politica începutului perioadei de tranziţie. Forţele naţionaliste şi pro-româneşti au fost respinse în majoritate în favorarea celor ce sprijineau independenţa Moldovei şi acomodarea cu minorităţile etnice. Puterea legislativă a trecut în mod hotărât în mâinile Partidului Agrarian Democrat care a obţinut 43,2 % din voturi şi 56 din cele 104 locuri în parlament. Alte 28 de locuri le-au obţinut Blocul Socialist care a câştigat 22% din voturi. Partidele pro-româneşti au suferit o înfrângere serioasă: Blocului Ţăranilor şi Intelectualilor i-au revenit 9,2 % şi 11 locuri, iar Alianţei Frontului Popular 7,5 % şi 9 locuri. Niciunul din celelalte nouă partide şi blocuri care şi-au înscris candidaţi n-au obţinut cele patru procente, prag cerut pentru a intra în parlamentul naţional.

Aceste rezultate decisive la alegerile din februarie au afectat imediat cursul politicii moldoveneşti. La 28 iulie, parlamentul a ratificat noua Constituţie care oferă o autonomie substanţială Transnistriei şi Găgăuziei în timp ce s-a reafirmat suveranitatea şi

identitatea națională moldovenească. Agrarienii au făcut în mod limpede declarația de independență națională, dar sunt în mod vădit mai favorabili înclinării către C.S.I. decât predecesorii lor. Ei se bucură de mai mult sprijin din partea minorității rusofone din Moldova şi au relații mai bune cu Moldova. Progresul în reforma economică va fi, probabil, lent datorită atitudinii precaute a agrarienilor față de privatizare şi economia de piață. Politica economică, în general, este probabil mai consistentă şi implementată mai bine decât era. Dumitru Moțpan, preşedintele Partidului Agrarian, a anunțat intenția de a se acționa rapid la implementarea propunerilor partidului de transformare a colectivelor şi fermelor de stat în societăți pe acțiuni, proprietate a țăranilor fermieri. Noul guvern a repetat, de asemenea, declarația sa de a urmări o tranziție inteligentă către capitalism. Reacția inițială a Băncii Mondiale şi a Fondului Monetar Internațional față de noul guvern a fost pozitivă. Amândouă au elogiat progresul Moldovei şi au aprobat cursul propus pentru reformă de către agrarieni.

Politica externă

Eforturile de politică externă ale Moldovei au fost complicate de poziția geografică, de istoria ei şi de conflictele etnice din interiorul granițelor sale. Strădaniile sale diplomatice au fost concentrate în mod necesar asupra rezolvării conflictului din Transnistria şi pentru stabilizarea relațiilor noi cu

puterile din regiune, îndeosebi România şi Rusia.Mişcările separatiste au evoluat într-o complicată încurcătură de probleme interne şi internaţionale pentru autorităţile moldoveneşti. Statutul internaţional al Moldovei nu poate fi izolat de destinul minorităţilor sale neromâneşti şi aceste consideraţii afectează în mod obligatoriu relaţiile sale cu Rusia şi C.S.I. Preşedintele Snegur a semnat la Alma Ata declaraţia de creare a Comunităţii Statelor Independente la 31 decembrie 1991, dar parlamentul Moldovei, în acel timp puternic influenţat de Frontul Popular, a refuzat să ratifice acordul. Parlamentul a amânat din nou ratificarea în august 1993, dar a continuat să participe la C.S.I., înţelegând că obligaţiile Moldovei au fost limitate.

Împreună cu Ucraina şi Turkmenistan, Moldova a refuzat să semneze, în ianuarie 1993, acordul care ar fi întărit legăturile între membrii comunităţii. Astfel, Chişinăul s-a îmbarcat pe cursa dificilă a acţiunii independente, manevrând între Rusia şi România, fiecare din ele având interese puternice în recent înfiinţatul stat.

Este clar că, în absenţa factorilor externi, guvernul Moldovei putea suprima prin forţă regimurile separatiste după declararea independenţei. Dar prezenţa în regiune a Armatei a 14-a cu efectivele ei considerabile din Transnistria a făcut acest lucru imposibil. În timp ce oficial sunt neutre, trupele ruseşti refuză să permită suprimarea guvernului de la Tiraspol. În timpul conflictelor, deasupra controlului exercitat asupra oraşului contestat Tighina, elemente

ale Armatei a a 14-a au intervenit în mod activ de partea separatiştilor.

În iulie 1992, un acord care se bizuia pe sprijinul preşedintelui rus Boris Elţin, a stabilit o încetare a ostilităţilor, punând capăt, celui mai mare rău, luptelor din Moldova. Totuşi, Moldova, s-a ţinut în afara încheierii unui acord pe termen lung de cantonare a Armatei a 14-a pe teritoriul Moldovei pe care Moldova, în mod clar, l-ar fi respins.

Menţinerea unei forţe considerabile în Moldova a îmbunătăţit în mod evident influenţa Rusiei nu numai acolo, dar chiar în întreaga regiune. Mai mult, Armata a 14-a şi regimul separatist de la Tiraspol au obţinut o anumită semnificaţie în politica internă a Rusiei. Comandantul Armatei a 14-a, Alexandru Lebed, care, în ciuda avertizărilor superiorilor săi, a jurat că nu "abandonează ruşii transnistreni", a devenit un simbol pentru convervatorii ruşi - care aseamănă abandonarea minorităţilor ruse din fostele republici sovietice cu o anatemă şi a căror putere este în creştere. Retragerea trupelor din Transnistria - aceasta fiind o intenţie - a lăsat moderaţilor de la Moscova deschidere în faţa atacurilor politice privind drepturile omului. Mai mult, Armata a 14-a are relaţii locale în Transnistria prin proiecte şi mulţi ofiţeri şi soldaţi în rezervă care trăiesc acolo şi o serie de observatori cred că şefii lor trebuie să reziste la ordinele precise de a se dezangaja.

Liderii civili din Tiraspol, din punctul lor de vedere, s-au angajat activ într-o serie de evenimente din interiorul Rusiei, inclusiv prin trimiterea de voluntari

la "Casa Albă" a Rusiei pentru a participa la încercarea detronării lui Elţin în septembrie 1993. Curând după recenta schimbare de guvern de la Chişinău, au fost făcuţi paşi pentru a scăpa de balastul din calea îmbunătăţirii relaţiilor dintre Moldova şi Rusia. La începutul lui august, Moscova a anunţat că statutul Armatei a 14-a a fost redus la acela a unui "grup operaţional". Ca parte a restructurării, generalul Lebed a fost eliberat din funcţie, şi numărul de ofiţeri a fost redus (deşi Lebed este acum înapoi, cel puţin pentru moment). Imediat după aceea, Moldova şi Rusia au anunţat că au ajuns la un acord care va conduce la retragerea trupelor sovietice din Transnistria într-o perioadă de trei ani. Printr-o concesie majoră, Moldova a acceptat o legătură între retragerea trupelor ruse şi realizarea unei soluţii politice în conflictul transnistrean. Dar observatorii transnistreni au părăsit negocierile.

De asemenea, Ucraina are interese importante în Moldova. Dată fiind disputa cu Moscova asupra statutului Crimeii, ucrainenii sprijină formarea unor entităţi politice ruse independente în afara teritoriului Federaţiei Ruse. Nu este nici un interes în Ucraina, faţă de existenţa unor unităţi militare ruseşti bine echipate în Transnistria. Armata a 14-a poate ajunge în Rusia numai prin traversarea teritoriului Ucrainei. Din acest motiv, nu surprinde că guvernul Ucrainei a sprijinit poziţia Moldovei în privinţa conflictului din Transnistria. Ucraina a protestat împotriva voluntarilor lui Cosac de a se deplasa de-a lungul

teritoriului ucrainean către Transnistria şi a refuzat să recunoască pretenţiile la suveranitate ale Transnistriei.

Relaţiile dintre România şi Moldova au devenit din ce în ce mai complicate în ultimii trei ani. România a fost primul stat care a recunoscut Moldova şi i-a pus la dispoziţie sprijinul ei diplomatic şi economic.

Cooperarea strânsă a fost întreţinută de resublinierea "românismului" printre moldoveni ca răspuns la anii de negare a acestei moşteniri în perioada sovietică. Sprijinul pentru unificare acordat guvernului iniţial al Frontului Popular a creat un puternic interes comun cu politicienii naţionalişti din România.

În timp, totuşi, relaţiile dintre cele două state vorbitoare de limbă română s-au deteriorat. Datorită moştenirii lor istorice, românii şi moldovenii au resimţit complet diferit problemele sociale şi politice de bază. Mulţi români, conştienţi de aceste diferenţe, au concluzionat că moldovenii au fost "deznaţionalizaţi", ori "rusificaţi" de experienţa sovietică. Moldovenii sunt în mare măsură constrânşi la asistenţă, aşa că ei pot birui inaptitudinea lor culturală, ţinând cont întrucâtva de privirea binevoitoare de la Bucureşti. În timp ce această atitudine este binevenită pentru elementele pro-româneşti ale elitei, aceasta este sursa amplificării resentimentelor pentru marea majoritate a moldovenilor, care au votat în mod covârşitor la referendumul din martie pentru un curs al independenţei naţionale.

De asemenea, evoluția crizelor separatiste din Moldova a acționat ca o pană de despicat între cele două țări. Perspectiva unificării cu România este în mod clar inacceptabilă pentru ruşii din Moldova şi minoritatea găgăuză şi a constituit punctul central al izbucnirii conflictului etnic. Toate aspectele relațiilor dintre Bucureşti şi Chişinău s-au deteriorat politic brusc, la cele mai mici semne de acțiune spre sau de la unificare. De-a lungul graniței cu România elementele naționaliste văd concesiile acordate separatiştilor ca pe o acțiune clară pro-Moscova şi de trădare a națiunii române. De aici, în timp ce apropierea de Bucureşti generează conflicte interne, eforturile de a rezolva conflictul prin acomodarea cu minoritățile afectează relațiile cu Bucureştiul.

Relațiile româno-moldoveneşti prezintă complicații la fel şi pe partea cealaltă a Prutului. Preşedintele Ion Iliescu a căutat să mențină relații pozitive cu Rusia. Acțiunile României, care pot fi privite ca destabilizând Moldova, aruncând-o într-un război civil, ar fi dezastruoase nu numai pentru demolarea relațiilor româno-ruse dar, probabil, ar atrage Rusia într-un conflict regional. În timp ce interesele României par aici limpezi, este dificil pentru conducătorii politici să ia o poziție împotriva unificării. Forțele naționaliste (îndeosebi Partidul România Mare şi Partidul Unității Naționale Române), care sunt puternice în România, au adus o critică ascuțită insuccesului lui Iliescu de a realiza unificarea imediat după declararea independenței Moldovei. Acestea continuă să preseze guvernul român asupra

dreptului şi luptei pentru menținerea interesului publicului față de reunificare.

Efectul combinat a dus la un declin brusc al relațiilor dintre România şi Moldova, îndeosebi în ultimii ani. Moldovenii sunt mai suspicioşi şi ostili României şi față de orice poate constitui o ingerință în afacerile lor. Aversiunea naționaliştilor români pentru ceea ce ei percep drept continuul servilism al Moldovei față de Moscova a produs valuri de retorică virulentă în parlamentul român şi a pierdut sprijinul public al Chişinăului cu toate micile acțiuni ale prudentului guvern Iliescu.

Calmul după furtună

Luând în considerație tranziția economică şi politică actuală, Moldova a realizat un mare lucru în cei trei ani de independență. Mai puțin decât, unirea cu România, ori subordonarea lor C.S.I., moldovenii au administrat dificilul obiectiv al afirmării independenței lor şi sunt la începuturile exprimării propriei lor identități unice. În timpul continuării procesului de cooperare strânsă cu C.S.I., noul guvern a continuat politica rezistenței politice la integrarea militară.

Apar norme democratice şi a avut loc un proces semnificativ în reforma constituțională. Au fost legiferate schimbările fundamentale, inclusiv promulgarea legislației minorităților, drepturilor omului, cetățeniei şi a limbii oficiale. A fost publicat

un proiect de constituție la începutul anului trecut, cu prevederi ce stabilesc respect pentru drepturile omului, pluralismul politic, protecția proprietății private, separația puterilor şi formarea curții constituționale. Deşi pasaje ale constituției au fost întârziate de impasul din parlament, acțiunea va fi luată în viitorul apropiat.

Reforma economică a fost mai problematică din mai multe puncte de vedere, cel puțin din cel al unui vid de consens între liderii țării asupra aspectelor fundamentale ale orientărilor economice. Moldova, asemenea altor foste republici sovietice, a suferit de-a lungul ultimilor câțiva ani de o inflație înaltă şi un declin brusc al producției. Relațiile ei comerciale au fost rupte şi au devenit critice prin spargerea sistemului economic sovietic şi declanşării crizei aprovizionării, îndeosebi cu gaze naturale şi produse petroliere. Este de aşteptat ca guvernul agrarian actual să adopte o atitudine prudentă față de reformă, în următorii câțiva ani. Dar, până acum, agențiile internaționale s-au exprimat pozitiv asupra programului agrarienilor, manifestându-şi optimismul în legătură cu orientările economice de viitor ale Moldovei.

Cel mai important a fost efortul moldovenilor spre oprirea dezbinării civile. Moldova a ieşit în relief nu datorită faptului că reprezintă locul confruntărilor etnice, ci pentru faptul că a evitat cu succes căderea într-un război etnic catastrofal, asemenea celor din fosta Iugoslavie şi fosta Uniune Sovietică. După un start foarte prost în anii 1990 şi 1991, guvernul

moldovenesc a făcut eforturi serioase pentru a pune capăt tensiunilor separatiste şi a construi un sistem politic bazat pe relaţii de colaborare între grupurile etnice din ţară. La sfârşitul anului trecut, elementele extremiste din cadrul elitei politice au fost efectiv marginalizate. Preşedintele Snegur a afirmat în mod repetat hotărârea guvernului său de a accepta planul Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa ca bază pentru rezolvarea conflictului transnistrean, inclusiv adoptarea unor măsuri de transmitere a autorităţii administrative către Tiraspol. Moldova a fost de acord, de asemenea, cu un transfer semnificativ al responsabilităţii administrative către autorităţile locale în continuarea negocierilor cu găgăuzii şi a solicitat în mod activ participarea Turciei la promovarea culturii găgăuze. S-au făcut eforturi pentru a asigura viabilitatea culturală a altor minorităţi, cum ar fi bulgarii, în contexrul Republicii Moldova.

Moldova se află în prezent într-o poziţie mai bună decât oricând de la obţinerea independenţei, în depăşirea impasului care a caracterizat începutul vieţii politice şi pe calea rezolvării crizelor separasitste. Dacă aceste obiective gemene pot fi îndeplinite, guvernul se poate concentra apoi pe sprijinirea noii naţiuni prin reforme economice şi politice atât de necesare care să ducă la prosperitate.

TRANSILVANIA[1)]

(Siebenbürgen)

AVÂND ÎN VEDERE TRADIȚIA SA, Transilvania nu ar trebui să fie inclusă pe lista regiunilor de criză. Pentru prima dată în lume, în anul 1568, parlamentul local din Turda (Thorenburg) a proclamat garantarea toleranței confesionale. După ocuparea țării de către unguri la sfârşitul secolului al IX-lea, în secolul al XII-lea au început să joace un rol însemnat în istoria Transilvaniei alte două națiuni, respectiv germanii şi românii aşezați (colonizați) aici. Majoritatea locuitorilor unguri au fost decimați în războaiele din secolele XVI şi XVII cu turcii şi a început colonizarea cu români.

O importantă revendicare a elitei româneşti apărute la sfârşitul secolului al XIX-lea a fost autonomia teritorială pe baze etnice. Aceasta a fost unica cerință

---

1) KERESZTES, L., ***Siebenbürgen*** (**Transilvania**). În: Europäische Sicherheit, RFG, vol.44, nr.5, mai 1995, p.8.

respinsă de conducerea politică maghiară, care vroia un stat centralizat, după modelul francez. Pentru timpul acela singura cale de unire a românilor părea alipirea regatului României la imperiul habsburgic.

În anul 1916, România a intrat în război de partea Antantei, împotriva Austro-Ungariei, după ce i se promisese o porțiune enormă din teritoriul Ungariei estice. România a suferit aproape imediat o înfrângere catastrofală. Prin încălcarea păcii de la Bucureşti, din martie 1918, a condițiilor armistițiului de la Padua din luna noiembrie a aceluiaşi an şi profitând de demobilizarea armatei ungare, trupele române au ocupat Transilvania şi estul Ungariei. Reprezentanți fără nici o legitimitate au hotărât la 1 decembrie 1919 (corect 1918 - n.t.) - azi ziua națională oficială a României -, în cadrul unei întruniri la Karlsburg (Alba Iulia - n.t.), alipirea Transilvaniei la România. Cei 103.000 km^2 anexați de către România din Ungaria reprezintă mai mult decât teritoriul Ungariei de azi.

Nivelul de trai al Transilvaniei a fost coborât aproape până la standardul regiunilor din exteriorul arcului carpatic. De teamă că Ungaria şi-ar putea recupera Transilvania, România s-a aliat cu Iugoslavia şi cu Cehoslovaciala începutul anilor ‘20 formând Mica Antantă şi a căutat să modifice după dorința sa raporturile etnice din Transilvania. Din cei 1,65 milioane de unguri care trăiau în România, peste 200.000 au fost expulzați. A fost interzisă predarea în limba maghiară în şcoli, a început asimilarea ungurilor şi colonizarea cu români din fostul regat al României.

Prin cea de a doua sentință de arbitraj de la Viena, din anul 1940, nordul Transilvaniei s-a reîntors la Ungaria. Ca urmare a intrării trupelor sovietice, românii se răzbună în mod barbar, astfel încât armata sovietică a trebuit să preia pentru un timp administrarea regiunii. Cu ocazia încheierii păcii de la Paris, în anul 1947, România a preluat Transilvania cu sprijinul lui Stalin.

După schimbarea socialistă s-a înălțat lozinca politicii naționale leniniste pentru rezolvarea problemei minorităților. Prin anii '70, Ceaușescu a folosit Occidentul pentru împlinirea vechiului său vis, cel al statului național român. Prin programul său de industrializare, orașele cu majoritate unguroască au fost umplute cu români. Aceasta atunci când, în Transilvania, pătura românească existentă devenea din ce în ce mai sensibilă față de pericolul imaginar maghiar. Astfel că nu a fost nici o minune că ungurii care trăiau în România au primit cu entuziasm vestea căderii lui Ceaușescu. În primele săptămâni ale anului 1990 a devenit posibilă o schimbare (nivelare) a relațiilor dintre cele două naționalități conlocuitoare. Frontul Salvării Naționale venit la putere le-a promis tot ce-și doreau (învățământ în limba maternă, autonomie). Dar în martie 1990 s-a văzut deja clar că conducerea politică a României nu-și va ține promisiunile. Un alt semn al politicii de confruntare l-a reprezentat intrarea în guvern a partidelor mai șovine. Acestea consideră străduințele de autonomie ale ungurilor ca fiind nerealizabile și refuză, de asemenea, orice drepturi acordate minorităților.

Din păcate, tot ca o iluzie apare şi speranţa noului guvern maghiar în discuţiile cu Bucureştiul asupra problemelor ridicate şi asupra semnării unui tratat de bază, care să garanteze drepturile minorităţilor. Fără drepturi ale minorităţilor acordate ungurilor din Transilvania, nu poate fi vorba despre nici o deschidere în relaţiile dintre cele două state, ceea ce ar putea deschide calea României spre Uniunea Europeană. Bucureştiul încă nu pare decis între mitul unui stat naţional şi unitatea europeană.

VERSIUNE UNILATERALĂ[1)]

ARTICOLUL "TRANSILVANIA", apărut în nr. 5/95 al revistei Europäische Sicherheit conţine punctul de vedere unilateral maghiar. Autorul articolului, Lajos Keresztes, se bazează pe teoria conform căreia, la întemeierea Ungariei, în anul 895, Ungaria şi Transilvania ar fi fost complet nelocuite. În realitate, după retragerea goţilor, gepizilor şi longobarzilor s-au infiltrat în zona respectivă populaţii slave. De acest lucru mai aminteşte şi astăzi numele oraşului Viségrad (în slavă însemnînd cetate înaltă) aflat la nord de Budapesta.

Românii, care astăzi reprezintă cea mai numeroasă populaţie a Transilvaniei (în limba germană Siebenbürgen, aceasta fiind iniţial denumirea dată doar regiunii locuite de germani), n-ar fi putut imigra aici abia în secolul al XII-lea. În orice caz, în afară de

---

1) RECK, H., ***Einseitige Version*** **(Versiune unilaterală).** În: Europäische Sicherheit, RFG, vol.44, nr.9, sep.1995, p.3.

slavi trebuie să fi rămas aici şi valahi romanizaţi, deoarece aceştia i-au românizat pe slavi. Germanii, numiţi astăzi "saşi transilvăneni" au fost colonizaţi aici începând cu anul 1146 de către regii maghiari pentru a apăra hotarele de sud şi est ale Ungariei faţă de atacurile popoarelor migratoare venite din Asia.

De altfel, Transilvania nici nu a aparţinut totdeauna Ungariei. Chiar sub regii maghiari, aceştia i-au acordat la începutul Evului Mediu o anumită autonomie, ea având proprii săi voievozi. După ce turcii au învins Ungaria la Mohacs (1526), Transilvania a devenit un principat separat de regatul Ungariei, cu o dietă proprie, sub suveranitate turcească. Din dietă făceau parte nobilimea maghiară, secuii şi saşii, dar nu şi românii. Mihai Viteazu, principele Valahiei, a cucerit Transilvania în anul 1599 şi a stăpînit-o până la moartea sa, în anul 1601.

După victoria împăraţilor germani asupra Imperiului Otoman, Transilvania a devenit, începând cu anul 1691, un mare principat separat de Ungaria, această situaţie durând până în anul 1867. Apoi, după înfrângerea de la Königgrätz, împăratul Franz Joseph i-a predat în mod iresponsabil pe croaţii, slovacii, românii şi germanii din Ungaria (saşii transilvăneni şi şvabii dunăreni) noului regat al coroanei regelui Ştefan. Deoarece maghiarii nu reprezentau în acest stat decât 40% din populaţie, ei au fost siliţi să-i maghiarizeze pe cei ce aparţineau altor naţionalităţi. Acest lucru s-a făcut cu multă brutalitate, ceea ce Keresztes trece bineînţeles sub tăcere.

După încheierea primului război mondial, naționalitățile oprimate s-au răzbunat pe maghiari şi Ungaria a fost "pedepsită" cu asprime în cadrul Tratatului de la Trianon prin desprinderea Croației, Slovaciei şi Trasilvaniei. Saşii transilvăneni au hotărât de bună voie, la Karlsburg (Alba Iulia), să facă parte din Regatul României. Ceea ce Keresztes scrie în continuare despre perioada de după primul război mondial corespunde realității în cea mai mare parte. În orice caz, politica de românizare nu a fost aşa de aspră ca cea de maghiarizare dusă mai înainte. Sovieticii au redat României nordul Transilvaniei în primăvara anului 1945, după ce comunistul dr. P. Groza a preluat conducerea.

ROMÂNIA, VERIŞOARĂ ÎNDEPĂRTATĂ[1)]

DE ANI DE ZILE, România este confruntată la maximum cu toate problemele care asaltează Europa de Est, şi anume cele privind postcomunismul, raporturile cu vecini neprietenoşi, integrarea într-o Europă aflată ea însăşi în construcţie, alianţele militare. În general, este deci una din puterile europene cele mai preocupate de mizele internaţionale apărute în ultima vreme.

Nu este lipsit de interes să notăm că, de generaţii, Bucureştiul caută sprijinul Parisului. Cum să n-o facă când se consideră, pe drept cuvânt, un bastion avansat al latinităţii în apropierea lumii slave, când a suferit datorită dominaţiei sau vecinătăţii, pe rând, a ungurilor, turcilor, austriecilor, ruşilor, când interminabile litigii teritoriale fac de dorit o alianţă externă? În ceea ce ne priveşte, noi am avut, între cele două războaie, avantajul să găsim aici un punct de

---

1) BONNEFOUS, M., ***La Roumanie, cousine lointaine*** (**România, verişoară îndepărtată**). În: Défense Nationale, Franţa, an 52, nr.10, oct.1996, p.113-119.

ancorare a influenței franceze într-o regiune complexă, la granițele Europei Centrale, ale Balcanilor şi ale imperiului sovietic, în scopul consolidării fragilelor construcții politice instalate după primul conflict mondial. Până nu demult, ne convenea să întărim o reală voință de independență, afirmată în ciuda potentaților de la Moscova. Este oare nevoie să reamintim că în prezent România este singura țară din Europa de Est unde franceza şi-a menținut supremația asupra tuturor celorlalte limbi străine?

Postcomunismul

Integrate în imperiul Romei la începutul secolului al II-lea, o mie de ani mai târziu populațiile din Transilvania vorbeau o limbă latină, chiar înainte de constituirea unui stat care a ştiut să-şi conserve tradițiile lingvistice şi culturale fără de care, în Europa de Est, identitatea unui popor nu întârzie să se estompeze. În familia latină, România îşi are deci locul său, cel al unei verişoare pe care istoria mai mult decât geografia a îndepărtat-o, dar care nu şi-a renegat rădăcinile şi care aspiră să şi le revigoreze. Totuşi, romanitatea sa nu merge până la credința spirituală față de "orașul etern", cum se spune în Europa de Sud-Vest, pentru că românii, în imensa lor majoritate, sunt legați de o credință ortodoxă foarte persistentă, factor suplimentar de identitate şi în alte vremuri datorită organizării sale autocefale, liant al rezistenței în fața invadatorilor.

Din aproximativ 30.000.000 de locuitori, România numără aproape 2.000.000 de hungarofoni şi 300.000 de germanofoni. Comunitatea rromilor, de mai multe sute de mii de membri dacă nu de un milion sau mai mult după unele surse, este cea mai numeroasă din Europa. Deşi legislaţia le acordă drepturile cetăţeneşti, în fapt ei se află în decalaj faţă de societatea dominantă; în ultimii ani, emigraţia pare să arate că situaţia lor nu s-a îmbunătăţit deloc. Evreii, în număr de 700.000 înainte de război, au emigrat aproape toţi în Israel, stat cu care Bucureştiul, chiar în timpul comunismului, nu a încetat niciodată să întreţină relaţii.

Postcomunismul a găsit România într-o situaţie deplorabilă caracterizată de o dotare slabă, de dezorganizare socială şi de demoralizare. Este adevărat că această ţară, a cărei industrializare bate pasul pe loc, dispune de resurse reduse, în afară de o agricultură care reprezintă coloana vertebrală a economiei. Totuşi, gazul natural îi permite să figureze pe un loc onorabil pe lista producătorilor.

Situaţia se ameliorează lent. În ciuda eforturilor sale, România, deşi a avut o rată de creştere satisfăcătoare în 1995 (5%) şi în 1994 (3,4%), nu şi-a regăsit nivelul de producţie de dinainte de 1989. Inflaţia este aproape controlată (28% rata anuală) iar deficitul bugetar nu atinge 4%, dar moneda şi-a pierdut într-un an mai mult de jumătate din valoare faţă de dolar. Din 1990, balanţa comercială acuză în fiecare an un deficit (2 miliarde de dolari anul trecut, adică de două ori mai mult decât în 1994) iar populaţia are o putere de

cumpărare cu 40% mai mică. Ea are nevoie de toate resursele legendarului său spirit inventiv pentru a supraviețui în mijlocul penuriei generalizate şi pentru a se adapta la formule economice în care marxismul a cedat pasul darwinismului.

Efortul de restructurare depus se relevă cu atât mai anevoios cu cât salariații din întreprinderile publice se cramponează de slabele lor privilegii. Intimidat, guvernul s-a limitat să suprime subvențiile, cu riscul de a provoca falimente. Investițiile străine sunt mici: 1,3 miliarde de dolari din 1990 până în 1994. Din produsul intern brut, sectorul privat reprezintă numai 35%, adică unul din cele mai slabe procente din lumea postcomunistă. Instituțiile financiare internaționale încep să arate oarecare nerăbdare față de absența reformelor structurale şi, trebuie adăugat, față de lacunele din domeniul contabilității.

Toată lumea ştie că, în ultimele zile ale anului 1989, la Bucureşti a avut loc o lovitură de stat, rezultat al conjurației unei părți a nomenclaturii. Ea s-a soldat cu schimbarea echipelor la putere în profitul unor oameni crescuți în acelaşi mediu. Spre deosebire de țările vecine, eliminarea şefului statului, uzat şi irecuperabil, a fost nu numai politică, ci şi fizică, într-o manieră foarte precipitată. Unii preferă să vadă în acest fapt efectul unei justiții pe cât de expeditive, pe atât de revoluționare, alții îl percep ca un rezultat supărător al unei serii de manevre false, câțiva înclină spre suprimarea unui martor jenant.

Liberalizarea incontestabilă a instituțiilor a avut loc fără întârziere. În contrast cu alternanța survenită în statele vecine, o largă fracțiune a nomenclaturii s-a menținut în posturile de conducere. De altfel, actualul președinte, la putere fără întrerupere de la aceste tragice evenimente, ocupase funcții importante în cadrul partidului înainte de a cădea în disgrație în ochii camarazilor lui de atunci. În iunie anul curent au avut loc alegeri municipale care au marcat progresul opoziției. Alegerile prezidențiale şi legislative, prevăzute pentru 03.11.1996, sunt aşteptate deci cu oarecare teamă de echipele actuale.

Litigiile cu vecinii

Problemele referitoare la tranziția postcomunistă evocate sunt conjuncturale. Dar cele care țin de litigiile frontaliere sunt, ca să spunem aşa, structurale.

Puține sunt statele de pe continentul nostru ale căror frontiere au cunoscut o astfel de plasticitate. Ca urmare a tratatelor care au pus capăt primului conflict mondial, România a ajuns la un teritoriu mai mult decât dublu. În timpul verii îngrozitoare din 1940, sub presiunea conjugată a Berlinului şi Moscovei şi fără să se fi tras vreun foc de armă, ea a revenit la limitele anterioare pentru ca, la sfârşitul celui de-al doilea conflict, să ajungă la trei pătrimi din suprafața sa din 1920. În ceea ce priveşte subiecte atât de complexe şi de încărcate de pasiune, înțelepciunea cere să te limitezi la puncte de vedere schematice. Mergând de

la simplu la complex, este necesar să evoc succesiv relațiile cu Bulgaria, Ungaria, Moldova şi Ucraina.

Cu primul din aceste state, chestiunea frontierelor este clară. Tratatul de la Paris, semnat în februarie 1947, a confirmat cedarea Dobrogei de Sud către Bulgaria, națiune slavă protejată de Moscova. De fapt, acest ținut fusese realipit în 1940, după ce fusese pierdut în 1913 ca urmare a celui de-al doilea război balcanic. Nici o revendicare nu este formulată din partea românilor, chiar dacă, în forul lor interior, mulți dintre ei nu au uitat nimic. În schimb, disputele secundare nu s-au potolit. România cere închiderea unui reactor de la centrala atomică apropiată, de la Kozlodui, care i se pare că nu prezintă garanțiile de securitate dorite. Amplasarea unui al doilea pod pe Dunăre, destinat să lege cele două țări, este în discuție.

Un delicat contencios cu Ungaria este lăsat în amorțire, de teamă, desigur, să nu se deschidă cutia Pandorei. Transilvania a fost pe rând ungurească până în 1920, românească până în 1940, pe jumătate ungurească până în septembrie 1944 şi de atunci românească. Litigiul actual se referă la drepturile lingvistice şi culturale ale minorității de origine ungară. Guvernul acordă largi facilități indivizilor dar refuză să admită drepturi colective în favoarea unei comunități şi încă şi mai puțin să recunoască dreptul la autonomie teritorială. Cele două țări evită cu grijă să învenineze situația. Se află în gestație un tratat bilateral de prietenie, dar aprobarea sa rămâne îndoielnică atât timp cât vor subzista, la cele două părți, scadențe electorale. Lansată acum un an de

preşedintele Iliescu, "iniţiativa de reconciliere istorică" a rămas până în prezent fără mare ecou. Totuşi, Ungaria este, dintre vecinii României, cel mai important partener comercial.

Moldova, republică sovietică, şi-a revendicat şi obţinut independenţa imediat după lovitura eşuată de la Moscova din 1991. Acest stat mic este, în principal, format din teritoriul luat în 1944 de URSS de la România, micşorat apoi la graniţele sale de nord şi de sud cu teritorii atribuite Ucrainei, dar mărit cu o zonă situată la est de Nistru şi populată de slavi (28% ucraineni, 25% ruşi, 40% moldoveni, 5% găgăuţi, care sunt turci creştinaţi). De la obţinerea independenţei, această ultimă zonă se află în disidenţă faţă de puterea moldovenească. S-au desfăşurat lupte violente, forţele guvernamentale s-au retras şi în final o armată rusă le-a ocupat poziţiile. Este prea multă confuzie pentru o populaţie de abia 3.000.000 de suflete.

Pentru a complica şi mai mult lucrurile, este din ce în ce mai puţin clar dacă Moldova vrea să se reunească cu România, care doreşte cu ardoare să-şi recupereze provincia pierdută. Astfel, Moldova a proclamat, în Constituţia adoptată în 1994, că limba sa naţională este moldovenească, mică înţepătură de orgoliu pentru nişte vecini care ar fi preferat să se vorbească de română, adică de aceeaşi limbă, deşi moldovenească se scrie cu caractere chirilice. În ţinuturile unde limba marchează etnia, chestiunea nu este numai de ordin cultural. În orice caz, la Chişinău, capitala Moldovei cum ştie toată lumea, se arată puţină grabă faţă de legarea soartei sale de o naţiune care cumulează

numeroase handicapuri, cu riscul suplimentar de a nemulțumi prin reacții bruște statele slave.

Cu Ucraina, tânăr stat mândru de independența sa, relațiile sunt cele mai delicate. În negocierile privind tratatul de prietenie, Bucureştiul şi Kievul se lovesc de o chestiune care spune mult despre litigiile dintre țările din Europa de Est. Bucureştiul cere Kievului să recunoască că suveranitatea sa asupra regiunii frontaliere din Bucovina de Nord se datorează unor circumstanțe istorice. Această clauză neobişnuită este prezentată ca anodină, dar are consecințe importante de natură să justifice eventuale revendicări de teritoriu. De fapt, circumstanțele istorice nu sunt altceva decât Pactul de neagresiune încheiat la 23.08.1939 de Germania şi URSS, în care o anexă secretă îi permitea Moscovei să pună stăpânire pe regiunea pierdută ca urmare a primului război mondial. Ceea ce s-a şi întâmplat în iunie 1940. Totuşi, URSS nu a întârziat să înfrunte avalanşa germană - căreia România i-a acordat un concurs modest; respingând-o, ea s-a reinstalat în Bucovina de Nord şi şi-a luat precauția de a-şi face suveranitatea recunoscută prin tratat. Ultimul avatar: la decesul Uniunii Sovietice, Ucraina a moştenit teritoriul în chestiune.

Oricare ar fi rezervele ce s-ar putea formula cu privire la valabilitatea morală şi la viabilitatea politică a unor operații de acest gen, clauza propusă de Bucureşti eludează cu totul angajamentul luat de statele europene de a nu repune în discuție frontierele. Acceptarea ei ar constitui un precedent într-o parte

fragilă a continentului. Evident, Kievul refuză să se angajeze pe o astfel de cale. Tensiunea rezultată între cele două capitale creşte şi datorită unui litigiu referitor la o insuliță din Delta Dunării, Insula Şerpilor, aflată, se pare, în apropierea unei zone petroliere.

Ancorarea în Europa

Față de aceste dificultăți, pentru România postrevoluționară ancorarea europeană a devenit o prioritate. Membrii Uniunii Europene au primit bine această dorință şi au subliniat, la Consiliul european de la Copenhaga din 1993, că această țară, ca şi vecinii săi din Europa Centrală şi de Est, are "vocația" de a se alătura uniunii. Ei consideră că această adeziune, chiar însoțită de condiții speciale, va necesita tratative îndelungate cu candidații. Primele discuții cu cei mai bine plasați dintre ei nu vor începe mai devreme de anul 1998. Totuşi, Bucureştiul a prezentat o cerere în iunie 1995, ca urmare a unui acord de asociere intrat în vigoare la 1 februarie.

Pentru moment, cel mai important pentru România este să nu se lase depăşită prea mult, în cursa pentru Europa, de vecinii care prezintă statistici mai bune şi par mai avansați pe calea reformelor liberale, adică Ungaria, Polonia şi Republica Cehă. Aceasta din urmă a intrat deja în OECD în decembrie anul trecut; se vorbeşte şi despre apropiata admitere a Ungariei.

Totuşi, România nu îşi menajează eforturile pentru a fi considerată de europeni drept "corectă din punct de vedere diplomatic". Ea a intrat în Consiliul Europei în octombrie 1993 şi este asociată la UEO din mai 1994. În ceea ce priveşte relaţiile bilaterale, marcate de înţelegerile cu partenerii, ele se dezvoltă continuu, mai ales cu ţara noastră.

Este adevărat că, asemeni altor candidaţi, cum ar fi Albania, Bulgaria şi Slovacia, în cazul ei diferenţa de nivel de viaţă este atât de mare încât adeziunea la uniune nu este de conceput decât peste mulţi ani. În aceste condiţii, Bucureştiul îşi îndreaptă cele mai multe eforturi spre intrarea în NATO. În acest caz se află în cauză problematica relaţiilor dintre Alianţa Atlantică şi Rusia: trebuie oare să existe o limită netă între zona de consens occidental şi zona dominată de Moscova, încă pe cale de stabilizare? În situaţie afirmativă, unde se va afla aceasta? Candidatura României este aşadar legată de jocul complicat care angajează, pentru securitatea şi echilibrul Europei, Rusia, Statele Unite şi Uniunea Europeană.

"*UITAȚI DE SERBIA ŞI CROAȚIA. ROMÂNIA ŞI BULGARIA VOR FI DOI FACTORI CRITICI ÎN VIITORUL BALCANILOR !* " [1)]

"**BULGARIA ŞI ROMÂNIA** se află la o răscruce în efortul de stabilizare şi schimbare a economiilor lor, precum şi în cel de integrare în structurile militare şi economice ale Occidentului", consideră analiştii publicației ***International Herald Tribune*** (IHT). În numărul din 26.03.2001 al ziarului se sublinia că, cele două state au luat un start întârziat în schimbările economice, au înregistrat succese minore în încercarea de reducere a decalajului față de prosperitatea din Europa Centrală şi totuşi reforma pare a fi obosită. IHT consideră că slabele rezultate şi stagnarea sunt cel mai bine simțite în zona rurală, unde tehnicile folosite în cultivarea pământului au rămas tot la stadiul "cal şi căruță", iar modul de viață al locuitorilor stârneşte mila. "Acest lucru devine însă din ce în ce mai vizibil şi la oraşe, unde optimismul că

[1)] ***International Herald Tribune,*** 26.03.2001

tendința economiei s-ar putea schimba rapid şi cu rezultate vizibile începe să dispară", apreciază autorul materialului. "Pentru cei mai mulți români şi bulgari, schimbarea economică este echivalentă cu scăderea nivelului de trai şi perspectiva unei existențe mai grea decât cea a părinților lor", se mai arată în articol.

Cel mai mare coşmar al României.

Referitor la aderarea la UE şi NATO, ziarul citează în continuare un diplomat român, care atenționează că, "dacă se întâmplă ceea ce este mai rău şi anume să fie stopate privatizarea şi restructurarea iar reprezentanții guvernelor să nu se mai preocupe de îndeplinirea criteriilor de aderare, toate eforturile din ultimii ani vor fi irosite". "Uitați de Serbia şi Croația. Pe termen lung, Bulgaria şi România vor fi doi factori critici în viitorul Balcanilor", apreciază diplomatul citat. Analizând rezultatele alegerilor din noiembrie, care au însemnat "un suport puternic pentru un anti-occidental şi readucerea la putere a lui Ion Iliescu şi a partidului său de stânga", IHT subliniază că asupra României planează "semne de întrebare şi mai mari" decât în privința Bulgariei, aflată în pragul scrutinului. "Alegerile din noiembrie au ilustrat ce reputație proastă are reforma în România. Deşi guvernul precedent a însemnat un eşec, întoarcerea unui partid care a guvernat atât de prost între 1990 şi 1996 a fost catalogat de mulți drept sfârşitul drumului pentru reforma din România. Faptul că FMI pare a avea dificultăți în ajungerea la o înțelegere cu Bucureştiul,

pentru încheierea unui acord de împrumut, a dus la o revenire mai puternică a acestei idei. Deloc surprinzător, miniştrii încearcă să infirme astfel de puncte de vedere", se precizează în IHT, citându-l în continuare pe ministrul român de externe, Mircea Geoană, care spune că singura cale a României este integrarea în UE şi NATO. "Oamenii au fost plăcut surprinşi de actualul guvern până acum, fie şi numai pentru că se aşteptau la ce este mai rău", afirmă o sursă occidentală, preluată de IHT. "Cât de curând, însă, va trebui să vedem ceva acţiune", spune sursa citată. În material se subliniază că, "având în faţă problemele economice şi celelalte probleme, cel mai mare coşmar al României şi Bulgariei este că îşi dau seama de faptul că se află în continuare la periferia Europei.

BIBLIOGRAFIE

1. BARYNIK'N, V., ***Lokal'nye vojny na sovremennom étape*** **(Războaiele locale în etapa actuală)**. În: Voennaja Mysl' , Rusia, nr.6, iun.1994, p.7-11.

2. BENJAMIN R. BARBER, *Jihad vs. McWorld*. Global Issues, 95-96, Brown&Benchmark Publishers.

3. BERG, E., ***La Russie et ses proches voisins: entre passé et avenir*** **(Rusia şi vecinii ei apropiaţi între trecut şi viitor).** În: Défense Nationale, Franţa, an 54, nr.3, mar. 1998, p.139-149.

4. BONNEFOUS, M., ***La Roumanie, cousine lointaine*** (**România, verişoară îndepărtată**). În: Défense Nationale, Franţa, an 52, nr.10, oct.1996, p.113-119.

5. CROWTHER, W., ***Moldova after Independence*** (**Moldova după obţinerea independenţei**). În: Current History, SUA, vol.93, nr.585, oct. 1994, p.342-347.

6. DRAGAN, C., ***Une recommandation pour la protection des majorités*** (**O recomandare pentru protecţia majorităţii**). În: Bulletin européen, Italia, vol. XLV, nr. 9, sep. 1995, p. 1-2.

7. KERESZTES, L., ***Siebenbürgen*** (**Transilvania**). În: Europäische Sicherheit, RFG, vol.44, nr.5, mai 1995,p.8.

8. KERESZTES, L., ***Karpato-Ukraine*** **(Ucraina carpatică)**. În: Europäische Sicherheit, RFG, vol.44, nr.10, oct.1995, p.6.

9. KERESZTES, L,. ***Westukraina*** **(Ucraina de vest).** În: Europäische Sicherheit, RFG, vol. 45, nr.11, nov. 1996, p.10.

10. MANOUSAKIS, G., ***Ethnische Konflikte. Die Geissel des neuen Jahrhunderts*** (**Conflicte etnice. Un flagel al secolului viitor**). În: Europäische Sicherheit, RFG, vol. 45, nr. 9, sep.1996, p. 26-28.

11. NAGY, L.› ***Hongrie: défense et sécurité nationale. Une difficile transition*** (**Ungaria: apărare şi securitate naţională. O tranziţie dificilă**). În: Revue Militaire Suisse, Elveţia, an 140, nr.1, ian.1995, p.8-13.

12. NIETSCHMANN BERNARD, în Utne Reader, Nov-Dec. 1988

13. RAVASI, G, *La construction de l'Europe et la protection des minorités: le cas des Istro-Roumains* (Edificarea Europei şi protecţia minorităţilor: cazul istro-românilor). În: Bulletin européen, Italia, vol.46, nr.2, feb.1996, p.18-19.

14. RECK, H., ***Einseitige Version*** **(Versiune unilaterală).** În: Europäische Sicherheit, RFG, vol.44, nr.9, sep.1995, p.3.

15. RODIONOV, J., ***Ne dopystit' novyh razdelitel'nyh linij v Evrope*** (**Fără noi linii de demarcaţie în Europa**). În: Vestnik Voennoj Informacii, Rusia, nr.10, oct.1996, p.1-2.

16. ROTA, O., ***Incubo Balcani*** **(Obsesia Balcani).** În: Rivista Militare, Italia, nr. 6, nov.-dec. 1997, p. 58-63.

17. "***Armeés d'aujourd'hui***, nr. 189/aprilie 1994

18. ***La Russie et la violation des droits des peuples*** **(Rusia şi violarea drepturilor popoarelor)**. În: Bulletin européen, Italia, vol. 46, nr. 2, feb. 1996, p. 1-3.

"Viitorul secol va fi confruntat cu calamitatea minorităţilor etnice care vor năzui spre autonomie - o perspectivă care nu promite nimic bun." **(Manousakis, G.)**

"O extindere exagerată în zona drepturilor minorităţilor, costisitoare şi suportată de majoritate, este o impietare a drepturilor majorităţii, adică a tuturor. Minorităţile au drepturi şi datorii egale, printre care acela de a vorbi limba minoritară în aceeaşi măsură cu cea oficială." **(Drăgan, C.)**

"Dincolo de orizontul creat de evenimentele curente se configurează două profile posibile, amândouă întunecate, niciunul democratic. Tendinţele a ceea ce am denumit aici forţele Jihad şi forţele McWorld operează cu aceeaşi forţă, în direcţii opuse, una orientându-se după duşmănia dezvoltată de organizaţia spirituală, cealaltă condusă de universalizarea pieţelor, una dorind reconstrucţia graniţelor etnice şi subnaţionale străvechi, cealaltă creând graniţe naţionale permeabile din exterior. Ele au un lucru în comun: nici una nu oferă mai multă speranţă cetăţenilor, în căutarea modurilor practice de a guverna ele însele într-un mod democratic. Dacă viitorul lumii este de a pune vijelia centrifugă a Jihadului împotriva haosului întunecat centripet al McWorld, rezultanta este departe de a fi democratică sau va fi în maniera în care o argumentez. (...) Liberatea - scria Jean-Jacques - este o hrană uşor de înghiţit dar greu de digerat. Astfel, democraţia a jucat ea însăşi întotdeauna împotriva neregularităţilor Şi astfel democraţia rămâne atât o formă de coerenţă cum ar fi legătura între McWorld şi potenţiala credinţă seculară ce inspiră de atâta timp, Jihadul". **(Benjamin R. Barber)**

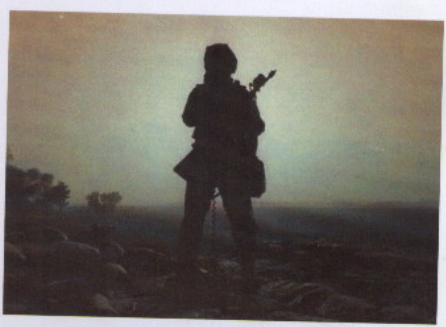

ISBN 973 - 85886 - 2 - 6